

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa programowa kształcenia ogólnego – geografia III etap edukacyjny	5
3. Klasa II	11
4. Przykładowe konspekty lekcyjne.....	39
5. Sprawdziany osiągnięć uczniów w klasie II gimnazjum.....	124
Kartoteka sprawdzianu wielostopniowego mierzącego osiągnięcia ucznia po opracowaniu treści nauczania: Położenie i środowisko przyrodnicze Polski; Regiony geograficzne Polski	
Sprawdzian wielostopniowy II/1A	126
Sprawdzian wielostopniowy II/1B.....	128
Kartoteka sprawdzianu wielostopniowego mierzącego osiągnięcia ucznia po opracowaniu treści nauczania: Ludność Polski; Wybrane zagadnienia geografii gospodarczej Polski, Mój region	
Sprawdzian wielostopniowy nr II/2A	140
Sprawdzian wielostopniowy nr II/2B	142
Kartoteka sprawdzianu wielostopniowego mierzącego osiągnięcia ucznia po opracowaniu treści nauczania: Położenie i środowisko przyrodnicze Polski; Regiony geograficzne Polski; Ludność Polski; Wybrane zagadnienia geografii gospodarczej Polski; Mój region	
Sprawdzian wielostopniowy nr II/3A	154
Sprawdzian wielostopniowy nr II/3B	156
Sprawdzian wielostopniowy nr II/3B	162

© Copyright by Wydawnictwo Edukacyjne WIKING II s.j.

Redakcja	Leszek Kaj
Projekt okładki i opracowanie graficzne	Andrzej Bogusz
Redakcja techniczna i skład	Katarzyna Poprawska-Borowiec
Korekta	Anita Mielczarek

ISBN xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
Wrocław 2011
Wydanie pierwsze

Korespondencję i zamówienia prosimy kierować pod adresem:

Wydawnictwa Edukacyjne WIKING
54-618 Wrocław, ul. Słonimska 23
tel./fax: 71 374 20 64, 351 60 33
infolinia: 801 358 008

Kontakt za pomocą mediów elektronicznych:
e-mail: wydawnictwa@wiking.com.pl
strona internetowa: www.wiking.com.pl

1. Wstęp

Oddajemy do rąk Nauczycieli geografii drugi przewodnik zawierający wskazówki metodyczne przydatne zarówno przy planowaniu lekcji, jak również podczas diagnozowania osiągnięć uczniów na lekcjach geografii w klasie drugiej gimnazjum. Układ treści w niniejszym przewodniku metodycznym jest podobny do opracowanego wcześniej przewodnika dla klasy pierwszej.

W grudniu 2008 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej zatwierdziło nową podstawę programową kształcenia ogólnego w gimnazjum. Cele kształcenia – wymagania ogólne i treści kształcenia oraz wymagania szczegółowe stały się podstawą do opracowania nowego „Programu nauczania geografii”¹ Wydawnictwa Edukacyjnego WIKING w gimnazjum. Następnie opracowano nowy podręcznik do nauczania geografii w klasie II.

Niniejszy przewodnik metodyczny dla klasy II gimnazjum składa się z kilku części. Każda z nich ma ukierunkować pracę nauczyciela geografii w gimnazjum.

W części pierwszej umieszczono wymagania ogólne i wymagania szczegółowe zawarte w podstawie programowej kształcenia ogólnego, które odnoszą się do przedmiotu geografia.

W kolejnej części przedstawiono plan metodyczny w klasie drugiej. W planie zawarto zapis tematów lekcyjnych, główny cel dydaktyczny lekcji oraz szczegółowe cele lekcyjne opisane na dwóch poziomach: wiadomości i umiejętności. W tej części zamieszczono również wymagania programowe w klasie drugiej opisane kategorią celu i poziomem wymagań. Zestawy wymagań programowych stały się podstawą do zbudowania nauczycielskich sprawdzianów mierzących osiągnięcia uczniów.

Część trzecia zawiera przykładowe konspekty lekcyjne. Zostały one opracowane przez doświadczonych nauczycieli geografii, Panie: Elżbietę Markowiak i Dorotę Migocką-Sendłak. W konspektach umieszczono odniesienie do tekstu, pytań, zadań i ćwiczeń, które znajdują się w podręczniku geografii dla klasy II „Geografia bez tajemnic – Polska i jej sąsiedzi” oraz „Zeszytu ćwiczeń dla klasy drugiej”. Obie pozycje zostały wydane w 2010 roku przez Wydawnictwa Edukacyjne WIKING.

W ostatniej części zamieszczono sprawdziany mierzące osiągnięcia uczniów. Sprawdziany zaprezentowane w przewodniku dla klasy pierwszej spotkały się z bardzo dobrym przyjęciem przez nauczycieli. W niniejszym przewodniku umieszczono trzy sprawdziany, każdy w dwóch wersjach. Sprawdzian oznaczony jako II/3 jest sprawdzianem końcowym mierzącym osiągnięcia po opracowaniu treści nauczania w klasie drugiej. Sprawdziany II/1 i II/2 mierzą osiągnięcia po opracowaniu określonej części materiału nauczania w klasie drugiej.

¹ „Program nauczania geografii” Wydawnictwa Edukacyjnego WIKING jest dostępny na stronie internetowej www.wiking.com.pl.

Zachęcamy nauczycieli geografii do korzystania z portalu edukacyjnego Wydawnictw Edukacyjnych WIKING: www.wiking.edu.pl dla rozszerzenia wiadomości o poszczególnych zagadnieniach omawianych w podręczniku.

Niniejszy przewodnik powinien ułatwić Państwu – Nauczycielom geografii, codzienną pracę w szkole. Powinien także zainspirować Państwa do poszukiwania coraz bardziej skutecznych sposobów i metod pracy. Prosimy o uwagi, komentarze o naszych publikacjach, które pozwolą poprawić jakość uczenia/nauczania. Liczymy na Państwa współpracę. Uwagi i komentarze prosimy przesyłać na adres Wydawnictw Edukacyjnych WIKING.

**WYDAWNICTWA I AUTOR WYRAŻAJĄ ZGODĘ NA POWIELANIE SPRAWDZIANÓW
ZAWARTYCH W PRZEWODNIKU WYŁĄCZNIE DO CELÓW DYDAKTYCZNYCH.**

2. Podstawa programowa kształcenia ogólnego – geografia III etap edukacyjny

CELE KSZTAŁCENIA – WYMAGANIA OGÓLNE

I. Korzystanie z różnych źródeł informacji geograficznej.

Uczeń dokonuje obserwacji i pomiarów w terenie; potrafi korzystać z planów, map, fotografii, rysunków, wykresów, danych statystycznych, tekstów źródłowych oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu gromadzenia, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych.

II. Identyfikowanie związków i zależności oraz wyjaśnianie zjawisk i procesów.

Uczeń posługuje się podstawowym słownictwem geograficznym w toku opisywania oraz wyjaśniania zjawisk i procesów zachodzących w środowisku geograficznym; identyfikuje związki i zależności w środowisku przyrodniczym, gospodarce i życiu społecznym w różnych skalach przestrzennych (lokalnej, regionalnej, krajowej, globalnej); rozumie wzajemne relacje przyroda – człowiek; wyjaśnia zróżnicowanie przestrzenne warunków środowiska przyrodniczego oraz działalności człowieka na Ziemi.

III. Stosowanie wiedzy i umiejętności geograficznych w praktyce.

Uczeń wykorzystuje wiedzę i umiejętności geograficzne w celu lepszego rozumienia współczesnego świata i swojego w nim miejsca; stosuje wiadomości i umiejętności geograficzne w życiu codziennym, m.in. w racjonalnym wykorzystaniu zasobów środowiska.

IV. Kształtowanie postaw.

Uczeń rozwija w sobie: ciekawość świata poprzez zainteresowanie własnym regionem, Polską, Europą i światem; świadomość wartości i poczucie odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze i kulturowe własnego regionu i Polski; patriotyzm i poczucie tożsamości (lokalnej, regionalnej, narodowej) przy jednoczesnym poszanowaniu innych narodów i społeczności – ich systemów wartości i sposobów życia.

TREŚCI NAUCZANIA – WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE

1. MAPA – UMIEJĘTNOŚĆ CZYTANIA, INTERPRETACJI I POSŁUGIWANIA SIĘ MAPĄ.

UCZEŃ:

- 1) wykazuje znaczenie skali mapy w przedstawianiu różnych informacji geograficznych na mapie; posługuje się skalą mapy do obliczenia odległości w terenie;
- 2) odczytuje z map informacje przedstawione za pomocą różnych metod kartograficznych;

- 3) posługuje się w terenie planem, mapą topograficzną, turystyczną, samochodową (m.in. orientuje mapę oraz identyfikuje obiekty geograficzne na mapie i w terenie);
- 4) identyfikuje położenie i charakteryzuje odpowiadające sobie obiekty geograficzne na fotografiach, zdjęciach lotniczych i satelitarnych oraz mapach topograficznych;
- 5) dobiera odpowiednią mapę w celu uzyskania określonych informacji geograficznych;
- 6) określa położenie geograficzne oraz matematyczno-geograficzne punktów i obszarów na mapie;
- 7) lokalizuje na mapach (również konturowych) kontynenty oraz najważniejsze obiekty geograficzne na świecie i w Polsce (niziny, wyżyny, góry, rzeki, jeziora, wyspy, morza, państwa itp.);
- 8) analizuje i interpretuje treści map ogólnogeograficznych, tematycznych, turystycznych;
- 9) projektuje i opisuje trasy podróży na podstawie map turystycznych, topograficznych i samochodowych.

2. KSZTAŁT, RUCHY ZIEMI I ICH NASTĘPSTWA.

UCZEŃ:

- 1) podaje główne cechy kształtu i wymiarów Ziemi; odczytuje współrzędne geograficzne na globusie;
- 2) posługuje się ze zrozumieniem pojęciami: ruch obrotowy Ziemi, czas słoneczny, czas strefowy; podaje cechy ruchu obrotowego; wyjaśnia, dlaczego zostały wprowadzone strefy czasowe i granica zmiany daty; posługuje się mapą stref czasowych do określania różnicy czasu strefowego i słonecznego na Ziemi;
- 3) podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi; przedstawia (wykorzystując również własne obserwacje) zmiany w oświetleniu Ziemi oraz w długości trwania dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych i porach roku;
- 4) podaje najważniejsze geograficzne następstwa ruchów Ziemi.

3. WYBRANE ZAGADNIENIA GEOGRAFII FIZYCZNEJ.

UCZEŃ:

- 1) charakteryzuje wpływ głównych czynników klimatotwórczych na klimat;
- 2) charakteryzuje, na podstawie wykresów lub danych liczbowych, przebieg temperatury powietrza i opadów atmosferycznych w ciągu roku w wybranych stacjach meteorologicznych położonych w różnych strefach klimatycznych; oblicza amplitudę i średnią temperaturę powietrza; wykazuje na przykładach związek między wysokością Słońca a temperaturą powietrza;
- 3) wykazuje zróżnicowanie klimatyczne Ziemi na podstawie analizy map temperatury powietrza i opadów atmosferycznych oraz map stref klimatycznych na Ziemi;

- 4) podaje, na podstawie map tematycznych, zależności między strefami oświetlenia Ziemi a strefami klimatycznymi oraz wykazuje wpływ klimatu na zróżnicowanie roślinności i gleb na Ziemi;
- 5) podaje główne cechy płytowej budowy litosfery; wykazuje związki pomiędzy płytową budową litosfery a występowaniem zjawisk wulkanicznych i trzęsień ziemi;
- 6) posługuje się ze zrozumieniem pojęciem wietrzenia i erozji; przedstawia rzeźbotwórczą rolę wód płynących, fal morskich, wiatru, lądolodów i lodowców górskich;
- 7) rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby powstałe w wyniku działania czynników rzeźbotwórczych.

4. POŁOŻENIE I ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE POLSKI.

UCZEŃ:

- 1) charakteryzuje, na podstawie map różnej treści, położenie własnego regionu w Polsce oraz położenie Polski na świecie i w Europie; opisuje podział administracyjny Polski; podaje nazwy i wskazuje na mapie województwa oraz ich stolice;
- 2) opisuje najważniejsze wydarzenia (obrazy) z przeszłości geologicznej Polski: powstanie węgla kamiennego, powstawanie gór, zalewy mórz, zlodowacenia; wykazuje zależności pomiędzy współczesną rzeźbą Polski a wybranymi wydarzeniami geologicznymi;
- 3) rozpoznaje główne rodzaje skał występujących we własnym regionie i w Polsce; wskazuje na mapie najważniejsze obszary ich występowania; podaje przykłady wykorzystania skał w różnych dziedzinach życia człowieka;
- 4) podaje główne cechy klimatu Polski; wykazuje ich związek z czynnikami je kształtującymi; wyjaśnia mechanizm powstawania wiatru halnego i bryzy morskiej;
- 5) wymienia główne rodzaje zasobów naturalnych Polski i własnego regionu: lasów, wód, gleb, surowców mineralnych; korzystając z mapy, opisuje ich rozmieszczenie i określa znaczenie gospodarcze.

5. LUDNOŚĆ POLSKI.

UCZEŃ:

- 1) wyjaśnia i poprawnie stosuje podstawowe pojęcia z zakresu demografii: przyrost naturalny, urodzenia i zgony, średnia długość życia;
- 2) odczytuje, z różnych źródeł informacji (m.in. rocznika statystycznego oraz piramidy płci i wieku), dane dotyczące: liczby ludności Polski, urodzeń, zgonów, przyrostu naturalnego, struktury płci, średniej długości życia w Polsce; odczytuje wielkość i główne kierunki migracji z Polski i do Polski;
- 3) charakteryzuje, na podstawie map gęstości zaludnienia, zróżnicowanie rozmieszczenia ludności w Polsce i zamieszkiwanym regionie oraz wyjaśnia te różnice czynnikami przyrodniczymi, historycznymi, ekonomicznymi;

- 4) wykazuje różnice w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce i we własnym regionie;
- 5) podaje główne, aktualne problemy rynku pracy w Polsce i we własnym regionie;
- 6) analizuje, porównuje, ocenia rozmieszczenie i wielkość miast w Polsce i zamieszkiwanym regionie; wyjaśnia przyczyny rozwoju wielkich miast w Polsce.

6. WYBRANE ZAGADNIENIA GEOGRAFII GOSPODARCZEJ POLSKI.

UCZEŃ:

- 1) wyróżnia główne cechy struktury użytkowania ziemi, wielkości i własności gospodarstw rolnych, zasiewów i hodowli w Polsce na podstawie analizy map, wykresów, danych liczbowych;
- 2) podaje przyczyny zróżnicowania w rozmieszczeniu wybranych upraw (pszenicy, ziemniaków, buraków cukrowych) oraz chowu bydła i trzody chlewnej w Polsce;
- 3) przedstawia, na podstawie różnych źródeł informacji, strukturę wykorzystania źródeł energii w Polsce i ocenia jej wpływ na stan środowiska przyrodniczego;
- 4) wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w przemyśle w Polsce i we własnym regionie oraz wskazuje najlepiej rozwijające się obecnie w Polsce gałęzie produkcji przemysłowej;
- 5) rozróżnia rodzaje usług; wyjaśnia szybki rozwój wybranych usług w Polsce i we własnym regionie;
- 6) wykazuje na przykładach walory turystyczne Polski oraz opisuje obiekty znajdujące się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości;
- 7) opisuje na podstawie map i wyjaśnia zróżnicowanie gęstości i jakości sieci transportowej w Polsce i wykazuje jej wpływ na rozwój innych dziedzin działalności gospodarczej;
- 8) wykazuje konieczność ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego w Polsce; wymienia formy jego ochrony, proponuje konkretne działania na rzecz jego ochrony we własnym regionie.

7. REGIONY GEOGRAFICZNE POLSKI.

UCZEŃ:

- 1) wskazuje na mapie główne regiony geograficzne Polski;
- 2) charakteryzuje, na podstawie map tematycznych, środowisko przyrodnicze głównych regionów geograficznych Polski ze szczególnym uwzględnieniem własnego regionu (również na podstawie obserwacji terenowych);
- 3) opisuje, na podstawie map tematycznych, najważniejsze cechy gospodarki regionów geograficznych Polski oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi;
- 4) przedstawia np. w formie prezentacji multimedialnej walory turystyczne wybranego regionu geograficznego ze szczególnym uwzględnieniem jego walorów kulturowych;

- 5) projektuje i opisuje, na podstawie map turystycznych, tematycznych, ogólnogeograficznych i własnych obserwacji terenowych, podróż wzdłuż wybranej trasy we własnym regionie, uwzględniając walory przyrodnicze i kulturowe;
- 6) przedstawia główne cechy położenia oraz środowiska przyrodniczego Morza Bałtyckiego; wykazuje znaczenie gospodarcze Morza Bałtyckiego oraz przyczyny degradacji jego wód.

8. SĄSIEDZI POLSKI – ZRÓŻNICOWANIE GEOGRAFICZNE, PRZEMIANY.

UCZEŃ:

- 1) charakteryzuje i porównuje, na podstawie różnych źródeł informacji geograficznej, środowisko przyrodnicze krajów sąsiadujących z Polską; wykazuje ich różnicowanie społeczne i gospodarcze;
- 2) wyjaśnia przyczyny dynamicznego rozwoju gospodarczego Niemiec;
- 3) przedstawia współczesne przemiany społeczne i gospodarcze Ukrainy;
- 4) wykazuje różnicowanie przyrodnicze, narodowościowe, kulturowe i gospodarcze Rosji;
- 5) przedstawia główne cechy środowiska przyrodniczego, gospodarki oraz formy współpracy z krajem będącym najbliższym sąsiadem regionu, w którym uczeń mieszka.

9. EUROPA. RELACJE: PRZYRODA – CZŁOWIEK – GOSPODARKA.

UCZEŃ:

- 1) wykazuje się znajomością podziału politycznego Europy;
- 2) określa położenie Europy i główne cechy środowiska przyrodniczego na podstawie mapy ogólnogeograficznej i map tematycznych;
- 3) opisuje, na podstawie map tematycznych, różnicowanie regionalne, kulturowe, narodowościowe i etniczne współczesnej Europy oraz najważniejsze przyczyny i konsekwencje tego różnicowania;
- 4) wykazuje, na podstawie map tematycznych, związki między głównymi cechami środowiska przyrodniczego Europy Północnej a głównymi kierunkami rozwoju gospodarczego;
- 5) wykazuje, na przykładzie rolnictwa Francji lub innego kraju europejskiego, związek pomiędzy warunkami przyrodniczymi a kierunkiem i efektywnością produkcji rolnej; identyfikuje cechy rolnictwa towarowego;
- 6) przedstawia, na podstawie wskazanych źródeł informacji geograficznej, główne kierunki i przyczyny zmian w strukturze przemysłu wybranego regionu (lub okręgu) przemysłowego w Europie Zachodniej;
- 7) przedstawia główne cechy położenia, wielkości, układu przestrzennego oraz znaczenie Paryża lub Londynu jako światowej metropolii;
- 8) wykazuje wpływ gór na cechy środowiska przyrodniczego oraz gospodarkę krajów alpejskich;

- 9) wykazuje związki między rozwojem turystyki w Europie Południowej a warunkami przyrodniczymi oraz dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej;
- 10) prezentuje opracowaną na podstawie map, przewodników, internetu trasę wycieczki po Europie lub jej części.

10. WYBRANE REGIONY ŚWIATA. RELACJE: CZŁOWIEK – PRZYRODA – GOSPODARKA.

UCZEŃ:

- 1) wykazuje, na podstawie map tematycznych, że kontynent Azji jest obszarem wielkich geograficznych kontrastów;
- 2) przedstawia, na podstawie map tematycznych, warunki przyrodnicze obszarów, na których kształtowały się najstarsze azjatyckie cywilizacje;
- 3) analizuje wykresy i dane liczbowe dotyczące rozwoju ludnościowego i urbanizacji w Chinach; wyjaśnia, na podstawie map tematycznych, zróżnicowanie rozmieszczenia ludności na obszarze Chin; podaje kierunki rozwoju gospodarczego Chin oraz wskazuje zmiany znaczenia Chin w gospodarce światowej;
- 4) wykazuje znaczenie czynników społeczno-kulturowych w tworzeniu nowoczesnej gospodarki Japonii na tle niekorzystnych cech środowiska przyrodniczego;
- 5) wykazuje związek pomiędzy rytmem upraw i „kulturą ryżu” a cechami klimatu monsunowego w Azji Południowo-Wschodniej;
- 6) opisuje kontrasty społeczne i gospodarcze w Indiach; wyjaśnia przyczyny gwałtownego rozwoju nowoczesnych technologii;
- 7) charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod kątem cech kulturowych, zasobów ropy naftowej, kierunków i poziomu rozwoju gospodarczego; wskazuje miejsca konfliktów zbrojnych;
- 8) charakteryzuje na podstawie map tematycznych i wyjaśnia występowanie stref klimatyczno-roślinno-glebowych w Afryce;
- 9) wykazuje, na przykładzie strefy Sahelu, związek pomiędzy formami gospodarowania człowieka a zasobami wodnymi; uzasadnia potrzebę racjonalnego gospodarowania w środowisku charakteryzującym się poważnymi niedoborami słodkiej wody;
- 10) określa związki pomiędzy problemami wyżywienia, występowaniem chorób (m.in. AIDS) a poziomem życia w krajach Afryki na południe od Sahary;
- 11) wyróżnia główne cechy i przyczyny zróżnicowania kulturowego i etnicznego Ameryki Północnej i Południowej;
- 12) identyfikuje konflikt interesów pomiędzy ekologicznymi skutkami wylesiania Amazonii a jej gospodarczym wykorzystaniem; określa cechy rozwoju i problemy wielkich miast w Brazylii;
- 13) wykazuje związki między gospodarką a warunkami środowiska przyrodniczego w najważniejszych regionach gospodarczych Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej; określa rolę Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej;

- 14) przedstawia, na podstawie map tematycznych, główne cechy gospodarki Australii na tle warunków środowiska przyrodniczego;
- 15) przedstawia cechy położenia i środowiska geograficznego Antarktyki i Arktyki; podaje główne cechy i przyczyny zmian w środowisku przyrodniczym obszarów okołobiegunowych.

Fragment podstawy programowej określonej w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17), Załącznik nr 4, str. 105–110.

3. Klasa II

Program nauczania w klasie drugiej, oparty na wymaganiach szczegółowych podstawy programowej, składa się z kilku działów tematycznych odnoszących się do geografii Polski oraz państw sąsiadujących z naszym krajem. Dział pierwszy obejmuje położenie i ogólną charakterystykę środowiska przyrodniczego Polski. Głównym celem jest wykazanie zależności między rzeźbą terenu a budową geologiczną, uwypuklenie przewodnich cech rzeźby, ukazanie sieci hydrograficznej na tle rzeźby oraz wykazanie zróżnicowania klimatycznego naszego kraju. Poznanie zróżnicowania środowiska przyrodniczego Polski staje się podstawą do zrozumienia kryteriów podziału kraju na regiony fizycznogeograficzne.

Dział drugi zawiera treści charakteryzujące regiony geograficzne Polski. Wyeksponowanie przewodnich cech przyrodniczych danego regionu i wykazanie odrębności jego zagospodarowania to główne cele nauczania tego działu. Podkreślenie zróżnicowania cech przyrodniczych oraz ukazanie wpływu gospodarki na środowisko to jeden z najważniejszych celów geografii regionalnej.

Kolejny dział programu zawiera treści opisujące ludność Polski. Uczeń poznaje podstawowe terminy służące do opisu zmian demograficznych, problemy związane z rozmieszczeniem ludności w dynamicznym ujęciu oraz podstawowe zagadnienia związane z siecią osadniczą w Polsce.

W dziale czwartym umieszczono problematykę geografii gospodarczej Polski oraz zagadnienia związane z ochroną środowiska. Głównymi celami są: umiejętność syntetycznego spojrzenia na gospodarkę naszego kraju oraz wskazywanie współzależności między środowiskiem a formami gospodarczej działalności.

Podstawa programowa kładzie wielki nacisk na poznanie geografii własnego regionu. Oznacza to konieczność włączania treści nauczania o regionie do szczegółowego planu metodycznego. W niniejszym programie nauczania poznanie własnego regionu umieszczono w piątym dziale.

Wiadomości i umiejętności nabyte na wcześniejszych lekcjach powinny zostać wykorzystane w trakcie zajęć charakteryzujących własny region. Na tych lekcjach uczeń

powinien wykazać się inicjatywą, dążyć do zastosowania zdobytej wiedzy do lepszego i głębszego poznania własnego regionu. Ważnym celem wychowawczym lekcji o regionie jest kształtowanie emocjonalnych związków ucznia z regionem.

W szóstym dziale umieszczono treści nauczania odnoszące się do sąsiadów Polski. Głównym celem jest ukazanie zróżnicowania geograficznego państw – sąsiadów Polski, przemian ludnościowych i gospodarczych zachodzących w tych państwach. Ważnym celem jest także wskazanie współpracy między Polską a państwami z nami graniczącymi.

Program nauczania zakłada, że na wszystkich lekcjach będą rozwijane i doskonalone umiejętności korzystania z map i źródeł informacji geograficznej. Wymagania szczegółowe w podstawie programowej zawierają precyzyjne sformułowania, gdzie i jak daną pomoc dydaktyczną wykorzystać.

Zakres treści nauczania w klasie drugiej jest bardzo szeroki, tak więc na ich realizację należy przeznaczyć 2 godziny lekcyjne w tygodniu. W tabeli 1. przedstawiono ogólny układ treści nauczanych w klasie II.

Tabela 1. Treści nauczania – dziedziny tematyczne realizowane na lekcjach geografii w klasie II gimnazjum.

NR LEKCJI	TREŚĆ NAUCZANIA – DZIEDZINA TEMATYCZNA	WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE. NUMERACJA WG PODSTAWY PROGRAMOWEJ
1–11	Położenie i środowisko przyrodnicze Polski.	4.1; 2; 3; 4; 5
12–25	Regiony geograficzne Polski.	7.1; 2; 3; 4; 5
26–29	Ludność Polski.	5.1; 2; 3; 4; 5; 6
30–38	Wybrane zagadnienia geografii gospodarczej Polski.	6.1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8
39–45	Mój region – moja Mała Ojczyzna.	4.5; 6; 7
46–52	Sąsiedzi Polski – zróżnicowanie gospodarcze, przemiany.	8.1; 2; 3; 4; 5
	Mapa – umiejętność czytania, interpretacji i posługiwania się mapą.	1.

CELE NAUCZANIA.

1. Posługiwanie się mapą hipsometryczną Polski oraz mapami tematycznymi do opisu cech środowiska przyrodniczego w Polsce.
2. Posługiwanie się tematycznymi mapami ludnościowymi i gospodarczymi do opisu zmian demograficznych i gospodarczych w Polsce.
3. Porównywanie treści map.
4. Posługiwanie się mapą topograficzną/turystyczną do opisu cech środowiska przyrodniczego w najbliższym regionie.
5. Wyjaśnianie prawidłowości występujących w cyklach geograficznych i społeczno-gospodarczych; klimat Polski, struktura płci i wieku ludności; cykl gospodarczy.
6. Rozpoznawanie głównych rodzajów skał występujących w Polsce.

7. Prowadzenie bezpośrednich, systematycznych obserwacji składników środowiska przyrodniczego oraz wpływu działalności człowieka na składniki środowiska.
8. Odczytywanie, sporządzanie oraz wykorzystywanie dokumentacji geograficznej – wykresy, diagramy, dane statystyczne, literatura geograficzna.
9. Znajomość i umiejętność korzystania ze zbiorów bibliotecznych, baz danych.
10. Przygotowanie wypowiedzi ustnej i pisemnej na zadany temat w oparciu o dokumentację geograficzną; uzasadnienie przedstawionych wniosków.
11. Umiejętność rozwiązywania typowych zadań w sprawdzianach – testach geograficznych.

CELE WYCHOWANIA. POSTAWY.

1. Ocenianie następstw działalności człowieka w środowisku przyrodniczym swego regionu i na obszarze Polski.
2. Wykazywanie potrzeby ochrony środowiska przyrodniczego i właściwego, zgodnego z prawami przyrody, jego użytkowania i zagospodarowania.
3. Podejmowanie działań mających na celu ochronę zasobów przyrody.
4. Rozwijanie ciekawości świata poprzez zainteresowanie własnym regionem.
5. Wykazanie znaczenia Polski w Europie i na świecie.
6. Dostrzeganie i dostosowanie swoich działań do zachodzących zmian społeczno-gospodarczych.

PLAN METODYCZNY W KLASIE II.

NR LEKCJI	TEMAT LEKCJI	CEL LEKCJI	SZCZEGÓŁOWE CELE NAUCZANIA	
			WIADOMOŚCI UCZEŃ:	UMIEJĘTNOŚCI UCZEŃ:
1.	Położenie, obszar, granice i naród Polski.	Przedstawienie położenia geograficznego i politycznego Polski w Europie oraz wykazanie, że Polska jest państwem jednonarodowym.	• wie, że Polska leży w Europie Środkowej, • zna nazwy państw graniczących z Polską, • wie, że Polska jest państwem bałtyckim,	• wskazuje położenie Polski na mapie politycznej Europy, • odczytuje nazwy i określa współrzędne geograficzne krańcowych punktów Polski,

cd. 1.			• podaje przykłady tradycji narodowej i kulturowej Polski, • wykazuje jednorodność narodowościową ludności Polski.	• odczytuje na mapie politycznej nazwy państw graniczących z Polską, • ocenia konsekwencje wynikające z położenia Polski w Europie.
2.	Wydarzenia z przeszłości geologicznej Polski.	Poznanie najważniejszych wydarzeń, które kształtowały przeszłość geologiczną Polski i zrozumienie ich wpływu na współczesne procesy kształtujące rzeźbę powierzchni Polski.	• wie, że węgiel kamienny powstał w erze paleozoicznej, w karbonie, • opisuje etapy powstawania węgla kamiennego, • wymienia skały osadowe, które tworzyły się w czasie zalewów mórz, • opisuje etapy powstawania gór fałdowych i zrębowych, • zna podział dziejów geologicznych na ery.	• odróżnia skały osadowe od skał magmowych, • porządkuje wydarzenia geologiczne z obszaru Polski według czasu ich wystąpienia, • odróżnia na rycinach góry fałdowe od gór zrębowych, • odczytuje na mapie tematycznej nazwy głównych jednostek tektonicznych w Polsce.
3.	Wpływ lądolodu skandynawskiego na rzeźbę powierzchni Polski.	Wykazanie wpływu zlodowaceń czwartorzędowych na rzeźbę powierzchni Polski.	• zna nazwy i wiek względny trzech zlodowaceń na obszarze Polski, • wyjaśnia terminy: <i>lądolód</i>, <i>zlodowacenie</i>, • zna skały budujące formy rzeźby polodowcowej, • wyjaśnia zróżnicowanie form polodowcowych w Polsce Północnej, Środkowej i Południowej, • wymienia formy rzeźby polodowcowej powstałe w obszarach górskich.	• odczytuje na mapie tematycznej zasięg zlodowaceń na obszarze Polski, • przedstawia etapy tworzenia się form rzeźby polodowcowej, • wyjaśnia etapy powstawania form rzeźby polodowcowej – erozyjnych i akumulacyjnych, • odróżnia krajobraz staroglaacialny od młodoglaacialnego, • odróżnia na rycinach formy polodowcowe: morenę czołową, pradolinę, sandr, dolinę U-kształtną, kocioł polodowcowy.
4.	Charakterystyczne cechy ukształtowania powierzchni Polski.	Przedstawienie głównych cech ukształtowania powierzchni Polski.	• wie, że Polska jest krajem nizinnym, • wie, że cechą ukształtowania pionowego Polski są równoleżnikowe pasy krajobrazu, • zna nazwy pasów środowiska przyrodniczego w Polsce,	• odczytuje treść mapy hipsometrycznej Polski, • wskazuje na mapie obszary nizinne, wyżynne i górskie,

cd. 4.			• zna średnią wysokość Polski n.p.m., • wyjaśnia zależności między typem rzeźby terenu, wysokością n.p.m. a rodzajem skały, • zna nazwy i wysokość n.p.m. wybranych punktów w Polsce, • opisuje typ rzeźby terenu we własnym regionie.	• wskazuje na mapie pasy środowiska przyrodniczego, • objaśnia diagram ilustrujący różnicowanie wysokości n.p.m. w Polsce, • rozpoznaje na rycinach typowe formy rzeźby terenu w Polsce.
5.	Surowce mineralne Polski.	Poznanie głównych surowców mineralnych i ich rozmieszczenia na obszarze Polski.	• zna podział surowców mineralnych ze względu na ich wykorzystanie, • podaje przykłady surowców mineralnych należących do każdej grupy, • wyjaśnia znaczenie surowców mineralnych dla gospodarki, • dostrzega potrzebę racjonalnego wykorzystywania surowców mineralnych, • wyjaśnia termin <i>surowiec mineralny</i>, • wymienia surowce mineralne występujące we własnym regionie, • podaje przykłady gospodarczego wykorzystania surowców mineralnych.	• odczytuje na mapie tematycznej rozmieszczenie surowców mineralnych w Polsce, • rozpoznaje wybrane surowce mineralne: węgiel kamienny, węgiel brunatny, rudy metali, granit, wapień, bazalt, siarkę, sól kamienną, glinę, piasek, żwir, • pracując z tekstem w podręczniku, dokonuje charakterystyki rozmieszczenia surowców mineralnych w Polsce, • analizuje dane statystyczne ilustrujące wielkość wydobycia wybranych surowców mineralnych.
6.	Czynniki kształtujące klimat Polski.	Określenie czynników kształtujących klimat na obszarze Polski.	• wymienia składniki pogody i klimatu, • wymienia masy powietrza kształtujące typy pogody w Polsce, • wymienia czynniki kształtujące typ klimatu w Polsce, • wymienia przyrządy mierzące składniki klimatu i podaje nazwy jednostek pomiaru.	• odczytuje treść map klimatycznych i synoptycznych, • charakteryzuje cechy mas powietrza kształtujące pogodę w Polsce, • określa wpływ czynników klimatotwórczych na składniki pogody w Polsce w oparciu o dane klimatyczne, • dostrzega relacje między elementami klimatu w skali globalnej i regionalnej.

7.	Cechy klimatu Polski.	Ustalenie cech klimatu Polski i wykazanie jego przejściowego charakteru między klimatem morskim a kontynentalnym.	• zna metody przedstawiania zjawisk klimatycznych na mapach tematycznych, • wyjaśnia terminy: <i>izoterma</i>, <i>izohieta</i>, <i>amplituda temperatury powietrza</i>, • odróżnia astronomiczne i klimatyczne pory roku, • wie, że w Polsce występuje duża zmienność pogody i dostrzega regionalne jej zróżnicowanie, • podaje cechy klimatu przejściowego na obszarze Polski.	• odczytuje i opisuje cechy klimatu na podstawie wykresów klimatycznych, • odczytuje i analizuje mapy tematyczne przedstawiające wybrane składniki klimatu, • charakteryzuje cechy klimatu Polski, • wyjaśnia mechanizm powstawania wiatru halnego, bryzy morskiej i lądowej, • opisuje cechy klimatu w najbliższym regionie.
8.	Wody Polski.	Poznanie głównych systemów rzecznych w Polsce oraz wykorzystanie zależności między siecią rzeczną, klimatem i rzeźbą powierzchni.	• wyjaśnia terminy: <i>dorzecze</i>, <i>zlewisko</i>, <i>dział wodny</i>, <i>delta</i>, • zna nazwy największych rzek i jezior w Polsce, • wymienia procesy warunkujące obieg wody w przyrodzie, • zna rodzaje zasilania rzek w Polsce, • podaje przykłady typów jezior, • wie, że prawie cała Polska leży w zlewisku Bałtyku (98,8%).	• wyjaśnia znaczenie wody w gospodarce, • podaje przykłady wykorzystania wody, • wskazuje wybrane rzeki na mapie, • wskazuje na mapie dorzecza wielkich rzek w Polsce, • wyjaśnia związki między rzeźbą powierzchni, typem klimatu a siecią hydrograficzną, • wyjaśnia genezę jezior w Polsce, • wskazuje na mapie obszary nadwyżek i niedoborów wody, • wykazuje konieczność ochrony zasobów wodnych.
9.	Gleby w Polsce.	Poznanie typów gleb w Polsce oraz czynników wpływających na ich rozmieszczenie.	• wyjaśnia terminy: <i>gleba</i>, <i>żyźność gleby</i>, <i>urodzajność gleby</i>, • zna nazwy typowych gleb występujących w Polsce, • przedstawia etapy powstawania warstwy glebowej,	• rozpoznaje na profilach typy gleb w Polsce, • przedstawia, korzystając z mapy tematycznej, rozmieszczenie głównych typów gleby w Polsce,

cd. 9.			wymienia czynniki degradujące gleby.	- wyjaśnia na przykładach zależności między typem gleby, skałą macierzystą, warunkami naturalnymi i rzeźbą terenu, - uzasadnia konieczność ochrony gleby, - opisuje typy gleb występujące w najbliższym regionie.
10.	Lasy w Polsce. Gospodarcze znaczenie lasów.	Ocena znaczenia lasów dla środowiska przyrodniczego i gospodarki narodowej.	- wymienia funkcje lasu, - odróżnia typy lasów w Polsce, - wyjaśnia znaczenie lasów dla środowiska naturalnego, - wymienia nazwy obszarów leśnych prawnie chronionych we własnym regionie, - wykazuje potrzebę ochrony lasów, - zna procentowy udział lasów w powierzchni Polski.	- ocenia skład gatunkowy i strukturę wiekową lasów polskich, - analizuje dane statystyczne i określa przyczyny zmian powierzchni lasów w Polsce, - odczytuje na mapie tematycznej rozmieszczenie lasów w Polsce, - wskazuje na mapie wielkie kompleksy leśne i obszary lasów prawnie chronionych, - proponuje sposoby ochrony terenów leśnych.
11.	Morze Bałtyckie. Gospodarcze wykorzystanie wód.	Poznanie najważniejszych cech środowiska naturalnego Morza Bałtyckiego oraz wykazanie korzyści z rozwoju gospodarki morskiej.	- określa typ morza, do którego należy Bałtyk, - zna najważniejsze dane dotyczące polskiego wybrzeża bałtyckiego (długość linii brzegowej, długość granicy morskiej), - wyjaśnia przyczyny wpływające na fizyczne cechy wód Morza Bałtyckiego (zasolenie, długość trwania pokrywy lodowej), - zna nazwy polskich portów bałtyckich, - wyjaśnia przyczyny degradacji wód Morza Bałtyckiego,	- określa położenie Morza Bałtyckiego, - odczytuje nazwy państw leżących nad Morzem Bałtyckim, - charakteryzuje środowisko przyrodnicze Morza Bałtyckiego, - analizuje diagramy obrazujące przeładunki w polskich portach, - określa funkcje miast nad Morzem Bałtyckim, - wykazuje konieczność ochrony wód Morza Bałtyckiego.

cd. 11.			• przedstawia korzyści z dostępu Polski do Morza Bałtyckiego, • wymienia główne działy gospodarki morskiej.	
12.	Regiony fizycznogeograficzne Polski.	Wyjaśnienie podstaw podziału Polski na regiony geograficzne.	• wyjaśnia terminy: <i>pas rzeźby powierzchni</i>, <i>region geograficzny</i>, <i>krajobraz naturalny</i>, • wymienia nazwy pasów rzeźby powierzchni, • wyjaśnia pochodzenie nazwy własnego regionu, • wie, że podstawą podziału Polski na regiony jest rzeźba powierzchni i budowa geologiczna.	• wskazuje na mapie hipsometrycznej pasy rzeźby powierzchni, • wydziela makroregiony geograficzne w obrębie pasów rzeźby powierzchni, • rozpoznaje typowe krajobrazy na rycinach i umiejscawia je we właściwym pasie rzeźby, • dostrzega zróżnicowanie typów krajobrazu w zależności od skał powierzchniowych, • wskazuje potencjalne możliwości gospodarczego wykorzystania krajobrazów.
13.	Środowisko naturalne i typy krajobrazu Pobrzeży Południowobałtyckich.	Poznanie genezy form oraz typów krajobrazu naturalnego Pobrzeży Południowobałtyckich.	• wyjaśnia terminy: <i>delta</i>, <i>mierzeja</i>, <i>klif</i>, <i>jezioro przybrzeżne</i>, <i>depresja</i>, • wymienia typy krajobrazu naturalnego występujące w pasie pobrzeży, • wyjaśnia genezę rzeźby terenu w pasie pobrzeży.	• wskazuje na mapie i odczytuje nazwy makroregionów w pasie pobrzeży, • charakteryzuje typy krajobrazu w pasie pobrzeży, • objaśnia genezę wybranych form rzeźby w pasie pobrzeży (klifu, jezior przybrzeżnych, delty Wisły).
14.	Gospodarka w pasie Pobrzeży Południowobałtyckich.	Dostrzeganie współzależności między typem zagospodarowania a cechami środowiska w pasie Pobrzeży Południowobałtyckich.	• zna nazwy wielkich portów handlowych, • wyjaśnia terminy: <i>gospodarka morską</i>, <i>Trójmiasto</i>, • wymienia funkcje pełnione przez miejscowości w pasie pobrzeży, • wymienia walory wypoczynkowe w pasie pobrzeży,	• wykazuje związki między działalnością człowieka a warunkami naturalnymi w pasie pobrzeży, • odczytuje treść map gospodarczych oraz dane przedstawione na diagramie, • wnioskuje na podstawie przedstawionych danych statystycznych,

cd. 14.			• wyjaśnia potrzebę ochrony zasobów Morza Bałtyckiego.	• lokalizuje wybrane obiekty na mapie hipsometrycznej i tematycznej.
15.	Młody krajobraz polodowcowy na Pojezierzach Polskich.	Wyjaśnienie genezy oraz opis cech młodego krajobrazu polodowcowego.	• zna nazwy krain geograficznych w pasie pojezierzy, • wyjaśnia terminy: <i>pojezierze, młody krajobraz polodowcowy</i>, • wymienia nazwy najwyższych moren czołowych na pojezierzach, • wymienia nazwy największych jezior na pojezierzach, • wymienia nazwy parków narodowych na pojezierzach.	• wskazuje na mapie i nazywa krainy geograficzne w pasie pojezierzy, • rozpoznaje na rycinach formy młodej rzeźby polodowcowej, • wskazuje na mapie wybrane obiekty w pasie pojezierzy (moreny czołowe, wielkie jeziora, parki narodowe), • charakteryzuje typy krajobrazu w pasie pojezierzy, • wykazuje zróżnicowanie klimatyczne krain geograficznych w pasie pojezierzy.
16.	Gospodarcze wykorzystanie środowiska naturalnego Pojezierzy Polskich.	Ocena cech środowiska przyrodniczego pod kątem ich gospodarczego wykorzystania.	• zna nazwy największych ośrodków przemysłowych w pasie pojezierzy, • wymienia gałęzie przemysłu, które rozwinęły się w pasie pojezierzy, • wymienia przyczyny zróżnicowania rolnictwa w pasie pojezierzy, • wymienia miasta w pasie pojezierzy liczące więcej niż 100 tys. mieszkańców.	• wskazuje na mapie tematycznej ośrodki wydobywania i przemysłu w pasie pojezierzy, • posługując się mapami tematycznymi, wykazuje zróżnicowanie rolnictwa w pasie pojezierzy, • ocenia obecne wykorzystanie zasobów naturalnych w pasie pojezierzy, • wskazuje możliwości rozwoju turystyki w pasie pojezierzy.
17.	Środowisko naturalne i typy krajobrazu Nizin Środkowopolskich.	Poznanie genezy form oraz typów krajobrazu naturalnego Nizin Środkowopolskich.	• zna nazwy krain geograficznych na Nizinach Środkowopolskich, • wymienia nazwy rzek głównych przepływających przez Niziny Środkowopolskie,	• wskazuje na mapie i odczytuje nazwy krain geograficznych na Nizinach Środkowopolskich, • przedstawia przyczyny wytworzenia się w pasie Nizin Środkowopolskich krajobrazu staroglacjalnego, • wskazuje na mapie większe rzeki odwadniające pas nizin,

cd. 17.			• wyjaśnia przyczyny zróżnicowania warunków naturalnych na Nizinach Środkowopolskich, • wyjaśnia terminy: <i>pradolina, stary krajobraz polodowcowy</i>, • wymienia nazwy parków narodowych w pasie Nizin Środkowopolskich.	• charakteryzuje zjawiska, które występują w dolinach dużych rzek płynących w pasie nizin.
18.	Zagospodarowanie Nizin Środkowopolskich.	Wykazanie związków między środowiskiem przyrodniczym a sposobami jego zagospodarowania w pasie Nizin Środkowopolskich.	• zna nazwy największych ośrodków przemysłowych w pasie Nizin Środkowopolskich, • wymienia gałęzie przemysłu, które rozwinęły się w pasie Nizin Środkowopolskich, • wymienia miejsca eksploatacji surowców mineralnych, • wymienia nazwy wielkich miast leżących w pasie Nizin Środkowopolskich, • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania rolnictwa w pasie Nizin Środkowopolskich, • wymienia wybitne walory turystyczne na Nizinach Środkowopolskich.	• wskazuje na mapie tematycznej ośrodki wydobywania i przemysłu w pasie Nizin Środkowopolskich, • posługując się mapami tematycznymi, opisuje rozmieszczenie upraw i kierunki hodowli, • dostrzega prawidłowości pomiędzy bazą surowcową, skupiskami ludności a ośrodkami przemysłu, • wskazuje na mapie obiekty i obszary z walorami turystycznymi.
19.	Zróżnicowanie środowiska naturalnego na Wyżynach Polskich.	Wykazanie zróżnicowania typów krajobrazu naturalnego na wyżynach.	• zna nazwy krain geograficznych w pasie wyżyn, • wyjaśnia terminy: <i>rzeźba krasowa, gołoborze, less, wąwóz, skamieniałość</i>, • wymienia formy krasu powierzchniowego i podziemnego, • zna nazwy głównych pasm i szczytów w Górach Świętokrzyskich, • zna nazwy parków narodowych znajdujących się w pasie wyżyn.	• wskazuje na mapie i nazywa krainy geograficzne w pasie wyżyn, • wykazuje zróżnicowanie krajobrazów naturalnych na wyżynach, • dostrzega związki między budową geologiczną a rzeźbą terenu, • opisuje etapy rozwoju krasu w skałach węglanowych.

20.	Gospodarka na Wyżynach Polskich.	Wykazanie współzależności między naturalnymi składnikami środowiska a gospodarczą działalnością.	• wyjaśnia terminy: <i>krajobraz przemysłowy, rekultywacja, konurbacja, aglomeracja,</i> • wymienia nazwy okręgów przemysłowych na wyżynach, • wie, że Górnośląski Okręg Przemysłowy jest największym skupiskiem przemysłu i ludności w Polsce, • wymienia najważniejsze surowce mineralne eksploatowane na wyżynach, • zna etapy rozwoju Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego, • podaje przykłady zmian składników środowiska naturalnego spowodowanych gospodarczym oddziaływaniem człowieka.	• wydziela na mapie tematycznej obszary krajobrazu przemysłowego i rolniczego w pasie wyżyn, • opisuje przyczyny rozwoju Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego, • odczytuje treść map gospodarczych, • wykazuje dostosowanie typów rolnictwa do warunków naturalnych, • porównuje krainy geograficzne w pasie wyżyn pod względem wykorzystania gospodarczego.
21.	Środowisko naturalne i zagospodarowanie Podkarpacia Północnego.	Poznanie typów krajobrazu naturalnego oraz gospodarczego wykorzystania Podkarpacia Północnego.	• zna nazwy kotlin podkarpackich, • wymienia największe miasta, ośrodki przemysłu, • zna nazwy rzek przepływających przez Podkarpacie Północne, • wymienia najważniejsze zabytki Krakowa, • wymienia surowce mineralne i miejsca ich eksploatacji, • wymienia obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości.	• wskazuje na mapie makroregiony i bramy w pasie kotlin, • wykazuje zagrożenia powodziowe powodowane przez sieć rzeczną w pasie kotlin, • analizuje mapy tematyczne i wykazuje zależności między składnikami środowiska przyrodniczego a działalnością gospodarczą.
22.	Środowisko przyrodnicze i typy krajobrazu w polskich Karpatach.	Poznanie genezy form oraz typów krajobrazu naturalnego w polskich Karpatach.	• zna nazwy najważniejszych pasm górskich w polskich Karpatach, • wymienia nazwy najwyższych szczytów w Tatrach i ich wysokości,	• wskazuje na mapie i nazywa makroregiony w polskich Karpatach, • wskazuje i odczytuje nazwy i wysokości najwyższych szczytów w polskich Karpatach,

cd. 22.			• zna nazwy pięter roślinnych w Tatrach, • opisuje cechy krajobrazu wysokogórskiego (alpejskiego), • podaje przykłady organizmów chronionych występujących w polskich Karpatach, • wymienia nazwy parków narodowych w polskich Karpatach, • wyjaśnia terminy: <i>pogórze, halny, krajobraz wysokogórski</i>, • wyjaśnia przyczyny odrębności klimatycznej Karpat i Tatr, • wyjaśnia, podając przykłady, wpływ budowy geologicznej na rzeźbę polskich Karpat.	• posługując się rycinami, wykazuje zróżnicowanie krajobrazów w polskich Karpatach, • porównuje cechy klimatu górskiego z cechami klimatu na nizinach polskich, • wykazuje zależności między klimatem, roślinnością i glebami w obszarze górskim, • rozpoznaje na rycinach krajobrazy: tatrzański, pieniński, bieszczadzki.
23.	Gospodarka w polskich Karpatach.	Wykazanie związków między rodzajem zagospodarowania i cechami środowiska przyrodniczego.	• zna nazwy ośrodków przemysłowych w polskich Karpatach, • wymienia gałęzie przemysłu, które rozwinęły się w ośrodkach przemysłowych, • wymienia nazwy dużych elektrowni wodnych na rzekach karpaccich, • wyjaśnia konieczność dostosowania gospodarki rolnej do warunków naturalnych, • wymienia obszary z wybitnymi walorami turystycznymi, • podaje przykłady tradycji góralskiej, • wymienia nazwy parków narodowych w polskich Karpatach.	• wskazuje na mapie tematycznej ośrodki przemysłowe w polskich Karpatach, • wykazuje dostosowanie działalności gospodarczej w polskich Karpatach do warunków naturalnych, • charakteryzuje główne regiony turystyczne w polskich Karpatach, • opracowuje trasę jednodniowej wycieczki po wybranym obszarze w polskich Karpatach.

24.	Krajobrazy Sudetów i Przedgórza Sudeckiego.	Poznanie krajobrazu gór średnich oraz przedgórskiego, wykazanie związków między budową geologiczną i czynnikami rzeźbotwórczymi.	• wie, że Sudety są starymi górami o zróżnicowanej budowie geologicznej, • wymienia cechy krajobrazu gór średnich na przykładzie Sudetów, • wymienia nazwy pasm górskich i szczytów, • wyjaśnia terminy: <i>przedgórze, krawędź Sudetów, uskok, zrzęb</i>, • wymienia nazwy wielkich kotlin w Sudetach, • wymienia nazwy parków narodowych w Sudetach, • wymienia piętra roślinności w Sudetach.	• wskazuje na mapie hipsometrycznej główne pasma Sudetów i najwyższe szczyty oraz odczytuje ich wysokości, • na podstawie rycin charakteryzuje krajobraz gór średnich, • opisuje czynniki, które przyczyniły się do wytworzenia współczesnego krajobrazu Sudetów, • rozpoznaje na rycinach formy rzeźby w Sudetach: płaską powierzchnię, łagodne stoki, krawędź sudecką, skałki ostańcowe, • dostrzega zależność między klimatem a siecią rzeczną w Sudetach.
25.	Zróżnicowanie w zagospodarowaniu Sudetów i Przedgórza Sudeckiego.	Poznanie przyczyn zróżnicowania gospodarczego Sudetów i Przedgórza Sudeckiego.	• wymienia bogactwa mineralne eksploatowane w Sudetach, • wymienia nazwy ośrodków przemysłowych w Sudetach, • wymienia gałęzie przemysłu rozwinięte w ośrodkach Sudeckiego Okręgu Przemysłowego, • wyjaśnia wpływ przemysłu na składniki środowiska w Sudetach, • wymienia obszary, w których występują zasoby wód mineralnych, • podaje przykłady miejscowości z wybitnymi walorami turystycznymi w Sudetach i na Przedgórzu Sudeckim.	• na podstawie map tematycznych charakteryzuje rozmieszczenie ośrodków przemysłu w Sudetach, • wykazuje związek między bazą surowcową a rodzajem działalności gospodarczej, • przedstawia projekt kilkudniowej wycieczki po obszarach i miejscowościach z walorami turystycznymi w Sudetach i na Przedgórzu Sudeckim, • wskazuje konieczność ochrony składników środowiska naturalnego.
26.	Podział administracyjny Polski.	Wyjaśnienie potrzeby podziału terytorium państwa na jednostki administracyjne.	• wyjaśnia terminy: <i>bogactwo narodowe, podział administracyjny</i>, • wie, że w Polsce obowiązuje trójstopniowy podział administracyjny,	• korzystając z diagramu, omawia formy użytkowania terytorium Polski,

cd. 26			- wymienia jednostki podziału administracyjnego w Polsce, - wymienia źródła informacji o jednostkach podziału administracyjnego.	- odczytuje na mapie administracyjnej położenie wybranej jednostki podziału administracyjnego, - porównuje dane statystyczne odnoszące się do jednostek podziału administracyjnego, - wskazuje na mapie stolice województw.
27.	Ruch naturalny ludności. Struktura płci i wieku.	Wyjaśnienie zmian w ruchu naturalnym ludności w Polsce.	- zna liczbę ludności w Polsce, - określa, które miejsce pod względem liczby ludności zajmuje Polska w Europie, - definiuje terminy: <i>przyrost naturalny</i>, <i>przyrost rzeczywisty ludności</i>, <i>ujemny przyrost naturalny</i>, - wyjaśnia termin <i>migracja</i>, - zna przyczyny migracji ludności, - zna przedziały wiekowe ludności ze względu na prawne możliwości podejmowania pracy, - potrafi oszacować wielkość grup ludności w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym.	- odczytuje na wykresie zmiany w ruchu ludności w Polsce, - odczytuje na wykresach wartości przyrostu naturalnego, rzeczywistego i liczbę ludności w określonym roku, - opisuje, wykorzystując piramidę płci i wieku, strukturę ludności w Polsce, - oblicza procentowy udział poszczególnych grup wiekowych ludności w populacji, - porównuje przeciętną długość życia w Polsce z wartościami w innych państwach, - ocenia społeczne następstwa ujemnego przyrostu naturalnego.
28.	Zmiany w rozmieszczeniu ludności w Polsce. Procesy urbanizacyjne.	Poznanie przestrzennego zróżnicowania liczby ludności w Polsce oraz głównych procesów urbanizacji.	- wie, że ludność w Polsce jest rozmieszczona nierównomiernie, - zna wzór na obliczanie średniej gęstości zaludnienia na 1 km², - wymienia przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce, - definiuje terminy: <i>wieś</i>, <i>miasto</i>, <i>urbanizacja</i>, <i>migracja</i>,	- na podstawie mapy tematycznej opisuje rozmieszczenie ludności w Polsce, - oblicza średnią gęstość zaludnienia na 1 km² na danym obszarze, - opisuje formy urbanizacji, - odczytuje na wykresie zmiany liczby ludności wiejskiej i miejskiej w ostatnich latach,

cd. 28.			• wyjaśnia terminy: <i>aglomeracja, konurbacja, prawo miejskie</i>, • zna nazwy miast liczących więcej niż 0,5 mln mieszkańców, • wymienia przyczyny wzrostu liczby ludności miejskiej, • podaje przykłady funkcji pełnionych przez miasta i wsie.	• ocenia, na podstawie mapy, rozmieszczenie i wielkość miast w Polsce, • na podstawie danych statystycznych odczytuje wielkość i kierunki migracji z Polski i do Polski.
29.	Struktura zatrudnienia ludności w Polsce. Problemy na rynku pracy.	Wyjaśnienie zmian w strukturze zatrudnienia w Polsce związanych z przemianami zachodzącymi w gospodarce.	• zna przedziały wiekowe kobiet i mężczyzn w wieku produkcyjnym, • wyjaśnia terminy: <i>zatrudniony, bezrobotny, rynek pracy, szara strefa gospodarki</i>, • wie, że w gospodarce wyróżnia się trzy sektory: rolnictwo, przemysł, usługi, • szacuje procentowy udział pracujących w gospodarce według działów, • wymienia przyczyny zmian w zatrudnieniu oraz przyczyny bezrobocia, • wie, że stale wzrasta zatrudnienie w sektorze prywatnym.	• odczytuje na mapie tematycznej i na wykresie wielkość zatrudnienia według działów gospodarki, • odczytuje na mapie tematycznej stopę bezrobocia rejestrowanego według województw, • porównuje dane statystyczne dotyczące zatrudnienia w Polsce i państwach należących do UE, • wykazuje, na podstawie danych statystycznych, zmiany w strukturze zatrudnienia, • ocenia społeczne następstwa przemian na rynku pracy.
30.	Rolnictwo Polski na tle warunków naturalnych.	Wykazanie wpływu warunków naturalnych na rolnictwo w Polsce.	• wyjaśnia terminy: <i>rolnictwo, długość trwania okresu wegetacyjnego</i>, • wymienia czynniki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze wpływające na rozwój rolnictwa, • wyjaśnia przyczyny zróżnicowanej długości trwania okresu wegetacyjnego w Polsce,	• odczytuje na mapie tematycznej długość trwania okresu wegetacyjnego w Polsce, • charakteryzuje na podstawie mapy typy gleb w Polsce, • odczytuje diagramy ilustrujące zróżnicowanie wielkości powierzchni poszczególnych typów gleb i klas glebowych w Polsce,

cd. 30.			• podaje przykłady oddziaływania rolnictwa na składniki środowiska naturalnego.	• wykazuje wpływ zróżnicowania warunków naturalnych na rozwój rolnictwa w Polsce.
31.	Współczesne problemy rolnictwa i gospodarki żywnościowej w Polsce.	Przedstawienie struktury użytkowania ziemi oraz zmian następujących we współczesnym rolnictwie polskim.	• wyjaśnia terminy: <i>użytki rolne, zbiory, plony, grunty orne</i>, • wymienia uprawy zajmujące największą powierzchnię uprawną w Polsce, • wymienia główne zwierzęta hodowlane, • zna formy własności rolnej w Polsce, • podaje przykłady oddziaływania rolnictwa na składniki środowiska, • wyjaśnia zmiany zachodzące w strukturze upraw, wielkości i własności gospodarstw.	• odczytuje diagramy i wykresy ilustrujące wielkość produkcji rolnej, • ocenia wielkość produkcji rolnej dla potrzeb gospodarki żywnościowej, • ocenia zmiany w strukturze upraw zachodzące w ciągu kilkunastu lat, • porównuje dane statystyczne ilustrujące wielkość zbiorów i plonów w Polsce oraz w wybranych państwach, • ocenia wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze.
32.	Przemysł elektroenergetyczny i jego rola w gospodarce Polski.	Przedstawienie znaczenia przemysłu elektroenergetycznego w gospodarce kraju.	• wymienia surowce energetyczne eksploatowane w Polsce, • wie, jaką rolę spełnia w gospodarce przemysł elektroenergetyczny, • wymienia czynniki lokalizacji elektrowni ciepłowniczych i wodnych, • wyjaśnia potrzebę oszczędzania energii, • wymienia alternatywne źródła energii, • wymienia głównych użytkowników energii elektrycznej w Polsce.	• wskazuje na mapie tematycznej największe elektrownie w Polsce, • ocenia znaczenie przemysłu elektroenergetycznego, • ocenia strukturę zużycia surowców energetycznych w Polsce, • porównuje dane statystyczne ilustrujące produkcję i wykorzystanie źródeł energii w Polsce i w wybranych państwach, • wykazuje wpływ przemysłu elektroenergetycznego na składniki środowiska przyrodniczego.
33.	Okręgi przemysłowe w Polsce. Współczesne problemy przemysłu Polski.	Przedstawienie czynników lokalizacji przemysłu oraz problemów związanych ze zmianami zachodzącymi w polskim przemyśle.	• wyjaśnia terminy: <i>ośrodek przemysłowy, okręg przemysłowy</i>, • wymienia czynniki lokalizacji przemysłu,	• odczytuje treść map gospodarczych,

cd. 33.			- wymienia funkcje przemysłu, - wymienia nazwy największych okręgów przemysłowych w Polsce, - podaje przykłady wpływu przemysłu na składniki środowiska, - wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w przemyśle w Polsce.	- przedstawia etapy rozwoju okręgu przemysłowego, którego podstawą są surowce mineralne oraz okręgu niezwiązanego z bazą surowcową, - wskazuje na mapie tematycznej okręgi przemysłowe Polski, - ocenia przemiany zachodzące w polskim przemyśle.
34.	Usługi – rodzaje i znaczenie w gospodarce.	Wyjaśnienie przyczyn szybkiego rozwoju usług w Polsce oraz ich znaczenia w silnie rozwiniętej gospodarce.	- wymienia rodzaje usług, - podaje cechy usług, - podaje przykłady usług materialnych, niematerialnych, ogólnospołecznych, biznesowych, - wyjaśnia wzrost udziału zatrudnienia w usługach w Polsce.	- odczytuje na diagramie udział zatrudnionych w usługach, - odczytuje na diagramie wielkość udziału usług w tworzeniu wartości dodanej brutto, - ocenia potrzebę rozwoju usług dla potrzeb gospodarki, - klasyfikuje rodzaje usług.
35.	Sieć transportu w Polsce.	Przedstawienie roli i znaczenia sieci transportowych dla gospodarki narodowej.	- wyjaśnia terminy: <i>transport</i>, <i>węzeł transportu</i>, <i>sieć transportu</i>, - wymienia rodzaje transportu najlepiej rozwinięte w Polsce, - wymienia zalety i wady każdego z rodzajów transportu, - wyjaśnia znaczenie położenia Polski w Europie dla rozwoju sieci transportowych, - zna gęstość sieci kolejowej i drogowej w Polsce, - wyjaśnia znaczenie transportu w gospodarce narodowej, - wyjaśnia zróżnicowanie gęstości sieci transportowej w Polsce.	- ocenia położenie Polski w Europie ze względu na rozwój sieci transportowych, - odczytuje na mapie tematycznej i wskazuje przebieg głównych linii transportu w Polsce, - wskazuje na mapie największe węzły transportu w Polsce, - na podstawie danych porównuje gęstość sieci transportu w różnych państwach, - ocenia, na podstawie danych statystycznych, rolę poszczególnych rodzajów transportu w Polsce.

36.	Walory turystyczne i wypoczynkowe Polski.	Przedstawienie wybitnych walorów turystycznych i wypoczynkowych Polski.	- wymienia rodzaje walorów turystycznych, - podaje przykłady walorów turystycznych, - wymienia walory turystyczne Polski o najwyższej randze (pomniki historii Polski), - podaje nazwy obiektów w Polsce umieszczone na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości; - wymienia źródła informacji, w których opisano walory turystyczne Polski.	- wskazuje na mapie tematycznej miejscowości z walorami turystycznymi o najwyższej randze, - na podstawie źródeł informacji przedstawia opis wybranych walorów turystycznych, - rozpoznaje na rycinach i nazywa charakterystyczne walory turystyczne Polski, - opisuje walory turystyczne w swoim regionie.
37.	Prawne formy ochrony przyrody w Polsce.	Wykazanie konieczności ochrony zasobów przyrody oraz elementów kulturowych.	- wymienia formy prawnej ochrony przyrody w Polsce, - wymienia przykładowe organizmy objęte ochroną przyrodniczą w Polsce, - zna ograniczenia dotyczące działalności gospodarczej w formach prawnej ochrony przyrody w Polsce, - podaje przykłady ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego w Polsce, - zna główne idee związane ze zrównoważonym rozwojem, - wymienia obiekty objęte prawną ochroną w swoim regionie.	- wskazuje na mapie tematycznej obszary objęte prawną ochroną w Polsce, - na podstawie źródeł informacji opisuje wybrane obszary i obiekty objęte ochroną w Polsce, - uzasadnia potrzebę ochrony przyrody i środowiska w ujęciu globalnym, - podejmuje działania mające chronić zasoby przyrody w swoim regionie, - stosuje w życiu codziennym zasady zrównoważonego rozwoju.
38.	Rola i znaczenie Polski w Europie i na świecie.	Wykazanie roli i znaczenia Polski w Europie i na świecie.	- zna podstawowe dane o powierzchni i liczbie ludności w Polsce, - wie, które miejsce zajmuje Polska pod względem powierzchni i liczby ludności w Europie, - wymienia wybitne postaci kultury polskiej,	- przedstawia historyczne i kulturowe związki Polski z Europą, - ocenia położenie Polski w Europie jako ważny czynnik rozwoju kraju, - wykazuje trwałość narodu polskiego i jego terytorialną stabilność w dorzeczu Wisły i Odry,

cd. 38.			- wymienia ugrupowania gospodarcze i polityczne, do których należy Polska, - wie, że Polska jest największym państwem w Europie Środkowej.	uzasadnia, że współczesne państwo polskie przyczynia się do stabilnego rozwoju gospodarki i polityki w regionie, Europie i na świecie.
39.	Położenie i zróżnicowanie warunków naturalnych w regionie.	Poznanie głównych cech środowiska przyrodniczego w regionie, wyjaśnienie genezy głównych form rzeźby.	- objaśnia nazwę własną regionu, - wie, w którym z pasów rzeźby powierzchni region leży, - określa dominujący typ krajobrazu naturalnego występujący w regionie, - podaje podstawowe informacje o cechach klimatu w regionie, - wie, w dorzeczu której rzeki leży region, - wymienia główne źródła informacji o regionie.	- wskazuje na mapie i określa położenie regionu i miejscowości, w której mieszka, - opisuje cechy środowiska przyrodniczego własnego regionu, - wyказuje związki i współzależności między składnikami środowiska naturalnego, - wykorzystuje różne źródła informacji o regionie.
40.	Charakterystyka społeczności w regionie.	Charakterystyka ludności w regionie, zróżnicowanie wieku i płci, rozmieszczenie, problemy na rynku pracy.	- wie, skąd wywodzi się ludność w regionie, - podaje przykłady zwyczajów i obrzędów charakterystycznych dla regionu, - wymienia wybitne postacie związane z historią regionu, - wymienia główne ośrodki miejskie w regionie, - wymienia główne źródła utrzymania ludności w regionie.	- korzystając z różnych źródeł informacji, opisuje zróżnicowanie ludności w regionie, - opisuje zwyczaje i obrzędy charakterystyczne dla regionu, - na podstawie danych statystycznych charakteryzuje strukturę zatrudnienia ludności w regionie, - opisuje aktualne problemy ludnościowe w miejscowości, w której mieszka.
41.	Rozwój gospodarki w moim regionie.	Charakterystyka gospodarki w regionie, wykazanie związków między zasobami naturalnymi a głównymi rodzajami działalności.	- wymienia bogactwa naturalne i mineralne występujące w regionie, - wymienia dominujące gałęzie gospodarki w regionie, - podaje przykłady przekształcenia składników środowiska przyrodniczego w wyniku działalności gospodarczej,	- wyказuje dostosowanie działalności gospodarczej w regionie do warunków przyrodniczych, - charakteryzuje stan przemysłu w regionie na podstawie danych statystycznych,

cd. 41.			• określa gospodarcze znaczenie regionu dla Polski, • wymienia główne ośrodki przemysłu w regionie.	• omawia problemy gospodarki w regionie – zatrudnienie, bezrobocie, migracje.
42.	Mój region – obszarem turystycznym.	Ocenianie możliwości rozwoju turystyki w regionie, wykorzystując walory środowiska przyrodniczego i walory krajoznawcze.	• wymienia najważniejsze walory turystyczne regionu, • wymienia „siedem cudów” własnego regionu, uzasadnia swój wybór, • przedstawia hasło reklamowe zachęcające do odwiedzania regionu, • wymienia źródła informujące o walorach turystycznych regionu.	• klasyfikuje walory krajoznawcze i wypoczynkowe regionu, • opisuje wybrane walory turystyczne, wykazuje ich odrębność lub unikatowość w skali kraju, • przedstawia dotychczasowy stan zagospodarowania turystycznego w regionie, • opracowuje trasę wycieczki po walorach turystycznych regionu.
43.	Zajęcia terenowe. Jakie zmiany zachodzą w środowisku regionu pod wpływem działalności gospodarczej?	Dostrzeganie i dokumentowanie zmian w środowisku najbliższego regionu spowodowanych przez działalność gospodarczą.	• przedstawia spis literatury i opracowań dotyczących środowiska przyrodniczego i geograficznego własnego regionu, • proponuje szczegółowy temat opracowania dotyczący zmian środowiska zachodzących w regionie, • zna zasady zachowania się podczas zajęć w terenie.	• wykorzystuje różne źródła informacji, • dokumentuje obserwacje, • wnioskuje na podstawie przeprowadzanych obserwacji, • ocenia sposoby gospodarczego wykorzystania regionu, • prezentuje opracowanie obserwacji.
44.	Mój region i miejscowość – moją „Małą Ojczyznę”.	Dokonanie oceny sytuacji gospodarczej, wskazanie szans, perspektyw oraz ograniczeń związanych z gospodarczym rozwojem regionu.	• zna podstawowe dane geograficzne o swoim regionie i miejscowości, • wyjaśnia pochodzenie nazwy regionu i swojej miejscowości, • opisuje swoje związki z miejscowością i regionem.	• omawia, w oparciu o dane liczbowe, sytuację gospodarczą w regionie, • przedstawia problemy społeczne regionu, • omawia rolę i znaczenie swojej miejscowości i regionu w „Dużej Ojczyźnie” – Polsce, • przedstawia wizję rozwoju regionu.
45.	Współpraca Polski z sąsiadami – euroregiony.	Przedstawienie form współpracy między Polską a państwami sąsiadującymi.	• wymienia państwa sąsiadujące z Polską,	• ocenia położenie geograficzne i polityczne Polski w Europie,

cd. 45.			• podaje przykłady współpracy Polski z krajami sąsiadującymi, • wyjaśnia terminy: <i>euromregion, współpraca transgraniczna</i>, • podaje przykłady współpracy gospodarczej Polski z państwami Unii Europejskiej.	• przedstawia korzyści z położenia Polski w Europie Środkowej, • wskazuje na mapie tematycznej euromregiony, • omawia cele utworzenia euromregionów.
46.	Niemcy – europejska potęga gospodarcza.	Wyjaśnienie przyczyn gospodarczego i politycznego znaczenia Niemiec w Europie i na świecie.	• zna położenie Niemiec w Europie, • zna wielkość powierzchni i liczbę ludności Niemiec, • wie, które miejsce zajmują Niemcy pod względem powierzchni i liczby ludności w Europie, • wymienia korzystne dla gospodarki cechy środowiska geograficznego, • wyjaśnia terminy: <i>ujemny przyrost naturalny, technopolia, dodatni bilans handlowy</i>, • zna nazwę stolicy Niemiec i nazwy miast o liczbie ludności powyżej 1 mln, • podaje przykłady współpracy między Polską a Niemcami.	• omawia geograficzne i polityczne położenie Niemiec w Europie, • analizuje mapy rozmieszczenia ludności i rozmieszczenia przemysłu, • określa poziom gospodarki kraju na podstawie wybranych wskaźników (wartość PKB na 1 mieszkańca, saldo handlu zagranicznego, struktura zatrudnienia), • na podstawie danych statystycznych określa strukturę wieku ludności Niemiec.
47.	Ukraina – współczesne przemiany społeczne i gospodarcze.	Przedstawienie przemian społeczno-gospodarczych zachodzących na Ukrainie.	• zna położenie Ukrainy w Europie Wschodniej, • zna wydarzenia, które przyczyniły się do powstania niepodległej Ukrainy, • wie, że Ukrainę zamieszkuje ludność słowiańska, • wie, z którymi państwami Ukraina graniczy, • wymienia główne bogactwa naturalne i mineralne Ukrainy, • zna nazwę stolicy Ukrainy,	• na podstawie mapy opisuje położenie geograficzne i polityczne Ukrainy, • odczytuje na mapie nazwy największych zagłębi wydobywczych na Ukrainie, • na podstawie danych statystycznych opisuje ruch naturalny ludności na Ukrainie w ostatnich latach, • na podstawie map tematycznych ocenia cechy środowiska przyrodniczego dla potrzeb rolnictwa,

cd. 47.			• podaje przykłady współpracy między Polską a Ukrainą.	• ocenia przemiany w gospodarce Ukrainy w ostatnich latach.
48.	Litwa i Białoruś – wschodni sąsiedzi Polski.	Opracowanie opisu cech środowiska wschodnich sąsiadów Polski oraz przedstawienie głównych cech gospodarki.	• zna położenie Litwy i Białorusi w Europie Wschodniej, • wie, jakie wydarzenia przyczyniły się do utworzenia niepodległych państw za wschodnią granicą Polski, • zna nazwy stolic Litwy i Białorusi, • przypomina historyczne związki Polski z Litwą i Białorusią, • podaje przykłady współpracy Litwy i Białorusi z Polską, • wie, że Litwa jest członkiem UE i NATO.	• na podstawie mapy omawia położenie geograficzne i polityczne Litwy i Białorusi, • na podstawie mapy charakteryzuje środowisko geograficzne obu państw, • na podstawie danych statystycznych charakteryzuje cechy gospodarki Litwy i Białorusi, • korzystając z mapy, wymienia główne ośrodki przemysłowe Litwy i Białorusi.
49.	Federacja Rosyjska – cechy środowiska przyrodniczego.	Charakterystyka środowiska przyrodniczego Federacji Rosyjskiej oraz wykazanie potencjalnych możliwości jego gospodarczego wykorzystania.	• zna wielkość powierzchni Federacji Rosyjskiej, • wie, że Rosja zajmuje obszar Europy Wschodniej i Azji Północnej, • wyjaśnia, jak powstała Federacja Rosyjska, • wymienia obiekty geograficzne na terytorium Rosji wyróżniające się wielkością, wysokością, ekstremalnym położeniem (szczyty górskie, najdłuższe rzeki, krańcowe przylądki), • wyjaśnia termin <i>wieloletnia zmarzlina</i>.	• określa położenie Federacji Rosyjskiej na mapie politycznej, • wydziela, wskazuje i nazywa wielkie krainy geograficzne Rosji, • na podstawie różnych źródeł informacji charakteryzuje krainy geograficzne Rosji, • odczytuje treść map tematycznych: hipsometrycznej, klimatycznej, gleb i roślinności, • wskazuje potencjalne możliwości gospodarczego wykorzystywania środowiska przyrodniczego Federacji Rosyjskiej.
50.	Federacja Rosyjska – różnicowanie narodowościowe i cechy gospodarki.	Wykazanie różnicowania ludnościowego oraz poznanie najważniejszych cech gospodarki Federacji Rosyjskiej.	• zna liczbę ludności w Federacji Rosyjskiej, • zna miejsce na świecie, które zajmuje Federacja Rosyjska pod względem liczby ludności,	• na podstawie map tematycznych charakteryzuje rozmieszczenie bogactw mineralnych w Federacji Rosyjskiej,

cd. 50.			• wyjaśnia przyczyny zróżnicowanej gęstości zaludnienia w części europejskiej i azjatyckiej, • wymienia główne nrodowości zamieszkujące Federację Rosyjską, • wymienia nazwy stolicy i miast liczących powyżej 3 mln mieszkańców, • wymienia główne bogactwa naturalne i mineralne występujące na obszarze Federacji Rosyjskiej.	• wskazuje na mapie główne okręgi przemysłowe w Federacji Rosyjskiej, • porównuje dane statystyczne i wymienia działy gospodarki, w których Federacja Rosyjska dominuje na świecie, • na podstawie map tematycznych opisuje rozmieszczenie głównych upraw w Federacji Rosyjskiej, • dostrzega zmiany zachodzące w gospodarce rosyjskiej.
51.	Republika Czeska i Słowacja – południowi sąsiedzi Polski.	Poznanie głównych cech środowiska przyrodniczego oraz przedstawienie cech gospodarki w Republice Czeskiej i Słowacji.	• zna położenie Republiki Czeskiej i Słowacji w Europie Środkowej, • zna wydarzenia prowadzące do powstania dwóch państw za południową granicą Polski, • wymienia nazwy stolic i wielkich miast w Republice Czeskiej i Słowacji, • wymienia walory turystyczne obydwu krajów, • wie, że Republika Czeska i Słowacja są członkami Unii Europejskiej i należą do NATO, • podaje przykłady współpracy między Polską a Republiką Czeską i Słowacją.	• porównuje wielkość powierzchni i liczbę ludności Republiki Czeskiej i Słowacji z powierzchnią i liczbą ludności Polski, • na podstawie map tematycznych charakteryzuje środowisko przyrodnicze Republiki Czeskiej i Słowacji, • analizuje dane statystyczne, określa na ich podstawie główne cechy gospodarki Republiki Czeskiej i Słowacji, • dostrzega wpływ przemysłu na składniki środowiska w strefach przygranicznych.
52.	Procesy integracji gospodarczej w Europie.	Ocena procesów integracji gospodarczej w Europie. Wyrażanie własnych sądów i opinii o procesach integracji europejskiej.	• podaje przykłady procesów integracji gospodarczej, • wymienia państwa należące do Unii Europejskiej, • wymienia główne cele UE, • wyjaśnia pojęcia: <i>strefa euro</i>, <i>państwa należące do strefy Schengen</i>, • wyraża własną opinię na temat członkostwa Polski w UE.	• oblicza, jaki procent powierzchni Europy zajmują państwa Unii Europejskiej, • oblicza, jaki procent liczby ludności Europy stanowi ludność państw należących do Unii Europejskiej, • porównuje dane statystyczne charakteryzujące stan gospodarki w krajach Unii Europejskiej.

WYMAGANIA PROGRAMOWE W KLASIE II.

LP	WYMAGANIA PROGRAMOWE	KATEGORIA CELU	POZIOM WYMAGAŃ
1.	Podać wielkość powierzchni Polski.	A	K
2.	Określić współrzędne krańcowych punktów Polski.	C	P
3.	Wykorzystać mapy polityczną i hipsometryczną Europy i określić polityczne i geograficzne położenie Polski w Europie.	C	R
4.	Porównać powierzchnię Polski z powierzchnią państw w Europie.	C	P
5.	Opisać etapy powstawania węgla kamiennego.	C	R
6.	Opisać, jak powstały góry na obszarze Polski.	D	D
7.	Opisać wydarzenia geologiczne związane z zalewami mórz na obszarze Polski.	C	D
8.	Wyjaśnić zmiany rzeźby powierzchni Polski spowodowane przez zlodowacenie.	B	R
9.	Wymienić nazwy er geologicznych.	A	K
10.	Wykazać na przykładach zależności między współczesną rzeźbą Polski a czynnikami, które doprowadziły do jej powstania.	D	D
11.	Scharakteryzować, na podstawie mapy, rzeźbę powierzchni Polski.	C	P
12.	Rozpoznać główne rodzaje skał występujących w Polsce.	C	R
13.	Wskazać na mapie tematycznej obszary, na których występują główne rodzaje skał w Polsce.	C	P
14.	Podać przykłady gospodarczego wykorzystania skał występujących w Polsce.	C	K
15.	Podzielić surowce mineralne ze względu na ich gospodarcze wykorzystanie.	C	K
16.	Wymienić czynniki kształtujące typy klimatu w Polsce.	A	K
17.	Odczytać treść map klimatycznych i synoptycznych.	C	P
18.	Wyjaśnić związek między czynnikami klimatotwórczymi a elementami klimatu w Polsce.	B	R
19.	Opisać cechy klimatu Polski.	C	P
20.	Wykazać zróżnicowanie klimatyczne Polski.	C	R
21.	Wyjaśnić mechanizm powstawania wiatru halnego.	B	P
22.	Wyjaśnić mechanizm powstawania bryzy morskiej.	B	P
23.	Podać przykłady zasobów naturalnych występujących w Polsce.	A	K
24.	Wskazać na mapie największe rzeki i jeziora w Polsce.	C	K
25.	Wyjaśnić związki między siecią hydrograficzną a rzeźbą terenu i typem klimatu.	B	R
26.	Wskazać obszary nadwyżek i niedoborów wody w Polsce.	C	P
27.	Wykazać konieczność ochrony zasobów wodnych Polski.	C	K
28.	Określić położenie geograficzne Morza Bałtyckiego.	C	K
29.	Wyjaśnić przyczyny wpływające na fizyczne cechy wód Morza Bałtyckiego (zasolenie, długość trwania pokrywy lodowej).	C	R

30.	Przedstawić gospodarcze korzyści płynące z dostępu do Morza Bałtyckiego.	C	P
31.	Wykazać konieczność ochrony wód Morza Bałtyckiego.	C	P
32.	Wykazać różnicowanie typów gleb w Polsce.	C	D
33.	Rozpoznać na profilu typowe gleby występujące w Polsce.	D	D
34.	Wymienić czynniki degradujące gleby.	A	P
35.	Wymienić funkcje lasu.	A	K
36.	Odróżnić typy lasów w Polsce.	C	P
37.	Wskazać na mapie tematycznej główne obszary leśne w Polsce.	C	P
38.	Wykazać konieczność ochrony lasów.	C	K
39.	Wskazać na mapie hipsometrycznej regiony geograficzne Polski.	C	K
40.	Rozpoznać na rycinach typowe krajobrazy Polski i umiejscowić je w pasach rzeźby powierzchni.	C	P
41.	Porównać krajobrazy w wybranych regionach Polski.	C	R
42.	Wyjaśnić przyczyny różnicowania typów krajobrazu naturalnego na obszarze Polski.	D	D
43.	Wymienić nazwy typów krajobrazu naturalnego w pasie pobrzeży.	A	P
44.	Wyjaśnić genezę wybranych form rzeźby w pasie pobrzeży.	C	R
45.	Wykazać na przykładach związku między działalnością człowieka a warunkami naturalnymi w pasie pobrzeży.	C	P
46.	Wymienić formy młodej rzeźby polodowcowej.	A	K
47.	Rozpoznać na rycinach formy młodej rzeźby polodowcowej.	C	P
48.	Wskazać na mapie wybrane obiekty w pasie pojezierzy (wielkie jeziora, moreny czołowe, parki narodowe).	C	K
49.	Przedstawić możliwości gospodarczego wykorzystania zasobów pasa pojezierzy.	C	P
50.	Scharakteryzować, na podstawie map tematycznych, środowisko przyrodnicze Nizin Środkowopolskich.	C	R
51.	Odróżnić krajobraz młodogłacialny od starogłacialnego.	C	K
52.	Wyjaśnić przyczyny wytworzenia się w pasie nizin krajobrazu starogłacialnego.	B	P
53.	Przedstawić, korzystając z map tematycznych, gospodarcze wykorzystanie zasobów w pasie Nizin Środkowopolskich.	C	P
54.	Wykazać związki między budową geologiczną a rzeźbą terenu w pasie wyżyn.	D	D
55.	Wyjaśnić procesy rozwoju rzeźby krasowej.	B	P
56.	Rozpoznać na rycinie formy rzeźby krasowej.	C	K
57.	Wymienić najważniejsze surowce mineralne eksploatowane w pasie wyżyn.	A	K
58.	Przedstawić etapy rozwoju Górnosląskiego Okręgu Przemysłowego.	D	R
59.	Wskazać na mapie tematycznej obszary krajobrazu przemysłowego i rolniczego w pasie wyżyn.	C	P

60.	Wyjaśnić rolę rzek w kształtowaniu rzeźby Kotlin Podkarpackich.	B	D
61.	Wskazać na mapie tematycznej ośrodki przemysłu wydobywczego i przetwórczego w Kotlinach Podkarpackich.	C	P
62.	Wymienić najważniejsze zabytki Krakowa.	A	K
63.	Wymienić obiekty w pasie kotlin wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości.	A	K
64.	Opisać na rycinie cechy krajobrazu wysokogórskiego Tatr.	C	P
65.	Wykazać różnicowanie krajobrazów w polskich Karpatach.	C	R
66.	Porównać cechy klimatu górskiego z cechami klimatu na niżu polskim.	C	P
67.	Wyjaśnić konieczność dostosowania gospodarczej działalności do warunków występujących w Karpatach.	B	P
68.	Opisać, korzystając z ryciny, cechy rzeźby Sudetów.	C	P
69.	Porównać rzeźbę Sudetów i Tatr.	C	K
70.	Opisać czynniki, które przyczyniły się do wytworzenia współczesnej rzeźby Sudetów – podać przykłady form rzeźby.	D	D
71.	Wykazać związki między bazą surowcową a rodzajem działalności gospodarczej w Sudetach.	C	R
72.	Wymienić ośrodki i gałęzie przemysłu rozwinięte w Sudeckim Okręgu Przemysłowym.	A	P
73.	Przedstawić jednostki podziału administracyjnego w Polsce.	A	K
74.	Porównać dane liczbowe odnoszące się do jednostek podziału administracyjnego.	C	K
75.	Korzystając z diagramu, przedstawić najważniejsze formy gospodarczego użytkowania terytorium Polski.	C	P
76.	Porównać liczbę ludności Polski z liczbą ludności w innych państwach Europy.	C	K
77.	Odczytać na wykresie zmiany w ruchu naturalnym ludności w Polsce.	C	P
78.	Odróżnić przyrost naturalny od przyrostu rzeczywistego ludności.	C	P
79.	Odczytać dane statystyczne przedstawione na piramidzie płci i wieku ludności.	C	K
80.	Wykazać wpływ wydarzeń społeczno-historycznych na zmiany liczby ludności w Polsce.	D	D
81.	Porównać średnią długość życia w Polsce z długością życia w innych państwach.	C	K
82.	Obliczyć gęstość zaludnienia na 1 km ² .	C	K
83.	Przedstawić, korzystając z map tematycznych, rozmieszczenie ludności w Polsce.	C	P
84.	Wyjaśnić zróżnicowane rozmieszczenie ludności w Polsce.	B	R
85.	Wyjaśnić przyczyny migracji ludności Polski oraz wskazać jej kierunki.	B	R
86.	Przedstawić, na podstawie danych, strukturę zatrudnienia ludności w Polsce.	C	P
87.	Wymienić przyczyny zmian w zatrudnieniu według sektorów gospodarki oraz przyczyny bezrobocia.	D	R
88.	Oceń społeczne następstwa przemian na rynku pracy.	D	D
89.	Określić funkcje miast.	C	K

90.	Podać prawne kryterium odróżniające wieś od miasta.	C	K
91.	Podać przykłady procesów urbanizacji.	C	P
92.	Wyjaśnić przyczyny rozwoju wielkich miast w Polsce.	C	R
93.	Wymienić przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki wpływające na rolnictwo.	A	K
94.	Wykazać wpływ warunków naturalnych na rozwój rolnictwa w Polsce.	C	P
95.	Wymienić główne rośliny żywieniowe uprawiane w Polsce.	A	K
96.	Odczytać na diagramie i przedstawić strukturę użytkowania ziemi w Polsce.	C	K
97.	Wyjaśnić zmiany zachodzące w strukturze upraw, wielkości i własności gospodarstw.	C	P
98.	Wymienić główne zwierzęta hodowlane w Polsce.	A	K
99.	Oceń wpływ działalności rolniczej na składniki środowiska geograficznego.	C	R
100.	Przedstawić strukturę wykorzystania źródeł energii w Polsce.	C	P
101.	Wykazać wpływ przemysłu elektroenergetycznego na składniki środowiska przyrodniczego.	D	R
102.	Wyjaśnić przyczyny zmian w strukturze przemysłu w Polsce.	D	D
103.	Wymienić funkcje przemysłu.	A	K
104.	Wymienić najlepiej obecnie rozwijające się gałęzie produkcji przemysłowej w Polsce.	A	R
105.	Rozróżnić rodzaje usług.		
106.	Wyjaśnić szybki rozwój usług w Polsce.	B	R
107.	Wymienić rodzaje transportu najlepiej rozwinięte w Polsce.	A	K
108.	Wyjaśnić znaczenie transportu w gospodarce narodowej.	B	R
109.	Porównać, na podstawie danych liczbowych, gęstość sieci transportu w Polsce i w innych krajach.	C	P
110.	Wymienić rodzaje walorów turystycznych.	A	K
111.	Wskazać, na mapie tematycznej, walory turystyczne o najwyższej randze.	C	K
112.	Opisać, korzystając z różnych źródeł informacji, walory znajdujące się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości.	C	P
113.	Wymienić formy prawnej ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego w Polsce.	A	K
114.	Wyjaśnić konieczność ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego.	B	P
115.	Podać przykłady prawnej ochrony środowiska.	A	K
116.	Wskazać działania mające chronić zasoby przyrody w swoim regionie.	C	P
117.	Wymienić ugrupowania gospodarcze i polityczne, do których należy Polska.	A	P
118.	Przedstawić historyczne i kulturowe związki Polski z pozostałymi państwami europejskimi.	C	R
119.	Określić położenie regionu i swojej miejscowości na tle podziału Polski na regiony fizycznogeograficzne.	C	K
120.	Opisać cechy środowiska przyrodniczego regionu.	C	P

121.	Podać podstawowe źródła informacji o swoim regionie i swojej miejscowości.	C	P
122.	Podać przykłady zwyczajów i obrzędów związanych z regionami.	C	P
123.	Wymienić wybitne postacie związane z historią miejscowości i regionu.	A	R
124.	Podać przykłady zmian środowiska przyrodniczego w regionie.	C	K
125.	Przedstawić walory turystyczne regionu i swojej miejscowości.	C	P
126.	Wymienić zasoby naturalne i bogactwa mineralne występujące w regionie.	C	P
127.	Przedstawić wizję rozwoju swojej miejscowości i swego regionu.	C	K
128.	Zaprojektować i przedstawić krótki przewodnik po regionie z uwzględnieniem jego walorów przyrodniczych i kulturowych.	C	P
129.	Wskazać na mapie państwa – sąsiadów Polski i porównać dane dotyczące ich powierzchni i liczby ludności z liczbą ludności i wielkością powierzchni Polski.	C	R
130.	Scharakteryzować, na podstawie różnych źródeł, środowisko przyrodnicze państw – sąsiadów Polski.	C	R
131.	Wykazać, na podstawie różnych źródeł, zróżnicowanie gospodarcze państw – sąsiadów Polski.	C	D
132.	Wyjaśnić przyczyny gospodarczego rozwoju Niemiec.	C	D
133.	Podać przykłady współpracy między Polską a Niemcami.	A	P
134.	Przedstawić współczesne przemiany społeczne i gospodarcze na Ukrainie.	C	R
135.	Przedstawić, na podstawie źródeł informacji geograficznej, cechy środowiska przyrodniczego Federacji Rosyjskiej.	C	P
136.	Wykazać, na podstawie danych statystycznych, zróżnicowanie narodowościowe Federacji Rosyjskiej.	C	P
137.	Wykazać, na podstawie map tematycznych, zróżnicowanie gospodarcze w Federacji Rosyjskiej.	C	P
138.	Określić znaczenie gospodarcze Federacji Rosyjskiej na świecie.	C	R
139.	Oceń zmiany zachodzące w gospodarce Federacji Rosyjskiej.	D	D
WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE WYNIKAJĄCE Z DZIEDZINY TEMATYCZNEJ: MAPA – UMIEJĘTNOŚĆ CZYTANIA, INTERPRETACJI I POSŁUGIWANIA SIĘ MAPĄ.			
140.	Dobrać odpowiednią mapę w celu uzyskania określonych informacji geograficznych.	C	K
141.	Określić położenie geograficzne punktów i obszarów na mapie.	C	K
142.	Określić położenie matematyczno-geograficzne punktów i obszarów na mapie.	C	P
143.	Zlokalizować na mapach najważniejsze obiekty geograficzne omawiane na lekcjach.	C	K
144.	Zanalizować treść map ogólnogeograficznych.	C	P
145.	Zinterpretować treść map tematycznych.	C	R
146.	Porównać treść map ogólnogeograficznych i tematycznych.	C	D

4. Przykładowe konspekty lekcyjne

Uwagi ogólne do wszystkich scenariuszy: Nauczyciel informuje uczniów o temacie kolejnej lekcji i zachęca do przeczytania treści w podręczniku, jak również do wyszukiwania bieżących informacji w środkach masowego przekazu. Zapoznaje uczniów z takimi periodykami jak: *Wprost*, *Polityka*, *Newsweek*, itp. Ma to istotne znaczenie w geografii społeczno-ekonomicznej, w której dynamika zmian jest szczególnie wysoka. Nauczyciel zachęca do przeglądania tematycznych portali internetowych, a także wskazuje na powiązania omawianych na lekcjach geografii zagadnień z tematyką poruszaną na innych przedmiotach (m.in. historii, wiedzy o społeczeństwie, biologii). Z uwagi na stale wzrastające zasoby internetowe warto na każdej lekcji wykorzystać to źródło informacji (każda większa miejscowość/gmina/region bądź instytucja posiada własne stale aktualizowane strony, na wielu z nich można odbyć wirtualną wycieczkę po wybranym regionie). Obecnie rozbudowywana jest Google Street View, gdzie za pomocą kamer można przespacerować się po mieście wprowadzonym do systemu. Należy korzystać wyłącznie ze sprawdzonych autoryzowanych stron, gdyż w internecie często mogą być umieszczone informacje błędne (mniejsza szansa weryfikacji niż w przypadku źródeł pisanych). Warto też zachęcać uczniów, by ćwiczyli umiejętność korzystania z tradycyjnych źródeł informacji.

SCENARIUSZE LEKCJI GEOGRAFII DLA KLASY II GIMNAZJUM WG PODRĘCZNIKA „GEOGRAFIA BEZ TAJEMNIC” WYD. WIKING

AUTOR: DOROTA MIGOCKA-SENDŁAK

LEKCJA NR 1: **Położenie, obszar, granice i naród.**

HASŁA KLUCZOWE: granica, naród, mniejszość narodowa, mniejszość etniczna, euroregion.

HASŁA DODATKOWE: eksklawa, mila morska.

HASŁA DO PRZYPOMNIENIA: rozciągłość południkowa i równoleżnikowa, klimat morski, kontynentalny i przejściowy, zlewisko, dorzecze, dział wodny

POMOCE DYDAKTYCZNE: mapy fizyczne i polityczne świata, Europy i Polski, globus fizyczny i polityczny, mapa administracyjna Polski, atlas, laptop z uruchomionym programem Power Point, rzutnik multimedialny, mapki konturowe ilustrujące Polskę i kraje sąsiadujące.

METODY LEKCJI: wykład wprowadzający, praca w grupach, indywidualne poszukiwanie, dedukcja.

FORMA: lekcja w klasie.

CELE LEKCJI: uczeń potrafi określić położenie Polski na mapie w aspekcie fizycznogeograficznym, politycznym oraz używając współrzędnych geograficznych; potrafi wskazać konsekwencje przyrodnicze, gospodarcze i polityczne położenia Polski; zna naj-

ważniejsze postanowienia konferencji dotyczące podziału Europy i przebiegu granic Polski po II wojnie światowej (konferencja w Jałcie, Poczdamie i Teheranie); potrafi obliczyć rozciągłość południkową i równoleżnikową Polski; korzystając ze skali mapy potrafi obliczyć długość granicy Polski z dowolnym państwem; potrafi obliczyć różnicę czasu słonecznego między skrajnymi punktami Polski na wschodzie i zachodzie.

Nauczyciel może przygotować podane poniżej cechy położenia Polski, odczytywać je w dowolnej kolejności (lub wyświetlać przy użyciu programu Power Point), zaś zadaniem uczniów będzie ich odpowiednia klasyfikacja (po zatwierdzeniu tekst może być umieszczony na planszy/wydzielonym arkuszu).

Uczniowie w zeszytach przygotowują tabelę z dwoma kolumnami (każda kolumna to inny aspekt położenia naszego kraju), tabela jest uzupełniana w trakcie lekcji.

Nauczyciel nie dyktuje, natomiast za pomocą pytań inspiruje uczniów do samodzielnego poszukiwania odpowiedzi. Wnioski zostają zapisane po zatwierdzeniu (wyświetlone na ekranie).

TOK WŁAŚCIWY LEKCJI:

1. Położenie Polski w aspekcie fizycznogeograficznym.

Polska leży:

- w Europie Środkowej (geometryczny środek Europy znajduje się w Polsce),
 - nad Bałtykiem, od południa ograniczona pasmem Karpat i Sudetów,
 - w zlewisku Bałtyku (99,7% obszaru Polski), Morza Północnego oraz Czarnego,
 - w dorzeczach Wisły i Odry, fragmentarycznie w dorzeczych rzek pobrzeża, Dunaju, Dniestru i Łaby (uczniowie przypominają, że dorzecza należą do zlewisk, zaś linie między nimi to działy wodne, następnie prawidłowo klasyfikują dorzecza z obszaru Polski do właściwych zlewisk, wskazując wspomniane rzeki na mapie fizycznej),
 - na półkuli wschodniej oraz północnej (każdy punkt w Polsce ma długość geograficzną wschodnią, a szerokość północną),
 - w umiarkowanej strefie klimatycznej, w zasięgu oddziaływania klimatu przejściowego,
 - w obrębie wielkich jednostek geologicznych (platformy wschodnioeuropejskiej, obszaru fałdowań kaledońskich i hercyńskich oraz obszaru fałdowań alpejskich),
 - na pograniczu obszaru zachodniej Europy o silnie urozmaiconej rzeźbie i wschodniej Europy o rzeźbie bardziej jednolitej (należy w tym momencie wskazać na mapie fizycznej kierunek przebiegu tej granicy geologicznej – z NW na SE),
2. Położenie Polski w aspekcie geopolitycznym (granice, postanowienia konferencji, eksklawa, zmiany granic państwa np. w 1951 r.).
- Sąsiedzi Polski (kraj sąsiadujący i długość granicy) – uzupełnienie mapki konturowej, przy obwodzie kaliningradzkim można wprowadzić dodatkowe pojęcie: eksklawa – fragment kraju oddzielony od niego terytorialnie przez inne państwo¹.

¹ Przykładem eksklawy jest Alaska w Stanach Zjednoczonych, oddzielona od pozostałych stanów terytorium Kanady; zbliżonym pojęciem jest enklawa – państwo otoczone przez terytorium innego kraju (np. Watykan, San Marino we Włoszech lub Suazi i Lesotho na terytorium RPA [przyp. aut.]).

- Granica morska (wyjaśnienie, czym jest mila morska (1852 m) – jednostka odległości stosowana w nawigacji morskiej, długość łuku opartego na kącie 1', wierzchołek kąta to środek Ziemi).
 - Postanowienia konferencji w Jałcie i Poczdamie.
 - Ratyfikowanie granic (układ zgorzelecki, traktat w Warszawie).
3. Obszar Polski, kształt kraju, składniki obszaru (wody). Powierzchnia kraju (analiza tabeli 1.3 na str. 9 w podręczniku; elementy tworzące terytorium kraju i wynikające z tego różnice w powierzchni).
- Terytorium w km²: obszar lądowy i morskie wody wewnętrzne + morze terytorialne.
 - Obszar w km² wg podziału administracyjnego (obszar lądowy i wody śródlądowe + część morskich wód wewnętrznych).
 - Kształt Polski zbliżony jest do koła.
 - Skrajne punkty Polski (dodatkowo można wprowadzić informację o miejscowości Piątek – geometrycznym środku Polski).
4. Naród, mniejszości narodowe i etniczne.
- Polska to kraj jednolity narodowościowo (można przy tej okazji wspomnieć o silnym zróżnicowaniu narodowościowym Polski przedwojennej).
 - Mniejszość narodowa a mniejszość etniczna – wskazać na różnicę między tymi pojęciami (mniejszość etniczna nie posiada obecnie własnego państwa).
 - Najliczniejsze grupy narodowe i etniczne w Polsce (wskazywanie obszarów występowania na mapie administracyjnej i fizycznej Polski; należy zwrócić uwagę, że mniejszości narodowe zazwyczaj zamieszkują obszary przygraniczne).

Podsumowanie lekcji:

Wskazanie na zrealizowane cele lekcji, przypomnienie punktów kluczowych (można skorzystać z tabeli zamieszczonej w podręczniku na końcu rozdziału)

ZADANIE DOMOWE: (do zrealizowania w grupach):

Przygotowanie informacji o wylosowanym euroregionie na granicach Polski.

AUTOR: EDWARD DUDEK

LEKCJA NR 6: Czynniki kształtujące klimat Polski.

CELE LEKCJI: Określenie czynników kształtujących klimat na obszarze Polski.

OPERACYJNE CELE LEKCJI:

Uczeń:

- wymienia składniki pogody i klimatu,
- wymienia przyrządy służące do pomiaru składników pogody i podaje nazwy jednostek pomiaru,

- wymienia czynniki kształtujące typ klimatu w Polsce,
- odczytuje treść map synoptycznych i map klimatycznych,
- wymienia cechy głównych mas powietrza kształtujących pogodę w Polsce,
- określa wpływ czynników klimatotwórczych na składniki klimatu w Polsce,
- dostrzega relacje między elementami klimatu w skali regionalnej i globalnej.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: mapa hipsometryczna Europy i Polski, mapy tematyczne, podstawowe dane wybranych stacji klimatycznych w Polsce.

STRUKTURA LEKCJI.

1. Część wstępna – organizacyjna.
2. Przedstawienie tematu lekcji. Nawiązanie do tematu. Opis pogody „za oknem” – Napisz krótki komunikat o obecnym stanie pogody.
 - Odczytanie kilku opisów pogody. Przypomnienie i powtórzenie terminów znanych uczniom z klasy I gimnazjum – pogoda, klimat, składniki pogody, składniki klimatu, prognoza pogody.
 - Przyrządy służące do pomiaru składników pogody i jednostki pomiaru.
 - Powtórzenie wiadomości z klasy I – geograficzne czynniki klimatotwórcze.
3. Opracowanie tematu. Wpływ czynników klimatotwórczych na cechy klimatu w Polsce.
 - a) Określenie położenia matematyczno-geograficznego Polski na świecie i w Europie. Konsekwencje związane z położeniem Polski.
Roczny przebieg astronomicznych i termicznych pór roku. Przypomnienie dat zmian astronomicznych pór roku. Przypomnienie średnich temperatur dobowych decydujących o wydzieleniu termicznych pór roku w Polsce.
 - b) Konsekwencje wynikające z położenia Polski w Europie. Wykazanie oddziaływania wpływów Oceanu Atlantyckiego i wielkiego obszaru lądowego Europy Wschodniej.
Analiza map ryc. 6.1 (podręcznik, str. 42). Odczytanie nazw głównych mas powietrza napływających do Polski oraz ich cech. Podkreślenie dominacji występowania mas powietrza: polarnego morskiego (46% dni w ciągu roku) i powietrza polarnego kontynentalnego (39% dni w ciągu roku).
 - c) Konsekwencje wynikające z rzeźby terenu i wysokości nad poziomem morza. Równoleżnikowy układ regionów geograficznych i położony na północy basen Morza Bałtyckiego umożliwiają swobodną równoleżnikową wymianę mas powietrza. Aż 91% powierzchni Polski leży poniżej 300 m n.p.m.; wyżyny i średnie góry (300–1000 m n.p.m.) zajmują tylko 8% powierzchni, wysokie góry stanowią tylko 0,1% powierzchni Polski. Wykorzystanie mapy hipsometrycznej Polski do omówienia opisanych powyżej zagadnień.
 - d) Konsekwencje wynikające z rodzaju podłoża i działalności człowieka. Określenie dominującego rodzaju podłoża - przewaga terenów rolniczych i obszarów leśnych (łącznie około 91% powierzchni Polski). Wykazanie lokalnego oddziaływania zbiorników wodnych, nachylenia stoków, zabudowy wielkomiejskiej. Podanie przykładów wpływu działalności człowieka na cechy klimatu - klimat miast.

4. a) Podsumowanie lekcji. Uczniowie wymieniają czynniki klimatotwórcze kształtujące cechy klimatu na obszarze Polski. Podkreślenie, że klimat na danym obszarze zależy od sumy oddziaływania wszystkich czynników klimatotwórczych.
b) Czytanie wyjaśniające. Odczytanie i wyjaśnienie tekstu zawartego w ramce „To jest ważne” na str. 46 w podręczniku.
5. Ewaluacja. Wykonanie zadania 2 na str. 19 w zeszycie ćwiczeń (Wydawnictwo Edukacyjne WIKING) polegającego na wypełnieniu luk w tekście.
6. Zadanie domowe.
Wykonaj zadania 1 i 3 na str. 20 w zeszycie ćwiczeń.

AUTOR: EDWARD DUDEK

LEKCJA NR 10: Gleby w Polsce.

CELE LEKCJI: Poznanie typów gleb w Polsce oraz czynników decydujących o ich rozmieszczeniu.

OPERACYJNE CELE LEKCJI:

Uczeń:

- wyjaśnia terminy: proces glebotwórczy, gleba, żyzność gleby, urodzajność gleby, erozja gleby,
- zna nazwy głównych typów gleb występujących w Polsce,
- przedstawia etapy powstawania warstwy glebowej,
- wymienia czynniki degradujące glebę
- rozpoznaje na profilach główne typy gleb w Polsce,
- odczytuje treść mapy tematycznej (glebowej),
- dostrzega i wyjaśnia zróżnicowanie typów gleb w Polsce w zależności od skał macierzystych,
- uzasadnia konieczność ochrony gleby,
- wymienia główne typy gleb w najbliższym regionie.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: mapa hipsometryczna Polski, mapa gleb w Polsce, modelowe profile typowych gleb w Polsce, podręcznik, zeszyt ćwiczeń - Wydawnictwa Edukacyjnego WIKING.

STRUKTURA LEKCJI:

1. Część wstępna, organizacyjna.
2. Przedstawienie tematu lekcji. Nawiązanie do tematu. Jak powstaje gleba?
3. Opracowanie tematu.
 - a) Wskazanie czynników przyczyniających się do powstania warstwy glebowej. Wykorzystanie ryc. 10.1 w podręczniku. Wprowadzenie pojęcia – procesy glebotwórcze. Podkreślenie długotrwałości i złożoności procesu glebotwórczego.

- Wymienienie czynników, które umożliwiają powstanie warstwy glebowej. Odwołanie się do pojęć – wietrzenie mechaniczne i wietrzenie chemiczne (pojęcia znane uczniowi z klasy I). Wprowadzenie pojęcia – skała macierzysta.
- b) Przedstawienie współzależności między budową geologiczną, rodzajem skał, które wpływają na skład mineralny i rodzaj zwietrzliny skalnej oraz oddziaływaniem klimatu i biosfery.
- c) Wprowadzenie pojęć – poziomy glebowe, profil glebowy. Wykorzystanie przykładowych profili typowych gleb w Polsce (podręcznik, str. 76–78).
- d) Wyjaśnienie terminu warstwa glebowa. Odczytanie i wyjaśnienie terminu gleba (podręcznik, str. 74).
4. Omówienie czynników, które kształtowały typy gleb w Polsce.
- a) Podział gleb w Polsce w zależności od rzeźby terenu i wysokości nad poziomem morza. Wprowadzenie podziału na gleby terenów nizinnych, wyżynnych i górskich, oraz gleby w dolinach rzecznych.
- b) Wykazanie zróżnicowania skał macierzystych w Polsce.
- wykonanie ćwiczenia 3 (zeszyt ćwiczeń, str. 31–32) – uzupełnienie tabeli 1,
 - praca z mapą tematyczną w atlasie lub wykorzystanie mapy w podręczniku (str. 79),
 - wyjaśnienie zróżnicowania gleb w Polsce w zależności od skały macierzystej,
 - wprowadzenie pojęcia gleby astrefowe – opis powstawania mady,
 - rozpoznanie profili typowych gleb w Polsce. Wykonanie zadania 5 (zeszyt ćwiczeń, str. 32).
5. Wyjaśnienie terminów żyzność gleby, urodzajność gleby.
- Czytanie wyjaśniające – tekst w podręczniku str. 76 (pierwszy akapit).
 - Określenie wartości użytkowej gleb w Polsce. Wskazanie typów gleby większej i niższej przydatności dla rolnictwa.
 - Przedstawienie przykładów oddziaływania człowieka na gleby. Wprowadzenie pojęć: zabiegi agrotechniczne, erozja gleby.
 - Przedstawienie przykładów ochrony gleb w Polsce.
6. Analiza mapy glebowej najbliższego regionu.
- Opis głównych typów gleb występujących w regionie. Podanie typowych zależności między rzeźbą terenu, klimatem, pokryciem roślinnym a typem gleby w najbliższej okolicy ucznia.
7. Podsumowanie lekcji.
- Wykonanie zadania 6a (zeszyt ćwiczeń, str. 33) – Udział typów gleb w Polsce w %.
8. Ewaluacja. Sprawdzian z zastosowaniem zadań wyboru wielokrotnego.

SPRAWDZIAN

1. Które dwa typy gleby wytworzone na osadach polodowcowych zajmują w Polsce największą powierzchnię?
 - A. bielice i brunatne
 - B. czarnoziemy i czarne ziemie
 - C. mady i rędziny
 - D. gleby bagienne i gleby górskie
2. Który z typów gleby występujący na wyżynach polskich jako skały macierzyste ma wapienie, margle i gipsy?
 - A. czarne ziemie
 - B. czarnoziemy
 - C. mady
 - D. rędziny
3. Który z typów gleb powstał z namulów rzecznych i zajmuje tereny w dolinach rzecznych?
 - A. czarne ziemie
 - B. czarnoziemy
 - C. mady
 - D. rędziny
4. Odczytaj na mapie gleb jaki typ gleby występuje na Żuławach Wiślanych.
 - A. gleby brunatne
 - B. czarnoziemy
 - C. gleby bagienne
 - D. mady
5. Który z typów gleb występujących występujących w Polsce cechuje się największą żyznością?
 - A. czarnoziemy
 - B. czarne ziemie
 - C. mady
 - D. gleby brunatne
9. Zadanie domowe:
Wykonaj ćwiczenia 1, 2, 8 (zeszyt ćwiczeń, str. 31–32).

AUTOR: EDWARD DUDEK

LEKCJA NR 12: Regiony fizycznogeograficzne Polski.

CELE LEKCJI: wyjaśnienie podstaw podziału Polski na regiony fizycznogeograficzne. Poznanie nazw regionów fizycznogeograficznych (podprowincji) w Polsce.

OPERACYJNE CELE LEKCJI:

Uczeń:

- wyjaśnia terminy: pas rzeźby powierzchni, region fizycznogeograficzny, krajobraz naturalny, regionalizacja,
- wskazuje na mapie hipsometrycznej Polski i nazywa pasy rzeźby powierzchni,
- wskazuje na mapie tematycznej granice podprowincji na obszarze Polski,
- odczytuje na mapie tematycznej nazwy podprowincji na obszarze Polski,
- rozpoznaje typowe krajobrazy w Polsce i umiejscawia je we właściwym pasie rzeźby,
- dostrzega zróżnicowanie typów krajobrazu w zależności od rzeźby powierzchni i skał powierzchniowych,
- wyjaśnia praktyczne znaczenie regionalizacji fizycznogeograficznej.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: mapa hipsometryczna Polski, atlas, podręcznik, zeszyt ćwiczeń, foliogramy: 1. Położenie Polski w Europie z zaznaczonym przebiegiem granicy między Europą Zachodnią a Europą Wschodnią; 2. Podział Polski na pasy rzeźby powierzchni; 3. Podział Polski na regiony geograficzne z nazwami prowincji. Uwaga: Podział Polski na regiony należy przedstawić nakładając foliogramy 1, 2, 3. Istnieje także możliwość przedstawienia map i ich projekcja z rzutnika na ekran. Tradycyjnym sposobem jest użycie mapy indukcyjnej Polski i wykonanie schematycznego podziału za pomocą kolorowej kredy.

STRUKTURA LEKCJI:

1. Część wstępna, organizacyjna.
2. Zapis tematu na tablicy. Nawiązanie do tematu.
 - a) Wyjaśnienie terminów, które zostaną użyte do właściwego opracowania tematu: regionalizacja fizycznogeograficzna, region.
 - Przypomnienie znaczenia terminu krajobraz.
 - Luźne wypowiedzi uczniów.
 - Odczytanie definicji terminu krajobraz z podręcznika (str. 252).
 - Wykonanie ćwiczenia 39.1 (podręcznik, str. 252).
 - b) Tematem dzisiejszej lekcji jest podział obszaru Polski ze względu na zróżnicowanie krajobrazowe.
 - Wprowadzenie pojęcia regionalizacja fizycznogeograficzna, tj. krajobrazowa – jest to specyficzny rodzaj naukowego podziału jakiegoś obszaru i wyróżnienie w nim pewnych prawidłowych całości terytorialnych o podobnych warunkach, które wynikają z ich położenia geograficznego.
 - c) Regionalizacja krajobrazowa fizycznogeograficzna opiera się na trzech założeniach:

4. a) Krótkie omówienie nazw własnych regionów. Zasady pisowni. Określenie położenia i nazwy własnego regionu w określonym większym regionie fizycznogeograficznym Polski.
b) Przypomnienie znaczenia terminów użytych w nazwach regionów Polski: po-brzeże, pojezierze, nizina, wyżyna, wysoczyzna, przedgórze, góry.
c) Przedstawienie zestawu zdjęć, próba ustalenia w którym regionie Polski fo-tografia została wykonana (można wykorzystać zdjęcia w podręczniku na str. 254–256).
5. Ewaluacja.
a) Wykonaj zadanie 1 (zeszyt ćwiczeń, str. 37).
b) Wykonaj zadanie 2 (zeszyt ćwiczeń, str. 38).
6. Dla uczniów zainteresowanych.
Wskaż praktyczne znaczenie podziału Polski na regiony fizycznogeograficzne o ustalonych granicach i jednoznacznych nazwach.

AUTOR: DOROTA MIGOCKA-SENDŁAK

LEKCJA NR 25: Zagospodarowanie Sudetów i Przedgórza Sudeckiego.

HASŁA KLUCZOWE: sektory gospodarcze, czynniki lokalizacji przemysłu (lokalizacja wy-muszona i swobodna), czynniki warunkujące rozwój rolnictwa, warunki rozwoju tury-stryki, specjalne strefy ekonomiczne.

HASŁA DODATKOWE: bieda-szyby, rewitalizacja i rekultywacja obszarów po-przemysłowych.

CELE LEKCJI: uczeń rozumie wpływ czynników lokalizacji na rozwój poszczególnych ro-dzajów zagospodarowania (gałęzi przemysłu, rolnictwa oraz usług); zna podział go-spodarki na trzy podstawowe sektory; dostrzega zależności między warunkami na-turalnymi a dominującym typem gospodarowania; potrafi wskazać skutki pozytywne i negatywne rozwoju gospodarki, potrafi wyjaśnić przyczyny zmian zachodzących w sposobie zagospodarowania obszaru Sudetów i Przedgórza Sudeckiego.

POMOCE DYDAKTYCZNE: mapa fizyczna Polski, mapa fizyczna i gospodarcza Dolnego Ślą-ska, mapy tematyczne w atlasie i podręczniku, fotografie ważniejszych atrakcji tury-tycznych regionu lub laptop z dostępem do internetu (możliwość wyświetlenia zdjęć wymienianych atrakcji bezpośrednio ze stron internetowych gmin lub regionu), słow-nik pojęć geograficznych, plansze z nazwami sektorów gospodarki narodowej.

METODY LEKCJI: krótki wykład wprowadzający, prezentacja/wykład ilustrujący, praca z mapą i podręcznikiem, praca z mapą konturową, wyszukiwanie informacji w słowni-ku geograficznym, dyskusja, samodzielne wnioskowanie.

FORMA: lekcja w klasie (gabinet geograficzny z dostępem do internetu lub pracownia komputerowa).

Temat nr 25 można rozłożyć na dwie lekcje z uwagi na dużą objętość materiału (część I: informacje wstępne oraz przemysł, część II: rolnictwo i turystyka).

TOK WŁAŚCIWY LEKCJI:

Położenie Sudetów i Przedgórze Sudeckie (omawiają uczniowie, korzystając z map); przypomnienie podziału gospodarki na podstawowe trzy sektory: rolnictwo, przemysł + górnictwo, usługi; dyskusja wstępna dotycząca możliwości zagospodarowania w oparciu o mapę fizyczną i mapę gospodarczą regionu (wniosek: pewne działy gospodarki są bardzo silnie zdeterminowane przez warunki naturalne, np. rolnictwo, wydobywanie surowców mineralnych, inne mniej – np. rozwój usług).

Plansze z nazwami sektorów gospodarki (uzupełniane w trakcie lekcji wg schematu: sektor – branża przemysłowa, działalność rolnicza lub rodzaj świadczonych usług oraz obszar występowania; rolę plansz mogą pełnić slajdy wyświetlane w Power Poincie):

- przemysł (wydobywczy i przetwórczy),
- rolnictwo (uprawa roślin i chów oraz hodowla zwierząt),
- usługi (turystyka, komunikacja, transport).

W zeszytach uczniowie przygotowują dla każdego sektora gospodarczego jedną stronę (lub jedną kolumnę w tabeli).

Przemysł (czynniki lokalizacji, rodzaj przemysłu, miejsce występowania).

Górnictwo – uwarunkowane licznie występującymi bogactwami naturalnymi (węgiel kamienny, brunatny, granit, skały budowlane, kamienie szlachetne i ozdobne); wzmianki historyczne o wczesnym rozwoju wydobywania bogactw naturalnych w Sudetach (śladem jest zachowane nazewnictwo niektórych miejscowości (np. Złoty Stok, Srebrna Góra, Miedzianka); upadek górnictwa węgla kamiennego w Zagłębiu Wałbrzysko-Noworudzkim (związek z transformacją gospodarczą ostatniej dekady XX w.; dawna kopalnia węgla w Nowej Rudzie po zaprzestaniu eksploatacji węgla kamiennego została przystosowana do zwiedzania i udostępniona dla ruchu turystycznego); bezpośrednio w sąsiedztwie wydobywania węgla brunatnego lokalizuje się elektrownie pracujące w oparciu o ten surowiec (przyczyna: węgiel brunatny jest mniej kaloryczny od kamiennego, dlatego transport tego surowca nie jest wskazany (dalsze tracenie kaloryczności); wydobywanie granitu w Strzelinie i Strzegomiu (ciekawostka: trzon kolumny Zygmunta w Warszawie wykonany jest z granitu strzegomskiego – drobnoziarnisty, stosunkowo łatwy w obróbce – w odróżnieniu od tatrzańskiego).

Przemysł włókienniczy i odzieżowy – długie tradycje historyczne związane z rozwojem manufaktur w regionie sudeckim, śladami są tzw. domy tkaczy (Chełmsko Śląskie, Międzylesie – warto zwrócić uwagę uczniów na typową architekturę takich domostw: rozbudowana część strychowa, o dużej kubaturze, natomiast część parterowa stosunkowo niewielka); podobnie dotknięty regresją gospodarczą (zdekaptalizowany majątek, przestarzałe technologie, wiele zakładów zamknięto lub sprywatyzowano); obecne ośrodki włókiennictwa i przemysłu odzieżowego: Kamienna Góra, Lubawka, Jelenia Góra, Kowary (warto wspomnieć o kowarskiej fabryce dywanów znanej także poza granicami Polski).

Przemysł drzewny i celulozowo-papierniczy – (zwrócić uwagę na pojawiający się na wielu produktach znak: FSC – Forest Stewardship Council – symbol odpowiedzialnie prowadzonej gospodarki leśnej, produkcji zgodnej z polityką chronienia lasów; więcej na www.fsc.org); surowiec: zasoby leśne Sudetów; ośrodki: Bardo Śląskie, Jelenia Góra-Piechowice (fabryki papieru), Bystrzyca Kłodzka (fabryka zapalek).

Produkcja ceramiki i przemysł szklarski – mniejsze znaczenie niż w przeszłości; obecnie ośrodki: Jelenia Góra-Piechowice, Wałbrzych, Stronie Śląskie, Jaworzyna Śląska, Pieńsk, Bolesławiec (niewymieniony w podręczniku).

Przemysł elektromaszynowy – ważniejsze ośrodki: Kamienna Góra (Fabryka Maszyn Włókienniczych), Świdnica (fabryka pomp i aparatury pomiarowej), Świebodzice (zakłady „Termet”, produkcja pieców gazowych).

Skutki działalności przemysłowej:

- wytrzebione lasy naturalne – zastąpione później monokulturą świerka (przyczyna klęski ekologicznej w latach 70. i 80. XX w.),
- przeobrażenia rzeźby terenu (wyrobiska po kamieniołomach, hałdy pogórnice, niecki powstałe na skutek osiadania terenu nad podziemnymi wyrobiskami),
- zniszczenia gleb i zanieczyszczenia rzek oraz powietrza,
- obniżenie zwierciadła wód podziemnych.

Obecna tendencja: stan wód i powietrza poprawia się z uwagi na coraz częstsze stosowanie technologii produkcji bardziej przyjaznych dla środowiska (uczniowie znajdują na mapie rzeki, których stan wód uległ poprawie, np.: Bóbr, Pełcznica, Piława), wiele zakładów zostało zlikwidowanych.

Jeśli czas pozwoli można wspomnieć o tzw. bioindykatorach, czyli obecności organizmów żywych, które zasiedlają wyłącznie czyste akweny, np. pstrąg potokowy. Można ewentualnie odwołać się do wiedzy i umiejętności zdobytych na lekcji o ochronie środowiska lub na biologii.

Rolnictwo – warunki naturalne: Przedgórze Sudeckie – sprzyjające (łagodny klimat wpływający na długi okres wegetacji, dobre gleby: brunatne i czarnoziemne); Masyw Ślęży i Wzgórza Trzebnickie – sadownictwo; Sudety – warunki niesprzyjające: gleby gorszej jakości, krótszy okres wegetacyjny, najkorzystniejsze warunki dla rozwoju rolnictwa w Sudetach panują w Kotlinie Kłodzkiej. W wyższych partiach gór można rozwijać hodowlę zwierząt (np. wypas owiec, krów).

Wodolecznictwo i turystyka – Sudety – to po Karpatach największy obszar występowania wód mineralnych w Polsce (efekt działalności wulkanicznej w przeszłości geologicznej); wpływ wód zlokalizowany w trzech obszarach: kłodzkim, wałbrzyskim i jeleniogórskim (uzupełnienie tabeli wg schematu: region – uzdrowisko – rodzaje wód – ewentualnie leczone schorzenia);

Karkonosze i Góry otaczające Kotlinę Kłodzką – główne obszary koncentracji ruchu turystycznego

Czynniki sprzyjające turystyce:

- Atrakcje turystyczne (obiekty przyrodnicze, architektoniczne, pamiątki historyczne, zabytki – nauczyciel prezentuje fotografie wybranych obiektów – można skorzystać z internetu lub przygotować zdjęcia w albumie lub z kalendarzy, można wskazać na obiekty inne niż wymienione w podręczniku)
- Dobrze zorganizowana obsługa ruchu turystycznego (przewodnicy i piloci turyści, inni wykwalifikowani pracownicy związani z turystyką, np. instruktorzy)
- Rozbudowana i zróżnicowana baza noclegowa (np. hotele, hostele, schroniska), baza gastronomiczna (np. restauracje, bary, kawiarnie), baza komunikacyjna (drogi, przejścia graniczne, połączenia telefoniczne, obecnie praktycznie niezbędny internet, możliwość rezerwacji miejsc przez sieć, możliwość uiszczania opłat kartą) i baza towarzysząca (szlaki, trasy, oznakowania i dostępność atrakcji turystycznych)

ZADANIE DOMOWE:

1. indywidualne (na kolejną lekcję): uzupełnienie tabeli w oparciu o podręcznik (uczeń potrafi wskazać ośrodki danego przemysłu na mapie);

2. grupowe (na następny tydzień): wybierz dowolną branżę przemysłową i dokonaj charakterystyki jednego ośrodka (np. Huty Szkła Kryształowego „Violetta” ze Stronia Śląskiego, fabryka czekolady w Świebodzicach) w oparciu o zasoby internetu (zwróć uwagę na następujące aspekty: surowiec (rodzaj i pochodzenie, lokalizacja, obecny profil produkcji, partnerzy handlowi, możliwości zwiedzania, zatrudnienie – wielkość, struktura itp.);

Nauczyciel może przydzielić po jednej firmie czy zakładzie dla każdej grupy uczniów. Tego typu zadanie uczy samodzielnego poszukiwania informacji, selekcji materiału, porządkowania wiedzy, umiejętności referowania.

AUTOR: DOROTA MIGOCKA-SENDŁAK

LEKCJA NR 26: **Podział administracyjny Polski.**

HASŁA KLUCZOWE: województwo, powiat (grodzki, ziemski), gmina, trójstopniowy podział terytorialny, bogactwo narodowe.

HASŁA DODATKOWE: bank danych regionalnych w GUS, NTS (Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych), NUTS (Nomenclature of Teritorial Units for Statistics), cyrylica.

POMOCE DYDAKTYCZNE: mapa ścienna administracyjna Polski, mapa administracyjna Polski w mniejszej skali (z informacjami o statusie województwa, powiatu i gminy), mapy ze starymi podziałami administracyjnymi Polski (np. ścienna z poprzednim podziałem, pozostałe mapy w atlasie), rocznik statystyczny Polski, (jeśli byłaby możliwość połączenia internetowego w trakcie lekcji, nauczyciel może wyświetlić uczniom stronę

Głównego Urzędu Statystycznego – www.stat.gov.pl: Roczniki Statystyczne – można pobrać wybrany rocznik w formie PDF).

Treść tematu omawiana jest także na zajęciach z wychowania o społeczeństwie (można skonsultować się z nauczycielem WOS-u i ustalić omawiane zagadnienia).

Nawiązanie do tematu nr 1: „Położenie Polski w Europie i na świecie”.

Przypomnienie podziału gospodarki narodowej na sektory (nawiązanie do tematu nr 25 w podręczniku).

METODY PRACY: praca z mapą, atlasem i materiałem źródłowym (tutaj: z rocznikiem statystycznym), samodzielne i grupowe wykonywanie zadań, wykład wprowadzający, prezentacja multimedialna.

FORMA: lekcja w klasie.

CELE LEKCJI:

Uczeń zna:

- jednostki podziału terytorialnego kraju (rozdziela powiat ziemski od grodzkiego, zna typy gmin),
- rozmieszczenie województw kraju, identyfikuje je poprawnie na mapie,
- stolice województw (za wyjątkiem dwóch województw stolica jest także siedzibą sejmiku wojewódzkiego; wyjątek stanowi województwo kujawsko-pomorskie oraz lubuskie), dostrzega zależności między regionami fizycznogeograficznymi a obecnym nazewnictwem województw,
- datę wprowadzenia ostatniej reformy terytorialnej kraju; wie, że w Polsce powojennej było kilka reform.

Uczeń potrafi wyjaśnić:

- znaczenie podziału terytorialnego w gospodarce (wpływ na stan gospodarki, sposób zarządzania bogactwem narodowym),
- skutki reformy administracyjnej Polski (wzrost znaczenia obecnych miast wojewódzkich, spadek rangi dawnych miast wojewódzkich, np. Zamościa, Jeleniej Góry),
- znaczenie skrótów w treści rozdziału podręcznika, np. GUS.

Uczeń potrafi:

- obliczyć wybrane parametry:
 - gęstość zaludnienia dowolnego województwa (korzystając z mapy tematycznej w podręczniku na str. 173),
 - udział powierzchni swojego województwa w ogólnej powierzchni kraju,
 - określić warunki naturalne w swoim województwie na podstawie mapy fizycznej.

TOK WŁAŚCIWY LEKCJI:

Informacje wstępne: przypomnienie informacji dotyczących położenia Polski w Europie i wiadomości o obszarze Polski (nawiązanie do tematu nr 1 w podręczniku); pełna

nazwa naszego kraju oraz nazewnictwo Polski w językach naszych sąsiadów; nazwa alfabetu używanego m.in. w Rosji, na Białorusi i Ukrainie (cyrylica).

- Wprowadzenie pojęcia *bogactwo narodowe* (rozdzielenie na bogactwa naturalne i dobra wytworzone przez człowieka).
- Analiza ryciny (str. 171) oraz diagramu (str. 172) przedstawiających użytkowanie powierzchni Polski.
- Wniosek: efektywne funkcjonowanie sektorów gospodarki narodowej (innymi słowy – właściwe wykorzystanie bogactw narodowych) wymaga dobrze zorganizowanego i sprawnie działającego systemu administracyjnego.
- Obecny trójstopniowy podział administracyjny obowiązuje od 1 stycznia 1999 r.; województwo – powiat – gmina (przykłady funkcji miast wojewódzkich, powiatów z rozróżnieniem na ziemskie i grodzkie, gmin z rozróżnieniem na miejskie, miejsko-wiejskie i wiejskie); informacje o działalności i uprawnieniach na różnych szczeblach administracyjnych są zamieszczone na odwrocie mapy administracyjnej Polski².
- Analiza mapy administracyjnej Polski w podręczniku (str. 173); porównanie nazw województw z nazwami regionów geograficznych lub krain historycznych lub kulturowych (np. Warmia i Mazury – województwo warmińsko-mazurskie, Pomorze – województwo zachodniopomorskie itd.³); wskazanie przykładów miast, które obecnie są powiatami grodzkimi, a przed ostatnią reformą miały rangę miast wojewódzkich, np. Przemyśl, Słupsk, Suwałki.
- Porównanie mapy administracyjnej z fizyczną, określenie zasięgu krain geograficznych względem wybranych jednostek fizycznogeograficznych (można przygotować slajdy obu map wykonanych w tej samej skali i nałożyć mapy na siebie).
- Obliczenie wybranych parametrów z wykorzystaniem danych podanych na mapie (np. gęstości zaludnienia)⁴. Gęstość zaludnienia informuje o liczbie osób przypadających na 1 km² powierzchni, np. gęstość zaludnienia w woj. podkarpackim w 2008 r. wynosiła w przybliżeniu 118 osób na 1 km² (2 099 000 osób/17 845 km²).
- Wyszukiwanie wiadomości w roczniku statystycznym (ogólnopolskim lub wojewódzkim; można przynieść roczniki z różnych lat, wówczas uczniowie mogą dokonać porównań wybranych parametrów).

ZADANIE DOMOWE:

Korzystając z zasobów internetu lub innych źródeł, znajdź informacje:

- o poprzednich reformach administracyjnych Polski,

² Polska mapa administracyjna 1:750 000, PPWK im. E. Romera SA, Warszawa – Wrocław, 1999.

³ Przy tej okazji należy zwrócić uwagę na to, iż granice administracyjne są jednoznaczne, natomiast granice regionów geograficznych i kulturowych mogą się różnić między sobą w zależności od autora regionalizacji. Poza tym zasięg granic województwa nie pokrywa się w pełni z regionem geograficznym, np. obszar gminy Sokołów Podlaski należy do województwa mazowieckiego, gminy Biała Podlaska i Radzyń Podlaski leżą w woj. lubelskim).

⁴ Należy zwrócić uczniom uwagę, iż zapis danych liczbowych na mapie nie jest gotowym wzorem i że liczba mieszkańców jest podana w tysiącach, zatem jeśli na mapie w woj. lubuskim widnieje liczba 1 427, to stan ludności zapisujemy 1 427 000.

- o podziale administracyjnym sąsiadów Polski,
- które kraje Europy mają powierzchnię większą od Polski,
- które kraje w Europie mają wyższy niż Polska stopień zalesienia.

AUTOR: DOROTA MIGOCKA-SENDŁAK

LEKCJA NR 27: Ruch naturalny ludności. Struktura płci i wieku. .

HASŁA KLUCZOWE: naród a społeczeństwo, demografia, ruch ludności, przyrost naturalny, piramida płci i wieku.

HASŁA DODATKOWE: przyrost rzeczywisty, saldo migracji, stopień urbanizacji.

POMOCE DYDAKTYCZNE: mapa administracyjna Polski, podręcznik, rocznik statystyczny – ogólnopolski oraz wojewódzki, słownik pojęć geograficznych.

METODY LEKCJI: pogadanka wprowadzająca, praca z podręcznikiem, mapą tematyczną, rocznikiem statystycznym oraz słownikiem pojęć geograficznych, wykonywanie obliczeń i ich interpretacja, analiza graficznej prezentacji zjawisk geograficznych.

FORMA: lekcja w klasie (gabinet geograficzny lub czytelnia szkolna).

CELE LEKCJI:

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić własnymi słowami znaczenie pojęć kluczowych omawianych na lekcji,
- dokonać charakterystyki społeczeństwa i narodu polskiego, używając pojęć demograficznych (ujęcie w charakterystyce struktury płci, wieku, wykształcenia, wyznania),
- obliczyć przyrost naturalny i rzeczywisty, korzystając ze źródeł statystycznych,
- dokonać analizy wykresów zmian demograficznych (str. 177),
- interpretować diagramy oraz prawidłowo odczytywać piramidę płci i wieku⁵,
- analizować dane zawarte w tabelach (str. 176 i str. 178 w podręczniku).

Uczeń zna: ogromną rolę demografii, wielką wartość użytkową tej dyscypliny;

Uczeń wie: że w oparciu o właściwe prognozowanie można zaplanować np. liczbę szkół, przedszkoli, miejsc na studiach na określonych kierunkach.

TOK WŁAŚCIWY LEKCJI:

Informacje wstępne: wyjaśnienie pojęć *naród* i *społeczeństwo* ze wskazaniem różnicy znaczeniowej między nimi (pojęcie narodu zostało przedstawione uczniom w temacie nr 1). Nauka zajmująca się charakteryzowaniem ludności danego obszaru to demografia. Cechy demograficzne ludności danego kraju stanowią o jego potencjale. Pod uwagę

⁵ Można wyjaśnić uczniom, że po kształcie piramidy określa się, czy społeczeństwo jest młode, zastojowe czy starzejące się. Społeczeństwo Polski obecnie ma stosunkowo duży odsetek grupy produkcyjnej względem grupy przedprodukcyjnej.

bierze się: liczbę ludności, wiek, strukturę płci, wykształcenie, strukturę zatrudnienia, strukturę narodowościową – udział mniejszości narodowych, język i wyznanie).

Naród: ogół mieszkańców pewnego terytorium mówiących jednym językiem, związanych wspólną przeszłością oraz kulturą, mających wspólne interesy polityczne i gospodarcze.

Spółeczeństwo: ogół ludzi pozostających we wzajemnych stosunkach wynikających z warunków życia, podziału pracy i udziału w życiu kulturalnym; też: ogół obywateli danego okręgu, miasta itp.

Naród posiada wspólną historię, posługuje się jednym językiem; przynależność do narodu jest stała, natomiast jedna osoba w ciągu swojego życia może przynależać do różnych społeczeństw⁶.

Do oceny kondycji demograficznej ludności dowolnego obszaru wylicza się takie wskaźniki jak:

Przyrost naturalny – różnica między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów na danym terytorium w określonym czasie (zazwyczaj w roku kalendarzowym). Aby obliczyć wskaźnik przyrostu naturalnego⁷, różnicę dzieli się przez ogólną liczbę ludności danego terytorium, a następnie mnoży razy 1000. Promil (‰) łac. *pro mille* – na tysiąc – to tysięczna część procenta.

Przyrost rzeczywisty to suma przyrostu naturalnego i salda migracji. Przyrost rzeczywisty może być mniejszy od przyrostu naturalnego, gdy jest ujemne saldo migracji (tzn. więcej osób wyjeżdża z danego obszaru, niż się osiedla). Aby obliczyć wskaźnik przyrostu rzeczywistego stosujemy wzór: Przyrost rzeczywisty (PRZ) = Przyrost naturalny (PN) + Saldo migracji (SM), natomiast saldo migracji obliczymy według wzoru: Saldo migracji (SM) = I – E (gdzie I oznacza liczbę imigrantów, E oznacza liczbę emigrantów).

- Po wyjaśnieniu trzech powyższych pojęć, można przejść do interpretacji wykresów zamieszczonych w podręczniku na str. 177. Nauczyciel może wykorzystać wnioski zamieszczone w rozdziale podręcznika (str. 178) lub przygotować własne. W obu przypadkach jednak za pomocą pytań uczniowie samodzielnie wyciągają poprawne konkluzje. Wskazanie zależności między ruchem naturalnym (zmianami liczbowymi ludności) a sytuacją polityczno-gospodarczą (np. masowa migracja do Wielkiej Brytanii i Irlandii po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej 1 maja 2004 r.; przesunięcie momentu zakładania rodzin, posiadanie potomstwa w późniejszym wieku, problemy na rynku pracy, polityka rodzinna, wsparcie socjalne dla rodzin z dziećmi, itp.).
- Przyrost naturalny w Polsce na tle przyrostu naturalnego wybranych państw świata (można wspomnieć o specyfice polityki planowania rodzin w Chinach, gdzie wprowadzone ograniczenia liczby posiadanych dzieci do jednego potomka mają na celu zmniejszenie liczebności populacji).

⁶ Słownik języka polskiego online, wyd. PWN.

⁷ Inaczej stopa przyrostu naturalnego; źródło: Wikipedia.

- Analiza diagramu kołowego ilustrującego ruch migracyjny do i z Polski (prześledzenie najważniejszych kierunków).
- Analiza piramidy płci i wieku oraz diagramu struktury ludności wg wieku (przedprodukcyjnego, produkcyjnego i poprodukcyjnego), str. 180 w podręczniku. Uczeń potrafi odnaleźć własną grupę rówieśniczą na piramidzie⁸, dostrzega „wybrzuszenia” i „wyrwy” w piramidzie społecznej, potrafi wyjaśnić przyczyny tych zjawisk (np. obecne pokolenie 60–67 lat to „echo” spadku liczby urodzeń w czasie II wojny; „wybrzuszenia” to tzw. wyże demograficzne, „wyrwy” to niże).

Przykładowe pytania służące interpretacji piramidy płci i wieku:

- W jaki sposób oznacza się nadwyżkę jednej płci nad drugą?
- Kogo rodzi się więcej, chłopców czy dziewcząt?
- W którym wieku następuje wyrównanie liczbowe między płciami?
- Dlaczego od około 40–45 roku życia liczba kobiet zaczyna przeważać nad liczbą mężczyzn?
- Jakie roczniki tworzą grupy przedprodukcyjną, produkcyjną i poprodukcyjną?
- Która z proporcji tych grup jest korzystniejsza, w roku 1980 czy w 2007?⁹

Jeśli czas pozwoli, można krótko przedstawić uczniom metody pozyskiwania informacji o liczbie ludności oraz o strukturze społeczeństwa:

- rejestracja w Urzędach Stanu Cywilnego (urodzenia, zgony, zawarcie małżeństw, liczba rozwodów),
- obliczenia szacunkowe, bieżące raporty,
- narodowe spisy powszechne (ostatni spis był w roku 2011)¹⁰,

Na stronie Głównego Urzędu Statystycznego jest link do działu demografia, gdzie można zapoznać się m.in. z wynikami bieżących badań, prognozą liczby ludności, informacjami na temat długości trwania życia itp.

ZADANIE DOMOWE:

Wykonaj polecenia 1, 3 oraz 4 ze str. 181 w podręczniku.

AUTOR: EDWARD DUDEK

LEKCJA NR 27: Ruch naturalny ludności w Polsce. Struktura płci i wieku.

CELE LEKCJI: opis zmian w ruchu naturalnym ludności w Polsce w okresie od 1946 r. do 2009 r. Wyjaśnienie przyczyn zmian w statystycznym obrazie ludności Polski.

⁸ Należy obliczyć, ile lat się miało w roku, który ilustruje piramida (w tym przypadku w 2007 r.), następnie odczytać ten wiek z osi pionowej, a liczbę osób danej płci odczytać z osi poziomej.

⁹ Należy pamiętać, że przynależność do np. grupy produkcyjnej nie oznacza automatycznie podjęcia pracy zarobkowej, gdyż wiele osób do około 25 roku życia studiuje, często pozostając na utrzymaniu rodziców.

¹⁰ www.stat.gov.pl

OPERACYJNE CELE LEKCJI:

Uczeń:

- zna liczbę ludności w Polsce,
- określa, które miejsce pod względem liczby ludności zajmuje Polska w Europie,
- definiuje terminy: przyrost naturalny, przyrost rzeczywisty ludności, ujemny przyrost naturalny,
- wyjaśnia termin migracja,
- zna przyczyny migracji ludności,
- zna przedziały wiekowe grup ludności produkcyjnej, przedprodukcyjnej i poprodukcyjnej,
- odczytuje dane na wykresach przedstawiających zagadnienia demograficzne,
- opisuje strukturę płci, wieku i ludności w Polsce na piramidzie ludności,
- porównuje dane ludnościowe w Polsce z danymi obrazującymi ruch naturalny w innych państwach,
- ocenia społeczne następstwa ujemnego przyrostu naturalnego.

ŚRODKI DYDAKYCZNE: mapa hipsometryczna Polski, mapa hipsometryczna Europy, mapa tematyczna w atlasie – przyrost naturalny w Polsce wg powiatów, foliogramy: Ruch naturalny ludności 1946–2007, Piramida płci i wieku ludności w Polsce w 2007 r. wykonana na podstawie rycin w podręczniku Wydawnictwa Edukacyjnego WIKING, zeszyt ćwiczeń Wydawnictwa Edukacyjnego WIKING.

STRUKTURA LEKCJI:

1. Część wstępna, organizacyjna.
2. Zapis tematu na tablicy. Nawiązanie do tematu.
 - a) Wyjaśnienie terminów: ruch naturalny ludności, struktura płci i wieku ludności.
 - b) Wykonanie na tablicy prostego rysunku przedstawiającego strukturę płci i wieku uczniów w klasie.
 - c) Określenie znaczenia wiedzy o statystycznym obrazie ludności w państwie.
 - d) Wprowadzenie terminów: populacja, demografia.
3. Opracowanie tematu.
 - a) Analiza danych na wykresie 1c (podręcznik, str. 177) - Zmiany liczby ludności w Polsce w latach 1946-2007.
 - Obliczenie o ile procent wzrosła liczba ludności między 1946 a 2007 rokiem.
 - Ustalenie miejsca Polski pod względem liczby ludności w Europie - analiza danych w tabeli 27.1 (podręcznik, str. 176).
 - Porównanie liczby ludności w Polsce i państwach sąsiadujących. Analiza danych na mapie Europy (zeszyt ćwiczeń, str. 80).
 - b) Analiza danych na wykresach 27.1.A i B (podręcznik, str. 177).
 - Odczytanie minimalnej i maksymalnej liczby urodzeń żywych i zgonów (wykres 27.1.A).
 - Wprowadzenie pojęcia przyrost naturalny i opis zmian przyrostu naturalnego w Polsce.

- Wprowadzenie pojęcia przyrost naturalny dodatni i przyrost naturalny ujemny.
- Przedstawienie konsekwencji społecznych ujemnego przyrostu naturalnego.
- c) Analiza danych na wykresie 27.1.B (podręcznik, str. 177).
- Wprowadzenie pojęć migracja i saldo migracji zagranicznych (dodatnie i ujemne).
- Wprowadzenie pojęcia przyrost rzeczywisty ludności.
- d) Analiza danych na diagramie 27.2 (podręcznik, str. 179). Uczniowie samodzielnie wykonują ćwiczenie odnoszące się do diagramu 27.2. Nauczyciel zwraca uwagę na prawidłowe stosowanie terminów emigrant, imigrant.
- e) Analiza ryc. 27.3 – Piramida płci i wieku ludności w Polsce w 2007 r.
- Opis wykresu i omówienie sposobów odczytywania danych, podkreślenie, że wykres przedstawia stan ludności w określonym momencie (30 VI 2007 r.).
- Odczytanie danych na piramidzie płci i wieku ludności Polski, opis struktury wiekowej i wyjaśnienie przyczyn występowania wcięć i wybrzuszeń, wprowadzenie pojęć: wyż demograficzny, niż demograficzny, echo demograficzne.
- Ustalenie charakteru zmian uwidoczniionych na piramidzie płci i wieku ludności Polski.
- Określenie proporcji w trzech grupach wiekowych ludności: przedprodukcyjnej, produkcyjnej i poprodukcyjnej. Analiza danych na diagramie 23.3.B. Opis zmian struktury wiekowej w grupach ludności produkcyjnej i nieprodukcyjnej.
- Porównanie struktury płci, wyjaśnienie przyczyn nadwyżek jednej płci nad drugą w określonych przedziałach wiekowych. Wprowadzenie terminu: przeciętna długość życia.

4. Podsumowanie.

Określ, jakie dane statystyczne należy zebrać, by w sposób prawidłowy opisać ruch naturalny ludności na danym obszarze.

5. Ewaluacja.

- Uzupełnij znaczenie pojęć.
- Różnica między liczbą urodzeń i zgonów w badanym okresie danej populacji –
- Różnica między liczbą emigrantów a imigrantów –
- Suma przyrostu naturalnego i salda migracji zagranicznych –
- Wykonanie zadanie 3 (zeszyt ćwiczeń, str. 80).

6. Zadanie domowe.

Wykonaj zadania 1 i 4 (zeszyt ćwiczeń, str. 78, str. 81).

Dla uczniów zainteresowanych. Na podstawie danych zebranych w poszczególnych klasach (spis uczniów poszczególnych klas) narysuj piramidę płci i wieku uczniów

AUTOR: DOROTA MIGOCKA-SENDŁAK

LEKCJA NR 28: Zmiany rozmieszczenia ludności. Procesy urbanizacyjne.

HASŁA KLUCZOWE: gęstość zaludnienia, migracja, urbanizacja, aglomeracja, konurbacja, obszary ekologicznego zagrożenia.

HASŁA DODATKOWE: ekumena, paraekumena, anekumena, stopień urbanizacji, prawa miejskie, lokacja miasta (np. na prawie magdeburskim, chełmińskim).

POMOCE DYDAKTYCZNE: mapa rozmieszczenia ludności, mapa administracyjna, mapa fizyczna Polski, roczniki statystyczne (tabele z gęstością zaludnienia wg województw lub w przypadku roczników statystycznych dla województw – tabele dla gmin).

METODY LEKCJI: dyskusja sterowana przez nauczyciela, analiza, samodzielne wnioskowanie.

FORMA: lekcja w klasie.

CELE LEKCJI:

Uczeń rozumie:

- zależność między warunkami naturalnymi i gospodarczymi a zagęszczeniem ludności danego obszaru,
- wpływ uwarunkowań historycznych na obecny stopień rozmieszczenia ludności w Polsce,
- przyczyny zmian w rozmieszczeniu ludności (migracje ze wsi do miast lub odwrotnie),
- zależność między intensywnym rozwojem miast i przemysłu a występowaniem stref ekologicznego zagrożenia.

Uczeń potrafi:

- obliczyć gęstość zaludnienia na 1 km² dla dowolnej jednostki administracyjnej,
- zilustrować dane liczbowe i statystyczne za pomocą diagramu lub wykresu oraz dokonać poprawnej interpretacji prezentowanego zjawiska (związek geografii z matematyką),
- wyjaśnić pojęcia związane z ruchem ludności i osadnictwem (migracja, gęstość zaludnienia, aglomeracja, konurbacja),
- wskazać przykłady różnych jednostek osadniczych w Polsce (konurbacja śląska, aglomeracja warszawska),
- omówić czynniki rozwoju miast,
- dostrzec współczesne tendencje w rozwoju osadnictwa i modelu życia społecznego (np. wybór wsi jako miejsca zamieszkania przy jednoczesnym podejmowaniu pracy w mieście, przenoszenie się na wieś po przejściu na emeryturę),
- wskazać wady i zalety zamieszkiwania na wsi lub w mieście.

TOK WŁAŚCIWY LEKCJI:

INFORMACJE WSTĘPNE: obszary zabudowane i zurbanizowane stanowią niecałe 5% powierzchni Polski (można wrócić na moment do diagramu użytkowania powierzchni w

temacie nr 26: Podział administracyjny). Polska – poza niewielkimi wyjątkami – jest generalnie ekumeną, czyli obszarem stale zamieszkiwanym i zagospodarowanym¹¹.

Przypomnienie/omówienie czynników sprzyjających osadnictwu (klimat umiarkowany, nizinne ukształtowanie terenu, dobre gleby, dostęp do wody pitnej itp.).

- Analiza rozmieszczenia ludności w Polsce (na podstawie mapy tematycznej, informacji w roczniku statystycznym); wskazanie województw o wyższym niż przeciętna krajowa stopniu zagęszczenia ludności; wskazanie na korelację dodatnią między intensywnym rozwojem przemysłu po II wojnie a wciąż obecną wysoką gęstością zaludnienia, np. w województwie śląskim.
- Duża liczba mieszkańców nie oznacza automatycznie dużej gęstości zaludnienia, np. woj. mazowieckie należy do średnio zaludnionych, mimo że w jego obrębie znajduje się największa aglomeracja Polski – miasto stołeczne Warszawa.
- Rozmieszczenie ludności w Polsce (ale i w ogóle na świecie) jest bardzo nierówne, im do większego obszaru odnosi się średnia wartość tego parametru, tym mniej odzwierciedla rzeczywiste rozmieszczenie ludności. Generalnie miasta mają zdecydowanie większą gęstość zaludnienia niż wsie.
- Zmiany rozmieszczenia ludności w Polsce po zakończeniu II wojny światowej; masowa migracja ze wsi do miast z uwagi na intensywny rozwój przemysłu i związane z tym zapotrzebowanie na siłę roboczą (powstanie Nowej Huty koło Krakowa)¹²; analiza tabeli 28.2 na str. 184 w podręczniku.
- Udział ludności miejskiej w ogólnej liczbie ludności to stopień urbanizacji (oblicza się go, dzieląc liczbę ludności w miastach przez ogólną liczbę ludności, wynik mnoży razy 100, stopień urbanizacji wyraża się w procentach).
- Analiza mapy ryc. 28.2 (str. 183) oraz tabeli 28.2 (str. 184). Wyjaśnienie przyczyn wzrostu liczby ludności miejskiej w Polsce w latach 1946–2008 i obecne rozmieszczenie ludności miejskiej.
- Tereny silnie zurbanizowane i uprzemysłowione to często obszary ekologicznego zagrożenia, gdzie wieloletnia emisja szkodliwych substancji przekraczała znacznie dopuszczalne normy (analiza mapy na str. 188 w podręczniku). Obecne trendy na świecie, jak również zobowiązania wynikające z obecności Polski w strukturach unijnych, wreszcie nowsze technologie wytwarzania – bardziej przyjazne środowisku, wyższa świadomość społeczna w zakresie konieczności ochrony środowiska – wszystko to wpływa na stopniowe poprawianie stanu czystości atmosfery, wód, gleby.

¹¹ Wyróżnia się także anekumenę – teren niezamieszkiwany i niezagospodarowany oraz paraekumenę/subekumenę – obszar zamieszkiwany lub zagospodarowywany okresowo.

¹² Wiele osób po przeniesieniu się do miast nadal praktykowało wiele zachowań wiejskich, choćby w stylu ubioru. Zjawisko takie nazywa się ruralizacją. Przenoszenie wzorców zachowań miejskich na wieś (np. wykonywanie innych niż rolnicze czynności, wystrój domów, sposób spędzania wolnego czasu itp.) nazywa się semiurbanizacją. Generalnie jednak rozwój transportu i środków komunikacji znacząco zaciera różnice między wsią a miastem.

Sieć osadnicza w Polsce.

- Obecny stan to wynik uwarunkowań naturalnych, ale też w dużej mierze historycznych; najstarsze miasta – niegdyś grody – lokalizowane były nad rzekami, na terenach sprzyjających rozwojowi rolnictwa, na szlakach kupieckich (np. Wrocław, Kraków).
- W średniowieczu miasta lokowane były wg tzw. praw, np. na prawie magdeburskim (oznaczało to stworzenie miasta wg pewnych reguł obejmujących np. kształt i wymiary rynku, układ ulic, organizację samorządową w miastach, a także zasady lokacji wsi).
- Duży wpływ wywarły zabory i odmiennie prowadzona polityka zarządzania obszarami, dlatego obecna Polska zachodnia jest lepiej zagospodarowana, posiada gęstszą sieć osadniczą i komunikacyjną.
- Posiadanie statusu miasta lub wsi wynika z dominującej funkcji danej jednostki osadniczej, ważna jest też struktura zatrudnienia ludności – ludność miast pracuje głównie w usługach i przemyśle, ludność wiejska w rolnictwie (aczkolwiek na wsiach coraz popularniejsze staje się świadczenie usług agroturystycznych, zwłaszcza na obszarach atrakcyjnych turystycznie).
- Dawniej granice miast były wyraźnie zaznaczone przez mury miejskie, obecnie granice administracyjne – choć precyzyjnie wyznaczone przez geodetów – w fizjonomii krajobrazu zacierają się, wiele miast rozszerza swoje granice, w wyniku czego następuje wchłanianie okolicznych wiosek w obręb miasta¹³.
- Miasta ze sobą sąsiadujące tworzą zespoły z jednym wyraźnie dominującym ośrodkiem – tzw. aglomerację (wrocławską, warszawską, krakowską) lub zespół bez wyraźnego centrum – tzw. konurbację (śląską, Trójmiasto).
- Osadnictwo wiejskie w Polsce charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem, gospodarstwa są stosunkowo małe, dominują gospodarstwa indywidualne, wiele wsi uległo znacznemu wyludnieniu – tzw. depopulacji. Nastąpiło to w wyniku licznego odpływu młodych ludzi do miast¹⁴.
- Strefa podmiejska – obszar, w którym wyraźnie zaznacza się wpływ miasta, aczkolwiek strefa nie jest administracyjnie włączona w jego granice. Zazwyczaj w strefach podmiejskich lokalizowane są ogromne centra handlowo-usługowe (np. strefa podmiejska między Wrocławiem a Bielanami Wrocławskimi)¹⁵.

Jeśli byłby dostęp do internetu, warto wyświetlić satelitarne ujęcia miast dostępne na Google Earth (istnieje możliwość dużego zbliżenia, dzięki czemu uczniowie mogą zaobserwować układ ulic, sieci osadniczej, rodzaj zabudowy itp.). Powstała również aplikacja do Google Earth zwana Google Street View, dzięki której jest możliwość odbycia wirtualnej wycieczki (nowe miasta i obszary dodawane są sukcesywnie).

¹³ Np. Oporów, Widawa we Wrocławiu.

¹⁴ Opuszczone domostwa – niekiedy prawie całe wioski – można zaobserwować w Sudetach lub Beskidach.

¹⁵ Często w strefach podmiejskich budowane są lotniska.

ZADANIE DOMOWE:

Dokonaj charakterystyki funkcji Twojej miejscowości. Jak określisz rangę swojej miejscowości – lokalna, regionalna, krajowa, międzynarodowa? – uzasadnij swoją odpowiedź¹⁶.

AUTOR: DOROTA MIGOCKA-SENDŁAK

LEKCJA NR 36: **Walory turystyczne.**

HASŁA KLUCZOWE: walory turystyczne, walory wypoczynkowe, walory krajoznawcze, walory przyrodnicze, ruch turystyczny.

HASŁA DODATKOWE: walory specjalistyczne, walory antropogeniczne, zagospodarowanie turystyczne, atrakcyjność turystyczna, UNESCO, WTO (World Tourism Organization – Światowa Organizacja Turystyczna – bada wielkość i kierunki ruchu turystycznego w skali globalnej).

METODY LEKCJI: pogadanka wprowadzająca, praca z materiałami źródłowymi, analiza map ogólnogeograficznych oraz tematycznych, prezentacja, wnioskowanie, dyskusja.

FORMA: lekcja w klasie.

POMOCE DYDAKTYCZNE: mapa turystyczna Polski, mapy turystyczne wybranych regionów górskich, pojezierzy (można wykorzystać wiele map tematycznych, np. mapa zamków, mapa miejsc kultu religijnego itp.), mapa samochodowa, fotografie, albumy wybranych regionów lub miejscowości turystycznych (przy dostępie do internetu w pracowni geograficznej można wyświetlać wybrane atrakcje turystyczne, używając laptopa i rzutnika multimedialnego).

CELE LEKCJI: zapoznanie uczniów z różnymi rodzajami walorów turystycznych, ich rozmieszczeniem w Polsce, czynnikami warunkującymi rozwój turystyki oraz skutkami przez nią wywołanymi.

Uczeń zna:

- podział walorów na trzy podstawowe grupy,
- rozmieszczenie i przykłady różnych walorów w Polsce i w swoim regionie,
- składniki zagospodarowania turystycznego,
- rozmieszczenie ruchu turystycznego (sezon zimowy i letni – aspekt czasowy¹⁷ oraz większe natężenie ruchu turystycznego w pasie nadmorskim, pojeziernym i górskim – aspekt przestrzenny).

¹⁶ Np. Wrocław – stolica Dolnego Śląska – ranga międzynarodowa; był miejscem, w którym w 1997 r. odbył się 46. Międzynarodowy Kongres Eucharystyczny, dwa razy zorganizowano tu zjazd młodzieży Taizé. Wrocław kandydował także – jako jedyne miasto w Polsce – do przeprowadzenia w nim wystawy EXPO 2010 [przyp. aut.].

¹⁷ Warto zwrócić uwagę na wprowadzoną kilka lat temu regionalizację ferii zimowych, dzięki czemu sezon zimowy w turystyce uległ wydłużeniu. Ogranicza to wysoką kumulację ruchu turystycznego, ale przede wszystkim pozwala na wzrost dochodów ludności pracującej w turystyce.

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić, jakie czynniki warunkują rozwój turystyki, a jakie hamują,
- wskazać przykłady dobrze rozwiniętych ośrodków bądź obszarów turystycznych,
- uzasadnić, co decyduje o atrakcyjności turystycznej danego obszaru,
- posługiwać się mapą turystyczną, odczytać przebieg szlaku turystycznego, obliczyć jego długość,
- na podstawie układu poziomicy obszarów górskich na mapach turystycznych ocenić stopień trudności szlaku (większe zagęszczenie poziomicy oznacza większy spadek terenu, szlak idący wzdłuż izohipsy jest łagodny, szlak przecinający poziomice będzie stromy, itd.)

Uczeń rozumie:

- rosnącą rolę turystyki jako bardzo ważnego działu gospodarki narodowej,
- w jaki sposób turystyka wpływa na zmiany w krajobrazie, społeczeństwie i gospodarce,
- ważną rolę promowania walorów turystycznych Polski na arenie międzynarodowej¹⁸ (turystyka to niematerialny produkt eksportowy, który może generować wysokie dochody ludności zatrudnionej w usługach turystycznych lub branżach z nią powiązanych),
- dwukierunkowość turystyki (np. turystyka zagraniczna dzieli się na przyjazdową i wyjazdową).

Jeśli czas pozwoli można zaprezentować uczniom źródła informacji o ruchu turystycznym¹⁹.

TOK WŁAŚCIWY LEKCJI:

Informacje wstępne: przypomnienie miejsca turystyki w gospodarce narodowej – turystyka należy do sektora usług, jest powiązana z pozostałymi działami gospodarki, od których zależy jej rozwój i sprawne funkcjonowanie (dobrze rozwinięta sieć dróg, połączenia transportowe do danej miejscowości lub regionu, sieć gastronomiczna itp.). Korzystanie z walorów turystycznych (uczestnictwo w ruchu turystycznym) uwarunkowane jest zasobnością społeczeństwa oraz posiadaniem wolnego czasu (urlopu, wakacji, dłuższych weekendów itd.).

- Podstawę rozwoju turystyki stanowią walory turystyczne.
- Walory turystyczne dzielą się na: wypoczynkowe, krajoznawcze i specjalistyczne²⁰.
- Walory wypoczynkowe dają gwarancję regeneracji dla organizmu lub leczenia pewnych schorzeń.

¹⁸ Obecność Polski na międzynarodowych targach turystycznych, np. w Berlinie.

¹⁹ Na przykład rocznik „Turystyka” publikowany przez GUS, który zawiera informacje np. o wielkości ruchu turystycznego w Polsce, liczbie osób, które odwiedziły nasz kraj lub wyjechały na urlop za granicę. Dane o zagospodarowaniu turystycznym i wielkości ruchu turystycznego według gmin znajdują się także w rocznikach statystycznych województw, można stamtąd zaczerpnąć informacje o liczbie udzielonych noclegów (z wyszczególnieniem turystów zagranicznych), liczbie miejsc noclegowych, placówkach gastronomicznych, długości i rodzajach szlaków turystycznych.

²⁰ Jest to najbardziej popularny podział stosowany w literaturze przedmiotu.

- Walory krajoznawcze dzielą się na przyrodnicze oraz kulturowe (antropogeniczne) – aby obiekt uznany był za walor krajoznawczy, powinien być zagospodarowany na potrzeby ruchu turystycznego (dostępność obiektu oraz możliwość jego zwiedzenia). Obiekty szczególnie cenne i unikatowe w skali międzynarodowej mogą zostać wpisane na listę UNESCO – Światową Listę Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego (np. zabytkowa Kopalnia Soli w Wieliczce, jezioro Łuknajno, Park Białowieski); najcenniejsze obiekty w skali krajowej zostały wpisane na Listę Pomników Historii Polski (np. Biskupin); podgrupę walorów krajoznawczych stanowią walory historyczne – miejsca ważnych wydarzeń bądź bitew (teren bitwy pod Grunwaldem)²¹; zapoznanie się z tabelą 36.1 i tabelą 36.2 na str. 237–238 w podręczniku; warto przygotować fotografie wymienionych obiektów.
- Walory specjalistyczne umożliwiają uprawianie różnych form turystyki kwalifikowanej (wspinaczka górską, narciarstwo: zjazdowe lub biegowe, kajakarstwo, szymbownictwo, paralotniarstwo, żeglarstwo, wędkarstwo, turystyka konna, trekking i coraz popularniejszy nordic walking). Przeważnie wymagany jest specjalistyczny sprzęt i przygotowanie kondycyjne.
- Omówienie poszczególnych grup walorów wraz ze wskazaniem przykładów (wykorzystanie mapy turystycznej, map rozmieszczenia atrakcji turystycznych, mapy Polski ogólnogeograficznej oraz mapy tematycznej w podręczniku na str. 239).
- Rozmieszczenie walorów turystycznych nie jest równomierne. Rejony o większej koncentracji walorów i dobrym zagospodarowaniu turystycznym są liczniej odwiedzane przez turystów (Pojezierze Pomorskie i Mazurskie, Sudety, Karpaty, Góry Świętokrzyskie i Rostocze).
- Turystyka charakteryzuje się sezonowością, zazwyczaj kumulacja ruchu turystycznego występuje latem i zimą, aczkolwiek regiony górskie i wyżynne mogą być wykorzystywane przez cały rok (turystyka wędrowska, spacerowa, uzdrowska).

Atrakcyjność turystyczna decyduje o tym, że jedne miejsca są liczniej i częściej odwiedzane przez turystów niż inne (ruch turystyczny). Na atrakcyjność składa się:

- ranga walorów turystycznych i ich różnicowanie,
- zagospodarowanie turystyczne: baza noclegowa (hotele, motele, pensjonaty, schroniska, kwatery prywatne), baza gastronomiczna (bary, restauracje, kawiarnie, stołówki), baza komunikacyjna (połączenia kolejowe, autobusowe, sieć dróg, w obszarach przygranicznych: przejścia graniczne i ich dostępność), baza towarzysząca (szlaki turystyczne, wyciągi narciarskie, zagospodarowane kąpieliska, przystanie żeglarskie itd.).

ZADANIE DOMOWE:

1. Jakie zagrożenia dla środowiska przyrodniczego niesie masowy ruch turystyczny? Jakie działania można podjąć, aby ograniczyć niekorzystny wpływ turystyki? Wykorzystaj wiadomości zawarte w treści rozdziału podręcznika oraz inne dostępne źródła informacji.
2. Opisz i oceń zagospodarowanie turystyczne dowolnego obiektu lub miejscowości.

²¹ 15 lipca 2010 r. obchodzono 600-lecie bitwy pod Grunwaldem; impreza miała charakter międzynarodowy.

AUTOR: DOROTA MIGOCKA-SENDŁAK

LEKCJA NR 37: Prawne formy ochrony przyrody w Polsce.

HASŁA KLUCZOWE: park narodowy, park krajobrazowy, rezerwat przyrody, ochrona gatunkowa, ochrona indywidualna.

HASŁA DODATKOWE: ochrona ścisła (całkowita), ekologia, czerwona księga, „Natura 2000”, Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody (IUNC)²².

POMOCE DYDAKTYCZNE: mapa ochrony przyrody w Polsce, plansze z wybranymi gatunkami chronionymi, fotografie przedstawiające wybrane obiekty z parków narodowych w Polsce, mapa tematyczna (str. 243 w podręczniku); przy dostępie do internetu i jeśli czas pozwoli, warto odwiedzić i przejrzeć stronę Ministerstwa Środowiska (<http://www.mos.gov.pl>).

METODY LEKCJI: pogadanka, praca z mapą ogólną i tematyczną, praca z tekstem, dyskusja, prezentacja.

FORMA: lekcja w klasie (gabinet geograficzny, czytelnia lub pracownia multimedialna; jeśli byłaby możliwość warto zrealizować lekcję w siedzibie dyrekcji dowolnego parku narodowego lub krajobrazowego bądź w siedzibie dyrekcji zespołów parków krajobrazowych).

CELE LEKCJI:

Kształtowanie postawy przyjaznej środowisku; uświadomienie, że za stan przyrody odpowiedzialny jest każdy – choć w różnym stopniu.

Słowo ekologia bywa często mylnie rozumiane i w związku z tym nadużywane. Warto na lekcji przypomnieć rzeczywistą etymologię tego słowa. Ekologia jest nauką o strukturze i funkcjonowaniu przyrody, badającą oddziaływania między organizmami a środowiskiem. Nauką o ochronie środowiska jest sozologia²³.

Uczeń zna:

- prawne formy ochrony przyrody w Polsce,
- rozmieszczenie parków narodowych w Polsce²⁴; wie, które z nich znajdują się na liście UNESCO,
- unikaty przyrodnicze wybranych parków narodowych oraz formy ochrony przyrody występujące w jego regionie,
- rodzaje rezerwatów przyrody,
- wybrane chronione gatunki flory i fauny,
- zasady poruszania się w parkach narodowych lub krajobrazowych,
- zalecenia światowe i unijne dotyczące ochrony przyrody.

Uczeń rozumie:

- konieczność ochrony przyrody oraz tworzenia różnych form tej ochrony,

²² IUNC (1948) – the International Union for Conservation of Nature; <http://www.iucn.org>.

²³ Więcej na: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Ekologia>.

²⁴ www.parki-narodowe.pl.

- zależność między codziennymi zachowaniami społecznymi/konsumenckimi a stanem środowiska,
- różnicę między ochroną ścisłą a częściową; wie, że jest to istotne dla zarządu np. parku narodowego lub rezerwatu, natomiast odwiedzający zachowuje w obu przypadkach te same zasady,
- pojawiający się niekiedy konflikt interesów między ograniczeniami gospodarowania na terenach chronionych a potrzebami ludności miejscowej (należy wprowadzać alternatywne możliwości pracy dla lokalnych społeczności).

Uczeń potrafi:

- wskazać przykłady działań prośrodowiskowych w swoim regionie,
- wyjaśnić, dlaczego ochrona przyrody na obszarach przygranicznych często przyjmuje postać międzynarodowej współpracy (przyroda nie zna granic, zaś spójna polityka ochrony przyrody daje szansę na zachowanie ekosystemów w możliwie naturalnym stanie),
- wyjaśnić, na czym polega zasada zrównoważonego rozwoju (ekorozwoju).

TOK WŁAŚCIWY LEKCJI:

Informacje wstępne: ochrona przyrody jest działaniem wynikającym z potrzeby zachowania środowiska w możliwie niezmiennym stanie. Ma to ogromne znaczenie dla obecnych i przyszłych pokoleń. Człowiek jest częścią przyrody. Niekontrolowany rozwój gospodarczy, który nie uwzględnia praw przyrody, obróci się przeciwko ludzkości. W Polsce tradycje ochrony przyrody sięgają aż XI w. (wprowadzenie ochrony bobrów przez Bolesława Chrobrego). Obecnie obszary chronione w Polsce zajmują blisko 1/3 powierzchni kraju – jest to bardziej miarodajny wskaźnik niż np. liczba parków bądź rezerwatów.

Formy ochrony przyrody (analiza tabeli 37.1 na str. 245 w podręczniku).

Park narodowy – najwyższa rangą forma ochrony przyrody; w Polsce park narodowy powinien zajmować obszar nie mniejszy niż 1000 ha.

- Pierwszy park narodowy na świecie – Yellowstone – założono w 1872 r.; w Polsce najstarszy jest Białowieski Park Narodowy.
- Przegląd lokalizacji 23 parków narodowych w Polsce (parki można pogrupować, wyróżniając: górskie, wyżynne, nizinne, pojezierne, nadmorskie). Parki przygraniczne zazwyczaj objęte są ochroną przez sąsiadujące państwa, np. Karkonoski – ochrona czeska i polska, Tatrzański – polska i słowacka, Bieszczadzki – słowacka, polska i ukraińska)²⁵.
- Podkreślenie znaczenia parków narodowych, które w całości lub ich część uznano za rezerваты biosfery UNESCO, np. ruchome wydmy w Parku Słowińskim, fragmenty pierwotnej puszczy w Parku Białowieskim).
- Każdy park narodowy posiada kadre naukową nadzorującą prowadzone na terenie parku badania naukowe; ponadto parki narodowe realizują wiele projektów edukacyjnych.

²⁵ Bieszczadzki Park Narodowy wchodzi w skład trójpaństwowego Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”; <http://www.bieszczady.net.pl/bdpn.php>.

- Parki narodowe otoczone są tzw. otuliną – strefą przejściową, buforową między obszarem ściśle chronionym a pozostałym terenem niepodlegającym ochronie.

Rezerwat przyrody – forma ochrony przyrody na stosunkowo niewielkim obszarze; może znajdować się na terenie parku narodowego lub krajobrazowego. W zależności od dominującego elementu podlegającego ochronie wyróżnia się np. rezerваты: torfowiskowe, leśne, stepowe itd.

Park krajobrazowy²⁶ – obszar charakteryzujący się wybitnymi walorami estetycznymi (przy dostępie do internetu warto wyświetlić zdjęcia ze stron wybranych parków – najlepiej z własnego regionu).

Ochrona gatunkowa – dotyczy wybranych gatunków fauny lub flory, obejmuje przedstawicieli wszystkich gatunków, niezależnie od miejsca występowania (podanie przykładów chronionych roślin i zwierząt, zwrócenie uwagi na konieczność ochrony zwłaszcza gatunków zagrożonych wyginięciem – w tym momencie należy wyjaśnić, czym jest „czerwona księga” jako zalecenie Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody). Ochrona indywidualna – dotyczy pojedynczych obiektów; w tego typu ochronie wyróżnia się: pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne. Pomnikiem przyrody może być np. wiekowe i okazałe drzewo²⁷ (np. dęby w Rogalinie) lub elementy przyrody nieożywionej (np. graniaki wiatrowe w Jeleniej Górze).

Polityka europejska i światowa w zakresie ochrony przyrody:

- „Nasza wspólna przyszłość” – raport Światowej Komisji Środowiska i Rozwoju – wprowadzenie zasady trwałego i zrównoważonego rozwoju,
- postanowienia traktatu z Maastricht,
- dyrektywy unijne: „ptasia” i „siedliskowa” jako podstawa do wyznaczania Specjalnych Obszarów Ochrony tworzących sieć „Natura 2000”,
- obszary chronione w wybranych krajach Europy – analiza tabeli 37.2 na str. 247 w podręczniku (wysoki udział obszarów chronionych w Polsce jest zjawiskiem bardzo korzystnym).

Podsumowanie: dbałość o stan przyrody nie powinna być ograniczona wyłącznie do obszarów chronionych. Aspekt środowiskowy należy uwzględniać na co dzień i w każdym działaniu (oszczędzanie papieru, kupowanie produktów papierniczych z certyfikowanych źródeł, oszczędność wody, energii itp.)²⁸.

²⁶ Parki krajobrazowe w obrębie regionów bądź województw zrzeszają się w zespoły, np. Dolnośląski Zespół Parków Krajobrazowych <http://www.dzpk.pl>, Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego, 1 września 2008 r. podpisane zostało porozumienie Parków Krajobrazowych Polski w sprawie ochrony przyrody.

²⁷ Warto przy tej okazji wspomnieć, że najstarszym drzewem w Polsce jest cis w Henrykowie Lubańskim (woj. dolnośląskie), nie zaś dąb Bartek jak się powszechnie uważa [przyp. aut.].

²⁸ Coraz popularniejsze staje się budownictwo przyjazne środowisku realizowane przez tzw. ekopracownie architektoniczne. Oprócz spójnej kompozycji domów z otoczeniem wykorzystuje się materiały budowlane wyprodukowane w sposób przyjazny dla środowiska, montuje się baterie słoneczne, urządzenia oszczędzające wodę i prąd; więcej w miesięczniku „Sens” (sierpień 2010) artykuł: „Dom otwarty na słońce”..

ZADANIE DOMOWE:

Korzystając z różnych źródeł, znajdź informacje o konfliktach między zwolennikami ochrony przyrody a planami zagospodarowania²⁹ (np. budowa autostrady w dolinie Rospudy, powiększenie obszaru Białowieskiego Parku Narodowego). Jak kwestie sporne zostały rozstrzygnięte?

AUTOR: DOROTA MIGOCKA-SENDŁAK

LEKCJA NR 40: Charakterystyka pochodzenia społeczności w regionie. Temat może być realizowany we współpracy z nauczycielami innych przedmiotów w ramach tzw. ścieżki regionalnej; część zagadnień może być poszerzona na lekcjach języka polskiego, historii, wiedzy o społeczeństwie i godzinie wychowawczej.

HASŁA KLUCZOWE: krajobraz kulturowy, region historyczny, region etnograficzny, folklor, skansen, dialekt, gwara.

HASŁA DODATKOWE: etnografia, mniejszości narodowe i etniczne, krąg kulturowy.

POMOCE DYDAKTYCZNE: mapa tematyczna ze str. 259 w podręczniku, fotografie strojów folklorystycznych, ilustracje skansenów z różnych regionów, filmy z występów zespołów folklorystycznych (np. Mazowsze), nagrania internetowe z wystąpieniami np. w języku kaszubskim; prasa społeczności lokalnych (np. gazety wydawane na Kaszubach), fotografie przedstawiające zabudowę wiejską z różnych regionów Polski (np. chaty na Lubelszczyźnie kryte strzechą, domy z regionu Sudetów z mocno rozbudowaną częścią strychową).

METODY LEKCJI: dyskusja sterowana przez nauczyciela, prezentacje uczniowskie, praca z mapą i różnymi materiałami źródłowymi, film, audycja.

FORMA: lekcja w klasie (w miarę możliwości warto tę lekcję przeprowadzić w muzeum regionalnym lub w pamiątkowej izbie regionalnej). Warto nawiązywać do tej tematyki również na wycieczkach. W szkole można zorganizować wystawę, prezentację multimedialną dla wszystkich klas, konkurs wiedzy o mniejszościach narodowych i etnicznych w Polsce itp.

CELE LEKCJI: uświadomienie uczniom ogromnej roli tożsamości kulturowej, kształtowanie postawy szacunku i tolerancji dla wytworów kulturowych różnych grup społecznych i etnicznych.

Nawiązanie do tematu nr 1: „Położenie, obszar, granice i naród” ze szczególnym uwzględnieniem kwestii narodu.

Uczeń zna:

- nazwy i rozmieszczenie regionów kulturowych w Polsce,

²⁹ Artykuł Zofii Józwiak „Lepiej nie wchodzić w konflikt z prawem”, 23 czerwca 2009 r.; całość na: http://www.rp.pl/artykul/74103,323583_Lepiej_nie_wchodzic_w_konflikt_z_natura.html.

- zasięg dialektów językowych w Polsce,
- znaczenie pojęcia *krajobraz kulturowy*,
- najważniejsze wydarzenia historyczne, które ukształtowały współczesne społeczeństwo polskie.

Uczeń rozumie:

- wpływ warunków naturalnych na wytworzone przez stulecia i utrwalone w krajobrazie sposoby gospodarowania (rodzaj uprawianych roślin, architektura),
- znaczenie przyjętej religii jako czynnika kształtującego mentalność społeczną (hierarchia wartości, w tym podejście do pracy, np. inne u katolików i protestantów; różnice przejawiają się także w wystroju wnętrza w kościołach katolickich i protestanckich),
- wpływ wydarzeń historycznych na dzisiejszy obraz narodu polskiego (przyjęcie chrztu w obrządku łacińskim, przenikanie wzorów i obyczajów z Europy Zachodniej, migracje ludności itd.),
- na czym polega bogactwo kultury materialnej i niematerialnej, dlaczego należy pielęgnować tradycje i obrzędy,
- potrzebę tworzenia mniejszościom narodowym sprzyjających warunków dla rozwoju i pielęgnowania własnej kultury i tradycji,
- ogromną rolę tradycji i wzmacniania tożsamości narodowej, zwłaszcza w okresie zaborów (wiele wspaniałych dzieł literatury polskiej lub dzieł muzycznych powstało na emigracji).

Uczeń potrafi:

- uzasadnić konieczność chronienia i pielęgnowania tradycji różnych grup etnicznych i mniejszości narodowych w Polsce,
- podać przykłady obrzędów w swoim regionie oraz przykłady kilku tradycji z innych części Polski,
- wyjaśnić, dlaczego obecnie Polska jest tzw. krajem jednonarodowym,
- wskazać przykłady świadczące o obecności mniejszości etnicznych w swoim regionie/miejscowości,
- wskazać walory kultury materialnej i niematerialnej oraz przykłady zróżnicowania etnograficznego w Polsce.

TOK WŁAŚCIWY LEKCJI:

Informacje wstępne: kompleksowym opisem i analizą kultur ludowych różnych społeczności oraz grup etnicznych zajmuje się etnografia³⁴. Uczniowie własnymi słowami wyjaśniają, co rozumieją pod pojęciami: *krajobraz kulturowy*, *kultura* (materialna i niematerialna).

- Co wchodzi w skład kultury ludowej/folkloru? – uczniowie podają przykłady: język (niekiedy ze specyficznym akcentem, innymi słowami – nieznanymi nigdzie indziej), literatura, muzyka, stroje ludowe (najbardziej znany jest strój krakowski, góralski, łowicki), taniec, obrzędy, legendy, kuchnia (warto zauważyć, że na święta w różnych regionach Polski podaje się inne dania: karp przyrządzany jest na róż-

ne sposoby, kutia jest daniem wigilijnym kuchni kresowej, zapiekanka jajeczna na Wielkanoc także pochodzi z kresów wschodnich).

- Analiza mapy tematycznej w podręczniku (należy zwrócić uwagę na często występującą spójność nazewnictwa regionów oraz obecnych województw).
- Porównanie zasięgu regionów z zasięgiem dialektów językowych (można przy tej okazji wykorzystać dostępne w internecie nagrania różnych języków, np. kaszubskiego, gwary góralskiej lub śląskiej).
- Prezentacja fotografii z wybranymi strojami regionalnymi (lub obejrzenie krótkiego filmu z występami zespołu folklorystycznego, regionalnego, „Mazowsza”).
- Przykłady wytworów kultury ludowej (prezentacja fotografii dostępnych w internecie), np. malowane chaty we wsi Zalipie (woj. małopolskie), skansen³⁰ we Wdzydżach Kiszewskich jako przykład najstarszego skansenu w obecnych granicach Polski.
- Omówienie wybranych przykładów tradycji znanych w całej Polsce (np. dożynki) bądź obrzędów religijnych (procesje na Boże Ciało, Pasterka, kołędowanie, pielgrzymowanie – np. ogólnopolska piesza pielgrzymka na Jasną Górę) lub występujących wyłącznie w wybranych regionach (w tym miejscu należy podać przykłady obrzędów typowych dla danego regionu).
- Tradycje religijne – w Polsce dominującą religią jest chrześcijaństwo, a dokładnie katolicyzm obrządku rzymskiego, jednakże pewien procent ludności jest innego wyznania (prawosławie – głównie na wschodzie, judaizm, protestantyzm i inne). Zewnętrznym przejawem występowania wyznania są świątynie (np. cerkwie, synagogi) i cmentarze (np. żydowskie, ewangelickie).
- Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce (nawiązanie do tematu nr 1, tabela 1.4 na str. 10 w podręczniku) – analiza rozmieszczenia mniejszości, obszary skupisk; nawiązanie do wydarzeń historycznych – zmiany granic po II wojnie światowej, przesiedlenia ludności (stąd np. na Dolnym Śląsku obecność Łemków ukraińskich, poza tym wielu lwowiaków zamieszkało po wojnie we Wrocławiu, m.in. kadra naukowa Uniwersytetu Lwowskiego), prawa mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce – zapis w konstytucji (art. 35) oraz regulowane ustawami (np. prawo do zakładania stowarzyszeń, wydawania prasy lokalnej w swoim języku, prowadzenia szkół³¹, zachowania tradycji itd.).
- Przenikanie tradycji, przejawy obecności różnych narodowości lub grup etnicznych w krajobrazie kulturowym (potrawy zapożyczone od sąsiadów, np. bliny litewskie w Polsce północno-wschodniej znane jako kindziuki; dzielnice, w których sąsiadują przedstawiciele różnych wyznań – dzielnica czterech świątyń we Wrocławiu).

³⁰ Można przy okazji wyjaśnić pochodzenie słowa „skansen” – nazwa muzeum na wolnym powietrzu, wywodzi się od nazwy wystawy Skansen na szwedzkiej wyspie Djurgarden, na której w 1981 r. po raz pierwszy na świecie zgromadzono ok. 150 zabytkowych obiektów architektury drewnianej z całej Szwecji; <http://pl.wikipedia.org/wiki/Skansen>.

³¹ Można przy tej okazji wspomnieć o problemach polskiej mniejszości narodowej na Białorusi i braku poszanowania praw przez rząd Aleksandra Łukaszenki [przyp. aut.].

Podsumowanie: obecność mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce wpływa na wzbogacenie kultury naszego kraju, przenikanie wzorców zachowań, tradycji i obrzędów, umożliwia poznanie innych kultur, uczy tolerancji i poszanowania dla odmienności.

ZADANIE DOMOWE (W GRUPACH):

Dokonaj charakterystyki swojej miejscowości lub najbliższej okolicy w aspekcie zróżnicowania narodowego bądź etnicznego. Przeprowadź w tym celu badania terenowe oraz dokonaj przeglądu dostępnych źródeł (prasa, literatura popularnonaukowa, zasoby internetu itp.). Uwzględnij rozmaite kryteria, np. tradycje pielęgnowane w danej grupie, pochodzenie tej ludności, działania propagujące kulturę i inne. Pomocne będą polecenia sprawdzające wiedzę o regionie (polecenia 1–8 na str. 261–262 w podręczniku).

AUTOR: DOROTA MIGOCKA-SENDEŁAK

LEKCJA NR 42: Mój region – obszarem turystycznym.

HASŁA KLUCZOWE: mapa turystyczna, mapa samochodowa, walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne.

HASŁA DODATKOWE: PTTK, PTSM, GOT, Gopr, WOPR, targi turystyczne.

FORMA LEKCJI: lekcja w czytelni szkolnej lub w gabinecie geograficznym (jeśli istnieje możliwość można tę lekcję przeprowadzić też w lokalnym oddziale PTTK lub zaprosić przewodnika turystycznego bądź instruktora przewodnictwa do klasy, by mógł opowiedzieć o walorach turystycznych regionu/miejscowości; ratownik z grupy Gopr lub WOPR mógłby powiedzieć, co powinno koniecznie znaleźć się w apteczce turysty). Jeśli lekcja realizowana byłaby w szkole, wówczas o pomoc można poprosić pielęgniarkę. O odpowiednim przygotowaniu kondycyjnym do wycieczek (pieszych, rowerowych itp.) może opowiedzieć nauczyciel wychowania fizycznego podczas swoich lekcji.

METODA: warsztaty, praca w grupach z użyciem dostępnych źródeł wiedzy; opracowanie listy ważnych i godnych odwiedzenia miejsc w swojej okolicy.

Po zakończeniu zajęć efekty pracy można zaprezentować na szkolnej wystawie lub wydrukować propozycje wycieczek w szkolnej gazetce. Nauczyciel może też najlepszą pracę uczniowską wysłać do redakcji czasopisma ogólnopolskiego (np. „Geografia w szkole”).

POMOCE DYDAKTYCZNE: mapa samochodowa i turystyczna regionu; mapy tematyczne wybranych zagadnień turystycznych, np. mapa zamków w Polsce, a także mapy regionu prezentujące dane zjawisko (w zależności od oferty wydawniczej); przewodniki, informatory, foldery prezentujące atrakcje turystyczne regionu, fotografie, albumy, prasa krajoznawczo-turystyczna (np. „Poznaj swój kraj”), rozkłady jazdy (PKP i PKS) oraz dostępne informatory o prywatnych przewoźnikach bądź firmach autokarowych).

CELE LEKCJI: prezentacja walorów i innych składników decydujących o atrakcyjności turystycznej regionu; umiejętność zaplanowania wycieczki z uwzględnieniem zwiedzanych obiektów, miejsc postoju, noclegu i wyżywienia; posługiwanie się mapami, przewodnikami turystycznymi oraz innymi źródłami w planowaniu i realizacji wycieczek turystycznych. Uczniom należy ukazać bogactwo walorów turystycznych regionu, często niedocenianych i słabo zareklamowanych (duża rola punktów informacji turystycznej). Duży aspekt praktyczny – planowanie wycieczki pozwala wykorzystać posiadane wiadomości i umiejętności, uczy zaradności, a także uwzględniania wielu kryteriów, np. ubezpieczenia na czas wyjazdu.

Nawiązanie do tematu nr 36 („Walory turystyczne”), tematu 37 („Ochrona przyrody w Polsce”) oraz tematu 40 („Społeczności regionalne”), ponieważ stan przyrody oraz krajobraz kulturowy w dużym stopniu wpływają na atrakcyjność turystyczną danego obszaru.

Uczeń zna:

- rozmieszczenie ważniejszych ośrodków turystycznych w swoim regionie,
- przykłady różnych walorów (wypoczynkowych, krajoznawczych i specjalistycznych),
- składniki zagospodarowania turystycznego,
- instytucje lokalne/regionalne zajmujące się promocją turystyki regionu.

Uczeń rozumie:

- powiązania między walorami turystycznymi i ich właściwym zagospodarowaniem a wielkością ruchu turystycznego w regionie,
- konieczność optymalnego korzystania z dostępnych walorów turystycznych (ograniczanie nadmiernej koncentracji turystów w jednym miejscu i czasie),
- znaczenie turystyki w lokalnej gospodarce (przy tej okazji warto promować wypoczynek w kraju i w swoim regionie, gdyż to wspiera naszą gospodarkę),
- rolę informacji turystycznej.

Uczeń potrafi:

- posługiwać się różnymi mapami (wykonanymi w różnej skali) w zależności od planowanej wycieczki (np. na pieszą wędrowkę po górach należy wziąć mapę turystyczną wykonaną w większej skali, zaś na wycieczkę samochodową/autokarową wybierzemy mapę w skali mniejszej – mapę samochodową, na której będą zaznaczone informacje istotne dla zmotoryzowanych turystów),
- zaplanować wycieczkę (jedno- lub wielodniową) w swoim regionie,
- zachęcić do odwiedzenia regionu lub swojej miejscowości,
- wskazać miejsca godne odwiedzenia w swojej okolicy (szczególnie unikatowe obiekty, np. w skali Polski)³²
- zaproponować działania wspierające rozwój turystyki w swoim regionie.

³² Np. unikatem na skalę krajową jest Muzeum Filumenistyczne (muzeum historii krzesania ognia) w Bystrzycy Kłodzkiej w woj. dolnośląskim [przyp. aut.].

TOK WŁAŚCIWY LEKCJI:

Informacje wstępne: krótkie przypomnienie wiadomości o turystyce, walorach turystycznych i atrakcyjności turystycznej (temat nr 36 na str. 233 w podręczniku).

Podział klasy na zespoły (3–4 osobowe)

- Losowanie zadań do wykonania (np. opracowanie wycieczki na trasie między wskazanymi miejscowościami; projekt wycieczki rowerowej lub kajakowej itp. – w zależności od rodzaju map, jakimi dysponujemy na lekcji). **Projekt wycieczki może być wzorowany na tym, który przedstawiono w treści rozdziału podręcznika** (str. 266–273).
- Należy zaznaczyć, czy wycieczka ma być jedno- czy wielodniowa.
- Kryteria do uwzględnienia: dla kogo jest zaplanowana wycieczka; dystans do pokonania; środek transportu (uwzględnienie posiadanych informacji o różnego rodzaju zniżkach, rabatach, ofertach specjalnych dla grup); wybór miejsca i rodzaju zakwaterowania (ponownie: np. obiekty PTSM udzielają zniżek na podstawie legitymacji PTSM, w niektórych obiektach – zwłaszcza prywatnych – istnieje możliwość negocjowania cen).
- Uczniowie otrzymują odpowiednie mapy (do każdej z nich można przygotować po kilka krótkich zadań, które będą wymagały umiejętności odczytywania legendy i posłużenia się skalą mapy).
- Porównanie mapy turystycznej i mapy samochodowej (skala, przeznaczenie, użyte znaki – np. szlaki dla turystyki pieszej i przebieg poziomicy na mapach turystycznych, zaś na mapach samochodowych oznaczenia drogi w kilometrach, podanie numerów dróg – drogi krajowe lub trasy międzynarodowe, mosty itp.).
- Prezentowane walory turystyczne na projektowanej trasie należy rozdzielić na: wypoczynkowe, krajoznawcze (osobno przyrodnicze i antropogeniczne) i specjalistyczne.
- Uwzględnienie w projektowanej trasie poleceń 1–7 z podręcznika.
Z uwagi na obszerny materiał uczniowie powinni mieć możliwość dokończenia pracy w domu (można też realizować temat na dwóch lekcjach).

ZADANIE DOMOWE:

Oceń atrakcyjność turystyczną dowolnej miejscowości lub regionu, który ostatnio odwiedziłeś. Co zrobiło na Tobie najbardziej pozytywne wrażenie? Co – Twoim zdaniem – należałoby jeszcze poprawić lub zmienić, by wzrosła turystyczna ranga tego miejsca?

AUTOR: ELŻBIETA MARKOWIAK

LEKCJA NR 45: Współpraca Polski z sąsiadami – euroregiony

CEL LEKCJI: poznanie euroregionów jako przykładu integracji ludności w obszarze przygranicznym, przedstawienie form współpracy Polski z państwami sąsiadującymi.

OPERACYJNE CELE LEKCJI

Uczeń:

- wskazuje na mapie politycznej państwa sąsiadujące z Polską,
- posługuje się danymi statystycznymi dla porównania Polski z krajami sąsiednimi,
- rozumie terminy: współpraca transgraniczna, integracja i euroregion,
- wymienia i wskazuje na mapie wybrane euroregiony,
- omawia zasięg euroregionów, wskazuje je na mapie,
- ustala przyczyny, dla których powstały euroregiony,
- podaje przykład euroregionu ze swojego województwa i województw sąsiednich,
- przedstawia formy współpracy Polski z krajami sąsiednimi,
- dostrzega potrzebę współpracy na terenach przygranicznych i korzyści płynące z tej współpracy,
- doskonalą posługiwanie się internetem.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: podręcznik i zeszyt ćwiczeń do kl. II, atlas geograficzny WE Wiking (gimnazjum), ścienna mapa fizyczna Polski i Europy, słownik pojęć geograficznych, rzutnik pisma i foliogram: tabela „Polska i jej sąsiedzi” (załącznik nr 1), karty pracy (załączniki nr 2 i 3), adresy internetowe euroregionów (załącznik nr 4)

STRUKTURA LEKCJI

1. Część wstępna: krótkie wprowadzenie nauczyciela do ostatniego cyklu lekcji omawiającego kraje naszego kontynentu – sąsiadów Polski (wgląd do spisu treści w podręczniku)
2. Wybrany uczeń wskazuje na ściennej mapie hipsometrycznej Europy kraje sąsiadujące z Polską. Ważne jest przyjęcie określonego kryterium: malejącej powierzchni albo ludności (podczas wypowiedzi wykorzystuje dane liczbowe z tabeli – załącznik nr 1).
3. Zwrócenie uczniom uwagi na charakter (naturalny lub sztuczny) granic z kolejnymi sąsiadami, co upodabnia albo różnicuje obszary przygraniczne leżące jednocześnie na obrzeżach państw.
4. Dodatkowo nauczyciel objaśnia, że od 2004 r. granice Polski są dwojakiego rodzaju. Oznacza to różne sposoby ich przekraczania, szczególnie po wejściu do strefy Schengen.

Rodzaje granic Polski:

- wewnętrzne granice Unii Europejskiej: z Niemcami, Czechami, Słowacją i Litwą,
- zewnętrzne granice UE: z Ukrainą, Białorusią i Rosją (poprzez eksklawę Obwód Kaliningradzki).

5. Nawiązanie do tematu poprzez przypomnienie, że wielokrotnie w mediach podaje się informacje o problemach społeczności lokalnych z trudem znoszących ograniczenia handlowe na granicach zewnętrznych (głównie z Ukrainą). Jednocześnie podkreśla się udogodnienia „w życiu bez granicy”.
6. Podanie uczniom tematu lekcji, celu i zadań lekcji.
7. Opracowanie tematu:
 - a) Wprowadzenie pojęć: euroregion i współpraca tran graniczna (podręcznik, słownik pojęć geograficznych).
 - b) Podanie zasad, na których opiera się zorganizowana współpraca obszarów nadgranicznych (podręcznik, str. 282).
 - c) Odczytanie z mapy w atlasie (str. 113) nazw euroregionów leżących najbliższej miejsca zamieszkania ucznia.
 - d) Z pomocą nauczyciela uczniowie wykonują na kartach pracy (załączniki nr 2 i 3) zadania utrwalające w pamięci nazwy i lokalizację wszystkich osiemnastu euroregionów.
 - e) Nauczyciel objaśnia pochodzenie trudniejszych nazw euroregionów:
np. *Euroregion Glacensis* od łacińskiej nazwy Kłodzka,
Euroregion Pro Europa Viadrina od łacińskiej nazwy Odry.
 - f) Uczniowie zainteresowani tematem mogą poszerzyć informacje, wchodząc na strony internetowe poszczególnych euroregionów (załącznik nr 4).
 - g) Podanie różnych przedsięwzięć społeczności lokalnych pogranicza w obrębie euroregionów.

Zakres wspólnych przedsięwzięć w obrębie euroregionów (często finansowanych ze środków unijnych, np. w ramach programu Phare):

- budowa infrastruktury transportowej łączącej sąsiednie państwa, np. budowa odcinka transgranicznego autostrady A-4, budowa obwodnic miast, remonty dróg, uruchamianie transgranicznych linii kolejowych,
- wspieranie ruchu granicznego na zewnętrznych granicach Unii, np. ułatwienia przy przekraczaniu granicy w Puszczy Białowieskiej czy na Bugu,
- wymiana kulturalna, np. wspólne koncerty, festiwale i przeglądy filmowe, przedstawienia teatralne, święta miast partnerskich,
- popieranie turystyki poprzez wytyczanie i znakowanie ścieżek rowerowych, tworzenie sieci punktów informacji turystycznej, publikację wielojęzycznych materiałów promocyjnych dla turystów, tworzenie bazy ofert (agro) turystycznych, wspólne witanie wiosny, organizowanie rajdów,
- działalność oświatowa, np. powoływanie szkół dwujęzycznych,
- organizacja konferencji naukowych, wymiana grup,
- działalność humanitarna, np. pomoc powodzianom po obydwu stronach granicy,
- przeciwdziałanie klęskom żywiołowym,

- *wspólne plany zagospodarowania przestrzennego pogranicza,*
 - *organizacja imprez sportowych,*
 - *rozwój gospodarczy poprzez współpracę podmiotów gospodarczych, organizację targów branżowych itp.,*
 - *ochrona i poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez odpowiednią budowę oczyszczalni ścieków, wysypisk śmieci, realizację projektów dotyczących ponadgranicznej ochrony lasów, prowadzenie polityki zrównoważonego rozwoju.*
- h) Podkreślenie szczególnie wartościowych form współpracy transgranicznej – tworzenia wspólnych obszarów chronionych.

TRANSGRANICZNE OBSZARY CHRONIONE:

- *obiekty światowego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego: Puszcza Białowieska i Park Mużakowski,*
 - *rezerwaty biosfery: Karkonosze-Krkonoše, Tatry, Karpaty Wschodnie,*
 - *Międzynarodowy Obszar Chroniony Doliny Odry,*
 - *Wigierski Park Narodowy jako część „Zielonych Płuc Europy”,*
 - *Ochrona obszaru ekologicznego zagrożenia „Czarny Trójkąt”.*
8. W podsumowaniu lekcji nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów, wskazując transgraniczne atrakcje turystyczne. Warto wiedzieć, że należą do nich: Tatry, rejon Babiej Góry, Karkonosze, Bieszczady, Pieniny, Puszcza Białowieska oraz wpisany na Listę UNESCO w 2006 r. Park Mużakowski w Łęknicy.
9. Propozycje zadań domowych.
- a) Zad. 1 ze str. 123–124 zeszytu ćwiczeń
 - b) Na podstawie różnych źródeł informacji odpowiedz na pytanie:

W KTÓRYM EUROREGIONIE JEST TO MOŻLIWE?

- A) Wjazd kolejką krzesełkową na graniczny szczyt Czantoria
- B) Oglądanie skałek piaskowcowych na Szczelińcu
- C) Zwiedzenie Parku Krajobrazowego „Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich”
- D) Dotarcie do obiektu na polskiej i niemieckiej Liście UNESCO
-
- E) Wzięcie udziału w Świącie Trzech Braci
- F) Wyjazd na kurację w litewskich Druskienikach
- G) Przeżycie najdłuższego dnia letniego w Polsce
- H) Spotkanie żubrów w najstarszym polskim parku narodowym
-
- I) Przekroczenie granicy w Bezledach

- J) Zdobyć najwyższego szczytu Karpat
- K) Zagładzić do tzw. Worka Turowskiego
- L) Wy płynięcie promem w rejs do Kopenhagi
- Ł) Obserwacja najwcześniejszego w Polsce wschodu Słońca
- M) Studiowanie na Uniwersytecie Viadrina
- N) Znaleźcie źródła Sanu

Uwaga: Każdorazowo przewidziana jest tylko jedna odpowiedź!

Spodziewane odpowiedzi:

A) Beskidy	B) Glacensis	C) Silesia	D) Sprewa–Nysa–Bóbr
E) Śląsk Cieszyński	F) Niemen	G) Bałtyk	H) Puszcza Białowieska
I) Łyna–Ława	J) Tatry	K) Nysa	L) Pomerania
Ł) Bug	M) Pro Europa Viadrina	N) Karpacki	

- c) Zaproponuj dla wybranego euroregionu takie imprezy plenerowe, w których mógłbyś wziąć udział podczas zimowych ferii w szkole (albo podczas wakacji). Przygotuj odpowiedni tekst ogłoszenia o imprezach do lokalnego tygodnika.
- d) Zaproponuj wspólne przedsięwzięcia dla Cieszyna i Cieszyńska Czeskiego – miast leżących po obu stronach granicy polsko-czeskiej w Euroregionie Śląsk Cieszyński.

Spodziewane propozycje:

- utworzenie wspólnej (autobusowej) komunikacji miejskiej,
 - budowa kładek dla pieszych na granicznej rzece Olza,
 - zniesienie wszelkich ograniczeń w handlu,
 - powoływanie szkół dwujęzycznych w celu zmniejszenia barier językowych,
 - wytyczenie i oznakowanie wspólnych szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych,
 - organizowanie polsko-czeskich rajdów turystycznych w okresie kwitnienia endemicznej cieszyńskiej wiosny,
 - przedłużenie Szlaku Kwitnącej Magnolii do Czeskiego Cieszyna,
 - urządzanie wspólnych imprez targowych,
 - wprowadzenie jednolitej gospodarki odpadami,
 - uczestniczenie we wspólnych koncertach muzycznych,
 - wspólny system zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańcom obydwu miast,
 - wytyczenie ścieżki dydaktycznej do miejsca występowania unikatowej skały – cieszyńtu,
 - przygotowanie wspólnej ekspozycji muzealnej z zakresu historii jednego miasta Cieszyn,
 - w przyszłości stworzenie wspólnej waluty (euro).
- e) Spróbuj napisać esej na temat:

Jak wejście do strefy Schengen zmieniło życie wybranego miasta polskiego leżącego na granicy? (uczeń powinien wybrać jedno z miast: Świnoujście, Zgorzelec lub Cieszyn)

POLSKA I JEJ SĄSIEDZI*

Załącznik nr 1

Pełna nazwa kraju	Powierzchnia tys. km ²	Ludność (mln)	Skład ludności **	Gęstość zaludnienia (osób/km ²)	Stolica	Ludność stolicy (tys.)	% ludności kraju w stolicy	Język urzędowy (grupa, rodzina)
Republika Białorusi	208	9.7	Białorusini 78% Rosjanie 13% Polacy 4%	47	Mińsk	1 741	18	białoruski (słowiańska, indoeuropejska)
Republika Czeska	79	10.4	Czesi 94% Słowacy 4% Polacy 1%	132	Praga	1 212	12	czeski (słowiańska, indoeuropejska)
Republika Litewska	65	3.4	Litwini 80% Rosjanie 9% Polacy 7%	51	Wilno	544	16	litewski (bałtycka, indoeuropejska)
Republika Federalna Niemiec	357	82.1	Niemcy 92% Turcy 3%	230	Berlin	5 075 ***	4	niemiecki (germańska, indoeuropejska)
Republika Słowacka	49	5.4	Słowacy 86% Węgrzy 10% Czesi 1%	110	Bratysława	425	8	słowacki (słowiańska, indoeuropejska)
Ukraina	604	46.2	Ukraińcy 73% Rosjanie 22%	77	Kijów	3 000 ***	6	ukraiński (słowiańska, indoeuropejska)
Rzeczpospolita Polska	313	38.1	Polacy 98% Ukraińcy 1%	122	Warszawa	1 708	4	polski (słowiańska, indoeuropejska)

* bez Obwodu Kaliningradzkiego należącego jako eksklawa do Rosji

** według: Leksykon państw świata 93/94 Real Press 199

*** zespół miejski

Zestawienie własne E.M. na podstawie „Świat w liczbach 2010” wyd. WSiP oraz www.wikipedia.pl

Załącznik nr 2

Lp.	Nazwa euroregionu	Rok powstania	Współpracujące państwa
1	Bałtyk	1998	Polska/Rosja/Litwa/Szwecja/Dania
2	Beskidy	2000	Polska/Czechy/Słowacja
3	Bug	1995	Polska/Ukraina/Białoruś
4	Dobrawa	2001	Polska/Czechy
5	Glacensis	1996	Polska/Czechy
6	Karpacki	1993	Polska/Słowacja/Ukraina/Węgry/Rumunia
7	Łyna-Ława	2003	Polska/Rosja
8	Niemen	1997	Polska/Litwa/Białoruś
9	Nysa	1991	Polska/Niemcy/Czechy
10	Pomerania	1995	Polska/Niemcy/Szwecja
11	Pradziad	1997	Polska/Czechy
12	Pro Europa Viadrina	1993	Polska/Niemcy
13	Puszcza Białowieska	2002	Polska/Białoruś
14	Silesia	1998	Polska/Czechy
15	Sprewa-Nysa-Bóbr	1993	Polska/Niemcy
16	Szeszupa	2003	Polska/Litwa/Rosja/Szwecja
17	Śląsk Cieszyński	1998	Polska/Czechy
18	Tatry	1994	Polska/Słowacja

Zestawienie własne E.M. na podstawie: www.wikipedia.pl

KARTA PRACY

Na podstawie tabeli i dostępnych źródeł odpowiedz na pytania i wykonaj zadania.

Podaj najstarszy i najmłodszy euroregion.

Odp. Najstarszy – Euroregion Nysa, najmłodsze – Łyna-Ława oraz Szeszupa

Zwróć uwagę, że po 2003 r. nie notuje się już powoływania następnych euroregionów. Zastanów się dlaczego? (współpraca transgraniczna ma miejsce już wzdłuż całej granicy polskiej. Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej (2004 r.) nastąpił dalszy rozwój współpracy dostosowany do nowej sytuacji międzynarodowej w Europie Środkowej, m.in. po podpisaniu Układu z Schengen)

Wzdłuż której granicy funkcjonuje najwięcej euroregionów?

Odp. Wzdłuż granicy polsko-czeskiej powołano aż 7 euroregionów

Czy euroregiony funkcjonują na granicy ze wszystkimi sąsiadami?

Odp. Tak

Wykorzystując mapę administracyjną Polski podaj, ile województw jest związanych ze współpracą transgraniczną w obrębie powołanego u siebie euroregionu.

Odp. Aż 11 województw powołało euroregiony: zachodniopomorskie, lubuskie, dolnośląskie, opolskie, śląskie, małopolskie, podkarpackie, lubelskie, podlaskie, warmińsko-mazurskie i pomorskie

Załącznik nr 3

KARTA PRACY

Uporządkuj w formie tabeli nazwy euroregionów na różnych odcinkach granic Polski według wskazanego kryterium. Dlaczego niektóre euroregiony nie spełniają tego kryterium?

Nazwa euroregionu	
na wewnętrznej granicy unijnej	na zewnętrznej granicy unijnej

Spodziewana odpowiedź:

Nazwa euroregionu	
na wewnętrznej granicy unijnej	na zewnętrznej granicy unijnej
<i>Beskidy</i>	<i>Baltyk</i>
<i>Dobrawa</i>	<i>Bug</i>
<i>Glacensis</i>	<i>Lyna-Ława</i>
<i>Nysa</i>	<i>Puszcza Białowieska</i>
<i>Pomerania</i>	
<i>Pradziad</i>	
<i>Pro Europa Viadrina</i>	
<i>Silesia</i>	
<i>Sprewa-Nysa-Bóbr</i>	
<i>Śląsk Cieszyński</i>	
<i>Tatry</i>	

Kryterium nie spełniają trzy euroregiony, gdyż dotyczą obszaru Polski na granicy zarówno z krajem unijnym, jak i z krajem spoza UE

- Euroregion Karpacki – Polska/Słowacja/Ukraina/Węgry/Rumunia
- Euroregion Niemen – Polska/Litwa/Białoruś
- Euroregion Szeszupa – Polska/Litwa/Rosja/Szwecja

EUROREGIONY

- Euroregion Bałtyk – www.eurobalt.org.pl
- Euroregion Pomerania – www.pomerania.org.pl
- Euroregion Puszcza Białowieska – www.euroregion-puszczabialowieska.prv.pl
- Euroregion Bug – www.euroregionbug.lubelskie.pl
- Euroregion Karpacki – www.karpacki.pl
- Euroregion Śląsk Cieszyński – www.olza.pl
- Euroregion Tatry – www.euroregion-tatry.pl
- Euroregion Pro Europa Viadrina – www.viadrina.org.pl
- Euroregion Beskidy – www.euroregion-beskidy.pl
- Euroregion Nysa – www.euroregion-nysa.pl
- Euroregion Glacensis – www.euroregion-glacensis.ng.pl
- Euroregion Sprewa – Nysa – Bóbr – www.euroregion-snb.pl
- Euroregion Pradziad – www.euopradziad.pl
- Euroregion Silesia – www.euroregion-silesia.pl
- www.wikipedia.pl

AUTOR: ELŻBIETA MARKOWIAK

LEKCJA NR 46: Niemcy – europejska potęga gospodarcza.

CEL LEKCJI: poznanie czwartej potęgi gospodarczej świata z jej osiągnięciami, ale i problemami gospodarczymi i społecznymi dwie dekady po zjednoczeniu

OPERACYJNE CELE LEKCJI

Uczeń:

- określa położenie geograficzne i geopolityczne Niemiec,
- wymienia wielkie regiony geograficzne kraju,
- podaje korzystne dla gospodarki cechy środowiska geograficznego,
- analizuje mapę rozmieszczenia ludności w Niemczech,
- objaśnia, jak kształtuje się przyrost rzeczywisty ludności,
- porównuje strukturę wieku w Niemczech i państwach Europy Środkowej,
- dostrzega problemy demograficzne kraju,
- określa poziom gospodarczy kraju na podstawie wybranych wskaźników,
- wnioskuję o najwyższej pozycji Niemiec w Europie,
- rozumie co składa się na potencjał gospodarczy Niemiec,
- poznaje pojęcie technopolia,
- zwraca uwagę na samowystarczalność rolnictwa niemieckiego,
- podaje przykłady współpracy Polski z Niemcami,
- poszerza wiadomości o wielkiej stolicy – Berlinie,
- wyjaśnia przyczyny silnej pozycji Niemiec w Unii Europejskiej i na arenie międzynarodowej,
- posługuje się danymi statystycznymi dla porównywania krajów,
- wykorzystuje treści różnych map i tworzy nową informację.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: podręcznik i zeszyt ćwiczeń do kl. II, atlas geograficzny WE Wiking (gimnazjum), ścienna mapa fizyczna (Europa, Europa Środkowa), uczniowskie postery o Berlinie, Słownik encyklopedyczny „Geografia” Wyd. Europa 1997/98, rzutnik pisma i foliogramy: tabele „Polska i jej sąsiedzi” (załącznik nr 1, lekcja 45) oraz „Struktura wieku ludności krajów Europy Środkowej w 2004 r.” (załącznik nr 1), karta pracy – tekst źródłowy (załączniki nr 2 i 3).

STRUKTURA LEKCJI:

1. Część wstępna, organizacyjna.
2. Sprawdzenie i przedyskutowanie zadania domowego. Uczniowie rozróżniają euro-regiony, podają przykłady wspólnych przedsięwzięć w miastach leżących po dwóch stronach granicy (np. Cieszyn i Cieszyn Czeski oraz Zgorzelec i Górlitz).
3. Nawiązanie do tematu lekcji. Przypomnienie nazw czterech euroregionów leżących wzdłuż granicy zachodniej. Pytanie nauczyciela: Z czym kojarzy Ci się nasz zachodni sąsiad – Niemcy? Wypowiedzi uczniów.

Spodziewane odpowiedzi:

Berlin, Brama Brandenburska, Angela Merkel, Expo 2000 Hanower, Oktoberfest i Monachium, katedra w Kolonii, Zagłębie Ruhry, Ren, hamburger

4. Sformułowanie tematu i przedstawienie celu bieżącej lekcji.

5. Opracowanie tematu.

- a) Omówienie położenia geograficznego Niemiec na podstawie mapy fizycznej Europy i zaliczenie do grupy państw Europy Zachodniej. Wskazanie na mapie politycznej państw graniczących z Niemcami.
- b) Określenie pozycji Niemiec wśród państw Europy pod względem powierzchni i liczby ludności (podręcznik str. 284). Niemcy jako najbardziej znaczący politycznie i gospodarczo sąsiad Polski (załącznik nr 1, lekcja 45).
- c) Analiza mapy hipsometrycznej w atlasie (str. 76) i tekstu podręcznika (str. 284–285) i wskazanie wielkich regionów geograficznych Niemiec.
- d) Krótka charakterystyka wyróżnionych regionów, wskazanie na mapie charakterystycznych obiektów: jak: Hartz – masyw górski, który dał nazwę orogenezie hercyńskiej, Schwarzwald – ze źródłami Dunaju, szczyt Zugspitze w Alpach (u podnóża olimpijskie Garmisch-Partenkirchen).
- e) Wykazanie zależności między cechami środowiska geograficznego a typami działalności gospodarczej – podanie przykładów.
- f) Analiza mapy rozmieszczenia ludności (podręcznik – ryc. 46.4, s. 286), wyjaśnienie przyczyn nierównomiernego rozmieszczenia ludności: powiązanie z występowaniem surowców mineralnych oraz głównymi obszarami uprzemysłowionymi. Wykonanie ćwiczenia 1 i 2 na podstawie ryc. 46.6 str. 287.
- g) Analiza danych (tabela 46.1, str. 285 w podręczniku) obrazujących zmiany liczby ludności Niemiec w latach 1998–2007. Wskazanie na ujemny przyrost naturalny z jednoczesnym wzrostem ogólnej liczby ludności. Oznacza to występowanie dodatniego salda migracji. Podanie danych statystycznych dotyczących obecnej struktury narodowościowej w Niemczech.
- h) Porównanie społeczeństwa niemieckiego z innymi państwami Europy Środkowej (tabela – załącznik nr 1) i określenie Niemiec jako państwa starzejącego się, ocena społecznych następstw zjawiska.
- i) Opis rozmieszczenia głównych obszarów koncentracji przemysłu w Niemczech. Ponowne wykorzystanie mapy tematycznej w podręczniku str. 287 oraz map w atlasie str. 77.
- j) Przedstawienie cech współczesnego przemysłu niemieckiego opartego na:
 - (1) nowych technologiach,
 - (2) tworzeniu technopolii,
 - (3) taniej sile roboczej (imigranci z Turcji, Polski i państw leżących na Półwyspie Bałkańskim),
 - (4) rozpowszechnieniu żeglugi śródlądowej do transportu towarów,
 - (5) wzorowej organizacji pracy (dyscyplina, obowiązkowość, solidność, punktualność, uczciwość w interesach, niezawodność),
 - (6) wielkim udziale w światowym handlu zagranicznym,
 - (7) dużym popycie na wyroby niemieckie (szczególnie samochody osobowe),

- (8) produkcji przemysłowej w wielkich korporacjach,
- (9) dużej świadomości ekologicznej społeczeństwa,
- (10) inwestowaniu w badania naukowe,
- k) Określenie pozycji Niemiec w gospodarce światowej i wskazanie technopolii.
- l) Podanie przyczyn składających się na samowystarczalność Niemiec w rolnictwie (nizinność kraju, łagodny klimat, wysokie nakłady, korzystna struktura w produkcji roślinnej i zwierzęcej).
- m) Przedstawienie podstawowych informacji o infrastrukturze transportowej Niemiec jako czynnika ułatwiającym sprawne działanie pozostałych dziedzin gospodarki.
- n) Zwrócenie uwagi na nowoczesne trendy dotyczące światowych szlaków handlowych. Wykonanie zadań 1–7 po zapoznaniu się z tekstami źródłowymi dotyczącymi importu towarów chińskich do Europy (załączniki nr 2 i 3).
- o) Opinie uczniów nt. przemian dokonujących się w Niemczech po 1989 r. Zwrócenie uwagi na powolne jednoczenie się społeczeństw landów wschodnich i zachodnich.
- p) W uzupełnieniu lekcji prezentacja wybranego folderu przedstawiającego Berlin – stolicę państwa zjednoczonego w 1990 r.

6. Podsumowanie tematu:

Nauczyciel pomaga uporządkować wiadomości zadając dwa pytania problemowe.

- Gdzie tkwi źródło potęgi gospodarczej Niemiec
- W czym ta potęga się wyraża?

Zebranie wypowiedzi uczniów:

Niemcy to kraj:

- bardzo korzystnych warunków naturalnych,
- dogodnego położenia geopolitycznego,
- doskonale rozwiniętego transportu i komunikacji,
- osiągający najwyższe wskaźniki gospodarcze w Unii Europejskiej i całej Europie,
- napływu taniej siły roboczej,
- siedziby wielkich koncernów,
- wysokich obrotów w handlu zagranicznym.

Cechy te stanowią o sile państwa niemieckiego i bardzo wysokiej stopie życiowej jego obywateli

7. Propozycje zadań domowych.

a) Zad. 1a–d str. 125 zeszytu ćwiczeń

b) Na podstawie różnych źródeł informacji wykonaj zadania:

- Podaj, jakie wyroby niemieckie są u nas najbardziej popularne.
- Podaj najbardziej znane niemieckie korporacje przemysłowe w branży motoryzacyjnej, chemicznej i farmaceutycznej, elektronicznej i elektrotechnicznej.
- c) Wykorzystaj dostęp do internetu i sprawdź dla wybranych przez siebie miejscowości czy wśród miast partnerskich są miasta niemieckie. Podaj kilka przykładów.

Załącznik nr 1

Struktura wieku ludności Polski i państw sąsiadujących w 2008 r.

Kraj	Odsetek ludności w wieku		
	19 lat i mniej	20–64 lat	65 lat i więcej
Białoruś	22.0	63.5	14.5
Republika Czeska	20.5	64.4	14.6
Litwa	23.1	61.1	15.8
Niemcy	22.6	63.9	13.5
Polska	19.4	60.5	20.1
Słowacja	23.0	65.0	12.0
Ukraina	21.0	62.7	16.3

Zestawienie własne E. M. na podstawie „Świat w liczbach 2010” wyd. WSiP

Załącznik nr 2

Uruchomiono szybką kolej pomiędzy Chinami a Europą

Transport towarów z Chin do Europy będzie o połowę szybszy, dzięki uruchomionemu właśnie połączeniu szybkiej kolei towarowej łączącej Pekin z Hamburgiem. Stało się to możliwe dzięki porozumieniu, które chińskie władze podpisały z przedstawicielami Mongolii, Rosji, Białorusi, Polski i Niemiec.

Pierwszy skład towarowy opuścił Pekin. Do Hamburga dotrze po 18 dniach. Na razie jest to jednak tylko przejazd testowy. Regularne połączenia szybkiej kolei towarowej na trasie łączącej Pekin z Hamburgiem wznowione zostaną dopiero za 12 miesięcy.

Transport kontenerów z Chin koleją ma wzmocnić handel między Chinami a Europą, a także stanowić konkurencję dla spedycji drogą morską. Towary wysyłane z Chin statkami zazwyczaj trafiają do Europy po około 40 dniach. Regularne połączenie kolejowe Pekinu z Hamburgiem pozwoli skrócić ten czas o ponad połowę. Tym nie mniej, transport towarów koleją na razie nie będzie najtańszą metodą, a pociąg na trasie do Europy czekają takie wyzwania jak różne – w zależności od państwa – kontrole celne i szerokość torów.

Na podstawie: gospodarka.gazeta.pl/gospodarka z 10.01.2008

Załącznik nr 3

Pociągi pojadą z Chin do Niemiec

Do tej pory strumień elektroniki, ubrań czy zabawek płynął z chińskich fabryk w kontenerach na statkach. Dotarcie z chińskich portów do Niemiec zajmowało około 40 dni. Ale ten czas może się znacząco skrócić. Przedstawiciele Chin, Mongolii, Rosji, Białorusi, Polski i Niemiec podpisali porozumienie, które ułatwi transport towarów drogą kolejową – poinformowała chińska gazeta „China Daily”.

Z Pekinu wyruszył pierwszy pokazowy pociąg z kontenerami zawierającymi sprzęt elektryczny, obuwie i ubrania. W ciągu 18 dni ma dotrzeć do Hamburga. Organizacją przewozu w Polsce i Niemczech zajmuje się zarejestrowana w Niemczech firma Polzug. W Polsce kontenery zostaną przeładowane w Małaszewiczach i przewiezione przez PKP Cargo.

Nowy szlak kolejowy łączący Pekin i Hamburg może zwiększyć wymianę handlową pomiędzy Europą i Azją. Po przejeździe pociągu pilotażowego przedstawiciele krajów, przez które będzie przejeżdżał pociąg, mają przeanalizować trasę i sprawdzić, gdzie są wąskie gardła. Stale połączenie powinno ruszyć w ciągu roku – zapowiada szef China Railway Container Transport.

„Gazeta Wyborcza” z 11.01.2008 r.

KARTA PRACY

1. Jakie korzyści będzie można osiągnąć w handlu z Chinami po zastąpieniu transportu morskiego kolejowym?

.....

.....

.....

2. Przez które kraje prowadzić będzie szybka kolej z Chin do Europy?

.....

.....

.....

3. W jakiej formie transportuje się towary chińskie do Europy?

.....

.....

.....

4. Wymień podstawowe towary eksportowane z Chin na nasz kontynent.

.....

.....

.....

5. Podaj miasto europejskie, które ma być stacją docelową kolei towarowej z Państwa Środka i określ jego położenie geograficzne. Zastanów się jaka jest podstawowa funkcja tego miasta.

.....

.....

.....

6. Jakie trudności techniczne będą powodowały wzrost kosztów przewozu towarów lądem?

.....

.....

.....

7. Na granicy z którym naszym sąsiadem leży wieś Małaszewicze i jakie pełni funkcje?

.....

.....

.....

Spodziewane odpowiedzi:

1. zmniejszy się czas przewozu towarów z 40 do 18 dni,
2. transport kolejowy będzie prowadził przez terytorium Chin, Mongolii, Rosji, Białorusi, Polski i Niemiec,
3. Jest to transport kontenerowy.
4. Z Chin Europa importuje sprzęt elektroniczny, obuwie, ubrania, zabawki itp.
5. Hamburg jako miasto leżące u ujścia Łaby do M. Północnego i należące do największych portów morskich Europy i świata.
6. Na trasie Pekin-Hamburg występują tory kolejowe różnej szerokości.
7. Małaszewicze to przejście kolejowe na granicy z Białorusią (granica zewnętrzna Unii Europejskiej, na której musi być dokonana odprawa celna)

AUTOR: ELŻBIETA MARKOWIAK

LEKCJA NR 47: Ukraina – współczesne przemiany społeczne i gospodarcze.

CEL LEKCJI: poznanie cech środowiska geograficznego Ukrainy i przedstawienie wielkiego wschodniego sąsiada w świetle przemian społeczno – gospodarczych ostatnich lat.

OPERACYJNE CELE LEKCJI

Uczeń:

- podaje nazwy państw powstałych po rozpadzie ZSRR,
- przypomina powiązania historyczne wymienionych państw z Polską,
- odczytuje z mapy cechy położenia geograficznego Ukrainy,
- ocenia potencjał ludnościowy naszych wschodnich sąsiadów,
- omawia strukturę narodowościową na podstawie danych liczbowych,
- dostrzega problemy demograficzne kraju,
- orientuje się w społeczno-gospodarczych przemianach na Ukrainie,
- wskazuje na związek warunków naturalnych z produkcją rolną,
- analizuje treść mapy tematycznej, by przedstawić bogatą bazę surowcową Ukrainy,
- poszerza wiadomości na temat katastrofy czarnobylskiej,
- zna atrakcje turystyczne Ukrainy.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: podręcznik i zeszyt ćwiczeń, atlas geograficzny, ścienna mapa hipsometryczna Europy (Środkowej), Szkolny Słownik Geograficzny J. Flisa WSiP Warszawa 1982, „Świat w liczbach 2010” wyd. WSiP, rzutnik i foliogram: „Struktura produkcji energii elektrycznej w krajach Europy Wschodniej i Federacji Rosyjskiej (załącznik nr 1), karta pracy – tekst źródłowy (załącznik nr 2).

STRUKTURA LEKCJI:

1. Część wstępna organizacyjna.
2. Sprawdzenie i przedyskutowanie zadania domowego ze szczególnym zwróceniem uwagi na:
 - a) przykłady znanych niemieckich korporacji przemysłowych,
Spodziewane odpowiedzi:
 - w branży motoryzacyjnej: Mercedes –Benz, Volkswagen, BMW, Opel, Audi, Porsche, MAN
 - w branży farmaceutycznej: Bayer
 - w branży elektrotechnicznej: Bosch, Siemens
 - w branży odzieżowej: Adidas, Puma, New Yorker
 - b) powiązania Polski z państwem niemieckim
Spodziewane odpowiedzi:
 - wspólna, ale otwarta granica (wewnątrz Unii Europejskiej),
 - euroregiony,
 - polonia niemiecka w Niemczech,
 - mniejszość niemiecka w Polsce,
 - umowy partnerskie między miastami obydwu krajów,

- *otwarcie niemieckiego rynku pracy dla Polaków,*
- *wspólny obiekt na Liście Unesco (Park Mużakowski).*

3. Nauczyciel sygnalizuje, że niektóre powiązania występują również po obydwu stronach pozostałych granic, a różnice mogą wynikać z przynależności do Unii Europejskiej.
4. Sformułowanie tematu i przedstawienie celu bieżącej lekcji.
5. Opracowanie tematu:
 - a) Odczytanie na mapie politycznej Europy w atlasie (str. 68) nazw krajów, które powstały na wschodzie w wyniku rozpadu Związku Radzieckiego w latach 1900–1991. Wskazanie ich stolic.
 - b) Przypomnienie historycznych związków Litwy, Białorusi i Ukrainy z Polską. Wyjaśnienie pojęcia *polonia kresowa*.
 - c) Określenie położenia geograficznego największego sąsiada na wschodzie – Ukrainy i odczytanie z mapy hipsometrycznej nazw głównych regionów geograficznych.
 - d) Analiza danych statystycznych w różnych źródłach i ocena miejsca Ukrainy w Europie pod względem powierzchni (2 miejsce po Rosji) i ludności (6 miejsce po Rosji, Niemczech, Francji, Wielkiej Brytanii i Włoszech).
 - e) Zwrócenie uwagi na pogłębiające się problemy demograficzne na Ukrainie (spadek liczby urodzeń, wzrost liczby zgonów i w efekcie ujemny przyrost naturalny, emigracja Rosjan do Federacji Rosyjskiej) polegające na 11% ubytku ludności przez 2 dekady niepodległości. Wykonanie ćwiczenia 47.2 ze str. 292 podręcznika. Jako ciekawostkę demograficzną nauczyciel podaje, że na Płw. Krymskim, w użyciu jest głównie język rosyjski, a ludność stanowią w dużej części Tatarzy Krymscy.
 - f) Zasygnalizowanie uczniom przemian, jakie zachodzą na Ukrainie od czasu tzw. Pomarańczowej Rewolucji w 2004 r. Transformacja gospodarcza polega na przechodzeniu na gospodarkę rynkową i prywatyzację przedsiębiorstw.
 - g) Określenie atutów gospodarki ukraińskiej. Nauczyciel wskazuje na korzystne warunki naturalne dla rozwoju rolnictwa: duży areał żyznych gleb czarnoziemnych i dogodny klimat. Na podstawie mapy tematycznej i tekstu podręcznika uczniowie omawiają strukturę upraw oraz kierunki w hodowli zwierząt. Dostrzegają, że przy większej wydajności w produkcji rolnej Ukraina może stać się jednym z najważniejszych producentów żywności na świecie. Analiza danych statystycznych obrazujących wielkość zbiorów głównych upraw i określenie miejsca Ukrainy w produkcji światowej.
 - h) Ocena bazy surowcowej Ukrainy, lokalizacja na mapie głównych zagłębi wydobywczych węgla kamiennego, rud żelaza i rud manganu (podręcznik, str. 294).
 - i) Analiza tabeli liczbowej (załącznik nr 1) zawierającej strukturę produkcji energii elektrycznej w Europie Wschodniej i Rosji. Uczniowie wnioskuje, że Ukraina opiera swoją energetykę na zużyciu węgla, pierwiastków promieniotwórczych i tzw. białym węglu (wykorzystanie wód Dniepru).

- j) Nauczyciel, wykorzystując różne źródła informacji, opisuje przebieg katastrofy w Czarnobylu. Wskazanie argumentów za i przeciw rozwojowi energetyki atomowej.
- k) Uczniowie wymieniają najważniejsze gałęzie przemysłu ukraińskiego i wykonują zadania 3a i 3b str. 129 w zeszycie ćwiczeń.
- l) Wykorzystując mapę w atlasie uzupełnij zadanie 2c w zeszycie ćwiczeń o 5 miast milionowych: Kijów, Charków, Dniepropietrowsk, Odessę i Donieck.
- m) Poszerzenie wiadomości uczniów o geograficzną charakterystykę stołecznego Kijowa – centrum politycznego, przemysłowego i kulturalnego Ukrainy. Zwrócenie uwagi na fakty, które stawiają Kijów w rzędzie nowoczesnych europejskich metropolii:
- z liczbą 3 mln mieszkańców Kijów jest w pierwszej dziesiątce miast Europy,
 - zabytkowe centrum wpisano na Listę Unesco,
 - Kijów od 50 lat rozwija i unowocześnia linie metra.
- n) Na podstawie tekstu źródłowego (załącznik nr 2) podanie odpowiedzi do zad. 1–3 karty pracy.
6. W podsumowaniu lekcji uczniowie próbują doszukać się innych atrakcji turystycznych Ukrainy, które mogą pośrednio poszerzyć potencjał gospodarczy kraju. Wybrany uczeń znajduje w publikacji „Świat w liczbach”, że na Ukrainę (głównie do Kijowa, Lwowa i na Krym) przybywa w ostatnich latach 23 mln turystów rocznie.
7. Propozycje zadań domowych.
- a) Zad. 4 z karty pracy
- b) Zad. 3 str. 294 podręcznika
- c) Podaj, w jakich 8 miastach zaplanowano mecze w ramach Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej EURO 2012.

Spodziewana odpowiedź:

Na Ukrainie: Kijów, Charków, Donieck i Lwów

W Polsce: Warszawa, Wrocław, Poznań i Gdańsk

Załącznik nr 1

Struktura produkcji energii elektrycznej w wybranych państwach Europy Wschodniej i Federacji Rosyjskiej.

Państwo	Energetyka (2004 r.)			
	cieplna	wodna, wiatrowa, słoneczna	atomowa	geotermalna
Białoruś	99, 9	0, 1	–	–
Republika Czeska	66, 0	4, 0	30, 0	–
Litwa	16, 0	6, 0	78, 0	–
Niemcy	61, 3	10, 7	28, 0	0, 0
Polska	97, 8	1, 5	–	0, 7
Rosja	64, 4	20, 1	15, 5	0, 0
Słowacja	60, 0	1, 0	39, 0	–
Ukraina	46, 0	8, 0	46, 0	–

Zestawienie własne E. M. na podstawie „Świat w liczbach 2010” wyd. WSiP oraz www.wikipedia.pl

Załącznik nr 2

Od marszrutki do metra

Komunikacja miejska w Kijowie, stolicy Ukrainy zamieszkaną oficjalnie przez 2, 8 mln ludzi, składa się zasadniczo z 5 środków transportu. Są to metro, tramwaje, trolejbusy, autobusy i tzw. marszrutki, czyli zorganizowana forma komunikacji busowej.

Warto zauważyć, że Kijów jako stolica Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej wyrósł na trzecie co do wielkości i znaczenia miasto Związku Radzieckiego. We wszystkich radzieckich „gorodach –milionnikach”, czyli miastach, które przekraczały milion mieszkańców, władze radzieckie podejmowały decyzje o budowie metra, jako najsprawniejszego i najbardziej wydajnego środka transportu do przewożenia ogromnej liczby pasażerów. W ten sposób w 7 republikach powstało 13 sieci metra. Zgodnie z tym, że Kijów był trzecim miastem ZSRR, jako trzeci otrzymał też metro, otwarte w 1960 roku. Kijów w czasie wojny uległ poważnym zniszczeniom i budowę metra włączono w 1945 roku do planu odbudowy miasta. Od razu zaplanowano 3 główne kierunki, które widzimy w dzisiejszym układzie linii.

W 1965 linia pokonała Dniepr po moście, by dotrzeć do powstających wielkich osiedli na lewym brzegu Dniepru. Charakterystyczny dla kijowskiego metra jest fakt, że Dniepr jest pokonywany przez metro po mostach (Most Metra i Most Południowy). Na pierwszej linii jedna ze stacji znajduje się na wyspie (stacja Hidropark »Гідропарк«) – w największym rekreacyjnym kompleksie Kijowa. W Kijowie nie popełniono błędu takiego jak w Warszawie, Samarze czy Dniepropietrowsku i wszystkie linie budowano od centrum miasta, a nie na odwrót, by od razu były w pełni wykorzystywane przez pasażerów.

Obecnie kijowskie metro ma 3 linie z 46 stacjami, o łącznej długości 60 km, z trzema węzłami przesiadkowymi w centrum miasta. 6 stacji metra jest naziemna, 20 podziemnych płytkiego założenia (budowanych z powierzchni) i 20 głębokiego założenia (wydrążonych). Głębokość stacji Arsenalna (Арсенальна) wynosi 105, 5 m i jest to najgłębsza stacja w Europie (najgłębsza na świecie jest stacja w Pjongjangu (Korea Północna)). Zjazd na stację odbywa się dwoma zestawami schodów ruchomych i trwa kilka minut. Trwają już prace przy budowie czwartej linii metra, a dokładnie przy budowie mostu przez Dniepr. Linia dotrze na Trojeszczynę, największe osiedle Kijowa, liczące 350 tys. mieszkańców. Według stanu na 2009 rok metro przewozi codziennie około 1, 4 mln pasażerów.

Stosuje się zniżki 100% dla weteranów, ofiar Czarnobyla, inwalidów, dzieci wojny (osób mających mniej niż 18 lat w dniu 2 września 1945 roku), urzędników państwowych i kandydatów na prezydenta.

Na podstawie: Emil Markowiak, *Od marszrutki do metra*, „Komunikacja publiczna” nr 4 (41) 2010–2011, Wyd. KZK GOP, Katowice

KARTA PRACY

1. Jakie zalety ma podziemny transport publiczny?

.....

.....

.....

.....

2. W jaki sposób rozwiązano problem przebiegu linii metra przez Dniepr?

.....

.....

.....

3. Jakich grup pasażerów dotyczą bezpłatne przejazdy metrem w Kijowie?

.....

.....

.....

.....

4. Porównaj metro kijowskie z metrem w Warszawie pod względem wielkości.

.....

.....

.....

.....

.....

Uwaga dodatkowa: zad. 4 proponuje się wykonać jako zadanie domowe z wykorzystaniem www.wikipedia.pl

AUTOR: ELŻBIETA MARKOWIAK

LEKCJA NR 48: Litwa i Białoruś – wschodni sąsiedzi Polski.

CEL LEKCJI: poznanie cech środowiska geograficznego Litwy i Białorusi oraz znajomość problemów społecznych dotyczących polskiej mniejszości narodowej, jakie występują pomimo rozległych powiązań historycznych z obydwoma państwami.

OPERACYJNE CELE LEKCJI

Uczeń:

- odczytuje z mapy cechy położenia geograficznego i geopolitycznego,
- ocenia potencjał ludnościowy naszych wschodnich sąsiadów,
- wskazuje na mapie charakterystyczne obiekty geograficzne,
- przypomina powiązania historyczne omawianych państw,
- omawia strukturę narodowościową na podstawie danych liczbowych,
- zna największe skupisko Polonii kresowej,
- porównuje warunki naturalne omawianych krajów,
- charakteryzuje zróżnicowany wpływ czynników środowiska na rozwój rolnictwa Litwy i Białorusi,
- ocenia udział rolnictwa w tworzeniu produktu krajowego brutto (PKB),
- analizuje treść mapy tematycznej, by przedstawić ubogą bazę surowcową,
- ustala skutki katastrofy czarnobylskiej dla Białorusi i innych krajów Europy,
- zna atrakcje turystyczne Litwy i Białorusi,
- ma świadomość skrajnie odmiennych pozycji Litwy i Białorusi na arenie międzynarodowej.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: podręcznik i zeszyt ćwiczeń, atlas geograficzny, ścienna mapa hipsometryczna Europy (Środkowej), słownik pojęć geograficznych, „Świat w liczbach 2010” wyd. WSiP, rzutnik i foliogram: „Struktura produkcji energii elektrycznej” (załącznik nr 1, lekcja 47), karta pracy – tabela „Wschodni sąsiedzi Polski” (załącznik nr 1), tekst źródłowy (załącznik nr 2)

STRUKTURA LEKCJI:

1. Część wstępna organizacyjna.
2. Sprawdzenie i przedyskutowanie zadania domowego.
3. Nawiązanie do tematu poprzez wskazanie na mapie Europy pozostałych sąsiadów zza wschodniej granicy razem ze stolicami. Ustalenie, które państwa – wschodni sąsiedzi Polski należą do Unii Europejskiej.
4. Sformułowanie tematu, przedstawienie celu i zadań bieżącej lekcji.
5. Opracowanie tematu:
 - a) Określenie dominant w położeniu geograficznym i geopolitycznym Litwy i Białorusi

Litwa – położenie nadbałtyckie, z ok. 100 km granicą morską, w dorzeczu Niemna, w sąsiedztwie Polski, Rosji (eksklawa Okręg Kaliningradzki), Łotwy i Białorusi

Białoruś – kraj śródlądowy z działem wód zlewisk bałtyckiego i czarnomorskiego, ze źródłami Niemna i Dźwiny, sąsiad Polski, Litwy, Rosji, Łotwy i Ukrainy

- b) Porównanie powierzchni i liczby ludności trzech wschodnich sąsiadów – zad. 2a zeszyt ćwiczeń str. 131.
- c) Wskazanie na podobieństwa krajobrazu obydwu krajów – niziną rzeźbę polodowcową z licznymi jeziorami. Odczytanie z podręcznika nazw głównych krain geograficznych.
- d) Pogadanka nauczyciela o wspólnych dziejach Polski i państw sąsiadujących z nią od wschodu. Analiza danych statystycznych obrazujących strukturę narodowościową każdego z państw.
- e) Analiza danych liczbowych dotyczących składu ludności na Litwie i w Białorusi. Wyjaśnienie przyczyn zróżnicowania składu narodowościowego w obu państwach.

<u>Litwa</u>	Litwini	84%	<u>Wilno</u>	Litwini	58%
	Polacy	7%		Polacy	19%
	Rosjanie	6%		Rosjanie	14%

<u>Białoruś</u>	Białorusini	78%
	Rosjanie	13%
	Polacy	4%

- f) Przedstawienie Wileńszczyzny jako największego skupiska ludności polskiej (Polonia kresowa) i zasygnalizowanie trudności, na jakie napotykać Polacy właśnie na tym obszarze. Odczytanie krótkiego materiału źródłowego (załącznik nr 2).
- g) Scharakteryzowanie ruchu naturalnego ludności Litwy i Białorusi w ostatniej dekadzie (zeszyt ćwiczeń str. 132) i wnioskowanie o pogłębiającym się ubytku ludności z powodu spadku liczby urodzeń).
- h) Wskazanie przykładowych związków między warunkami naturalnymi a produkcją rolną na wschód od Polski. Wykorzystanie mapy tematycznej w podręczniku (str. 297 – przedstawienie struktury upraw i kierunków w hodowli zwierząt gospodarskich Litwy i Białorusi).
- i) Omówienie i ocena bazy surowcowej z podkreśleniem światowej pozycji Białorusi w wydobywaniu soli potasowej. Dostrzeganie zależności Białorusi od Federacji Rosyjskiej wyrażającej się w dominującym partnerstwie tego kraju w obrotach handlu zagranicznego. Nauczyciel uzupełnia materiał lekcyjny o dane liczbowe (www.wikipedia.pl).
- Rosja pokrywa 80% zapotrzebowania Białorusi na ropę naftową oraz 90% zapotrzebowania na gaz ziemny
- j) Przypomnienie podstawowych wiadomości o przebiegu katastrofy w Czarnobylu. Ukazanie skutków pożaru reaktora jądrowego dla zaludnienia i stanu zdrowia mieszkańców pogranicza ukraińsko-białoruskiego. Podkreślenie wpływu awarii czarnobylskiej na decyzje Unii Europejskiej odnośnie poszerzania Wspólnoty.

Dla Litwy warunkiem przyjęcia było zamknięcie jedynej elektrowni atomowej (Ignalina).

k) Porównanie atrakcyjności turystycznej obydwu krajów. Podanie najczęściej odwiedzanych miejsc na Litwie i w jego stolicy.

Spodziewane odpowiedzi:

na Litwie – stolica Wilno, Kowno, Kłajpeda, Szawle oraz uzdrowiska Druskieniki, Birsztany i Połaga

w Wilnie – Europejskiej Stolicy Kultury 2009 – Cudowny Obraz Matki Boskiej Ostrobramskiej, archikatedra Św. Stanisława, Kościół Św. Anny, kościół Św. Piotra i Pawła, baszta Giedymina, Uniwersytet Batorego, wieża telewizyjna, Muzeum Mickiewicza, Cmentarz Na Rossie

l) Jako ciekawostkę nauczyciel wskazuje Puszcę Białowieską, przez którą przebiega granica z Białorusią, a jednocześnie granica zewnętrzna Unii Europejskiej. Białowieski Park Narodowy stanowi niezwykle cenny transgraniczny obiekt z Listy UNESCO. Granicę w puszczy wolno przekraczać tylko z białoruską wizą, białoruskim przewodnikiem, z rublami, pieszo albo na rowerze

m) Warto również wspomnieć o stolicy Białorusi – Mińsku – jako o niezwykle dynamicznie rozwijającej się metropolii

6. W podsumowaniu nauczyciel pomaga uporządkować materiał lekcyjny. Uczniowie wypełniają kartę pracy (załącznik nr 1).

7. Propozycje zadań domowych.

- Na podstawie stron internetowych wyszukaj informacje o dalszych losach elektrowni atomowej w Ignalinie na Litwie.
- Wykorzystując dane liczbowe ze str. 291 i 295 w podręczniku oblicz, ile milionów Rosjan mieszka na Litwie, w Białorusi i na Ukrainie.

Załącznik nr 1

KARTA PRACY

Na podstawie dostępnych źródeł spróbuj uzupełnić tabelę:

Wschodni sąsiedzi Polski

Wybrane cechy kraju	Ukraina	Litwa	Białoruś
Bogactwa naturalne			
Największe miasta*			
Główne rzeki			
Dostęp do morza			
Partnerzy handlu zagranicznego			

Spodziewane odpowiedzi:

Wybrane cechy kraju	Ukraina	Litwa	Białoruś
Bogactwa naturalne	węgiel kamienny rudy żelaza rudy manganu	torf wody mineralne surowce skalne drewno	sól potasowa torf drewno
Największe miasta*	<i>KIJÓW</i> Charków Dniepropetrowsk Odessa Donieck	WILNO Kowno Kłajpeda Szawle Poniewież	<i>MIŃSK</i> Homel Mohylew Witebsk Grodno
Główne rzeki	Dniepr Doniec Dniestr Boh	Niemen Wilia Windawa Szeszupa	Berezyna Prypeć Dźwina (źródła) Niemen (źródła)
Dostęp do morza	2 782 km	99 km	brak
Partnerzy handlu zagranicznego	Rosja Turcja Niemcy Włochy Polska	Rosja Niemcy Polska Łotwa Estonia	Rosja Holandia Wielka Brytania Niemcy Ukraina

* kursywą zaznaczono miasta milionowe

Między Wilnem a Zabierzowem. Z pomocą naszym rodakom

Sytuacja polskich szkół na Litwie nie napawa optymizmem. Polacy borykają się tam z problemem nieprzestrzegania unijnego prawa dotyczącego mniejszości narodowych. Litwini kwestionują fundamentalne prawo Polaków do zachowania oryginalnego zapisu nazwisk w polskim języku. Oznaczenia klas, prowadzenie szkolnej dokumentacji, wykładanie na lekcjach – wszystko to tylko po litewsku. W języku polskim odbywa się jedynie nauka ojczystego języka oraz katecheza, ale nie dano gwarancji na zachowanie tego przywileju.

O nauce historii Polski lub korzystaniu z polskich podręczników tym bardziej nie może być mowy, tak samo jak o postawieniu papieskiego pomnika przed budynkiem szkoły.

Na podstawie: Magazyn kulturalny „Biały Kruk”, 2009 r.

AUTOR: ELŻBIETA MARKOWIAK

LEKCJA NR 49: Federacja Rosyjska – cechy środowiska przyrodniczego.

CEL LEKCJI: porównanie warunków rozwoju gospodarczego części europejskiej i azjatyckiej, podanie rekordowych obiektów geograficznych w największym państwie świata, geograficzna charakterystyka stolicy Rosji, zwrócenie uwagi na wielką rozciągłość kraju.

OPERACYJNE CELE LEKCJI

Uczeń:

- określa położenie geograficzne Federacji Rosyjskiej na mapie Europy oraz Azji,
- ocenia wielkość powierzchni kraju i dokonuje podziału na część europejską i azjatycką,
- wyjaśnia, jak powstało obecne państwo federacyjne,
- charakteryzuje środowisko przyrodnicze Rosji,
- wymienia obiekty geograficzne na terytorium Rosji wyróżniające się wielkością, ekstremalnym położeniem (np. szczyty górskie, najdłuższe rzeki, krańcowe przylądki)
- wskazuje na mapie wielkie regiony kraju,
- lokalizuje na mapie hipsometrycznej rosyjskie „naj”,
- doskonalą umiejętność wykonywania podstawowych zadań z zakresu astronomii,
- poszerza swoje wiadomości o wielkiej stolicy europejskiej – Moskwie.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: podręcznik i zeszyt ćwiczeń, atlas geograficzny, ścienna mapa hipsometryczna Europy oraz Azji, laptop, rzutnik multimedialny, prezentacja nt. Moskwy i Petersburga przygotowana przez nauczyciela bądź ucznia, tabela „Federacja Rosyjska” (załącznik nr 1), karta pracy (załącznik nr 2).

STRUKTURA LEKCJI:

1. Część wstępna organizacyjna.
2. Sprawdzenie i przedyskutowanie zadania domowego dotyczącego elektrowni atomowej w Ignalinie na Litwie. Uczniowie doszukali się w Internecie informacji, że obydwa reaktory elektrowni zostały wyłączone na żądanie Unii Europejskiej (2004 r. i 2009 r.).
3. Nawiązaniem do bieżącej lekcji jest przedstawienie obliczenia, że u trzech wschodnich sąsiadów Polski mieszka łącznie 9.5 mln Rosjan (na Ukrainie ok. 8 mln, na Białorusi 1.3 mln, na Litwie 0.2 mln).
4. Przypomnienie podstawowych faktów związanych z rozpadem ZSRR i podkreślenie prawidłowej nazwy największego z powstałych państw.
5. Sformułowanie tematu, nakreślenie celu i zadań bieżącej lekcji.
6. Opracowanie tematu:
 - a) Określenie położenia geograficznego Federacji Rosyjskiej na podstawie mapy hipsometrycznej w atlasie (str. 88). Wydzielenie części europejskiej i azjatyckiej oraz wskazanie umownej granicy kontynentów. Podkreślenie wielkiej powierzchni części azjatyckiej (zwanej Syberią) i znacznego zaludnienia części europejskiej (załącznik nr 1).

- b) Określenie położenia geograficznego Federacji Rosyjskiej w Europie i w Azji.
 - c) Ocena miejsca Rosji w rankingu największych (I m.) i najbardziej zaludnionych (VII m.) państw świata.
 - d) Wykorzystanie map w podręczniku i atlasie do wykonania ćwiczenia 49.1 (str. 299) w podręczniku. Opis pięciu wielkich krain geograficznych w Rosji.
 - e) Poszukiwanie informacji objaśniających rekordowy charakter wskazanych przez nauczyciela obiektów geograficznych. Jako zadanie domowe uczniowie uzupełniają dane w załączniku nr 2.
 - f) Wskazanie na mapach hipsometrycznych Europy i Azji zestawu rekordowych obiektów geograficznych na obszarze Rosji.
 - g) Szczególną uwagę warto poświęcić najgłębszemu jezioru świata – J. Bajkał. Rekordowa pojemność jeziora – największego zbiornika „słodkiej” wody na świecie (23 tys. km³) – pozwoliłaby teoretycznie pokryć powierzchnię Polski (313 tys. km²) warstwą wody o grubości 74 m. Nauczyciel dodaje kilka określeń używanych dla zaznaczenia rangi i popularności Bajkału (Perła Azji Północnej, Król wód syberyjskich, Święte Morze Bajkał, Słodkie Morze Bajkał).
 - h) Utrwalanie umiejętności obliczania różnicy czasu słonecznego na podstawie długości geograficznej. Rozwiązanie zad. 1b z podręcznika (str. 301). Podkreślenie, że wynikiem wielkiej rozciągłości równoleżnikowej Rosji jest ponad 6-godzinna różnica czasu słonecznego między stolicą kraju – Moskwą – a Władywostokiem leżącym nad Pacyfikiem.
 - i) Odczytanie z mapy „Strefy czasu” (atlas, str. 34) w ilu strefach rozciąga się terytorium Federacji Rosyjskiej. Jako ciekawostkę (ze stron www.wikipedia.pl) nauczyciel podaje informację o zniesieniu dwóch stref czasowych (2010 r.) i utrzymaniu wśród państw świata rekordu w liczbie stref czasowych.
- 7) Na zakończenie lekcji ma miejsce prezentacja multimedialna nauczyciela (albo przygotowana przez ucznia) podczas której na ekranie pojawiają się największe atrakcje turystyczne Moskwy i Petersburga.
- 8) Propozycje zadań domowych.
- a) Zastanów się, z jakiego powodu do Moskwy przybywa ostatnio mniej turystów z zagranicy.
 - b) Na podstawie różnych źródeł informacji dokonaj krótkiej charakterystyki Obwodu Kaliningradzkiego – bezpośredniego sąsiada Polski.
 - c) Uzupełnij kartę pracy (załącznik nr 2) o dane liczbowe.
 - d) Zapoznaj się z algorytmem opisu krain geograficznych (zad. 4 str. 134–135 zeszytu ćwiczeń).

Federacja Rosyjska

Powierzchnia (tys. km ²)			Ludność (mln) (2009 r.)			Gęstość zaludnienia (osoby/km ²)		
łącznie	część europejska	część azjatycka	łącznie	część europejska	część azjatycka	łącznie	część europejska	część azjatycka
17 075	4 542 (27%)	12 533 (73%)	141 852	113 482 (80%)	28 370 (20%)	8 osób/km ²	27 osób/km ²	2 osoby/km ²

Zestawienie własne E.M. na podstawie „Świat w liczbach 2010” wyd. WSiP oraz www.wikipedia.pl

Załącznik nr 2

KARTA PRACY

Posługując się różnymi źródłami informacji uzupełnij tabelę podając wielkość, długość, wysokość albo inną ekstremalną wartość danego obiektu geograficznego

Rekordowe obiekty geograficzne związane z Rosją

Obiekt geograficzny	Czym wyróżnia się w Rosji/w Europie/w Azji/na świecie
Federacja Rosyjska	
Moskwa	
Ocean Arktyczny	
Morze Kaspijskie	
Jezioro Bajkał	
Jezioro Ładoga	
Wołga	
Nizina Nadkaspijska	
Szczyt Elbrus	
Kluczewska Sopka	
Lodowiec na Ziemi Północnej	
Ojmiakon	
Przylądek Czeluskin	
Przylądek Dieżniewa	

Przewidywane odpowiedzi:

Obiekt geograficzny	Czym wyróżnia się w Rosji/w Europie/w Azji/na świecie
Federacja Rosyjska	<i>największe państwo świata (17 mln km²)</i>
Moskwa	• <i>jedyny na świecie port pięciu mórz (M. Bałtyckie, M. Białe, M. Czarne, M. Azowskie, M. Kaspijskie)</i> • <i>największe miasto Europy (14, 7 mln mk 2009 r.)</i>
Ocean Arktyczny	• <i>najmniejszy ocean świata (14 mln km²)</i>
Morze Kaspijskie	<i>największe jezioro świata (371 tys. km²)</i>
Jezioro Bajkał	<i>najgłębsze jezioro świata (1 620 m)</i>
Jezioro Ładoga	<i>największe jezioro Europy (18 tys. km²)</i>
Wołga	<i>najdłuższa rzeka Europy (3 690 km)</i>
Nizina Nadkaspjska	• <i>najniższy obszar Europy (- 28 m n.p.m.)</i> • <i>najrozleglejsza depresja świata (100 tys. km²)</i>
Szczyt Elbrus	<i>najwyższy szczyt Rosji (5 642 m n.p.m.)</i>
Kluczewska Sopka	<i>najwyższy czynny wulkan Azji (4 750 m n.p.m.)</i>
Lodowiec na Ziemi Północnej	<i>największy lodowiec Azji (18 tys. km²)</i>
miasto Ojmiakon	<i>najniższa temperatura absolutna powietrza (− 78⁰ C)</i>
Przylądek Czeluskin	<i>skrajny punkt Azji na północy ($\varphi = 77^{\circ}45'N$)</i>
Przylądek Dieżniewa	<i>skrajny punkt Azji na wschodzie ($\lambda = 169^{\circ}40'W$)</i>

AUTOR: ELŻBIETA MARKOWIAK

LEKCJA NR 50: Federacja Rosyjska – zróżnicowanie narodowościowe i cechy gospodarki.

CEL LEKCJI: omówienie przyczyn złożonej struktury narodowościowej Rosji, znajomość nierównomiernego rozmieszczenia ludności, poznanie czynników sprzyjających rozwojowi produkcji roślinnej i hodowli zwierząt w różnych regionach, zwrócenie uwagi na wielkie zasoby naturalne będące podstawą rozwoju przemysłu, określenie znaczenia Federacji Rosyjskiej w świecie.

OPERACYJNE CELE LEKCJI

Uczeń:

- wymienia czynniki warunkujące rozmieszczenie ludności w Federacji Rosyjskiej,
- wie, że Rosja jest krajem wielonarodowym,
- orientuje się w problemach demograficznych kraju,
- umie wymienić i wskazać na mapie wielkie miasta Rosji,
- wskazuje na mapie obszary o korzystnych i niekorzystnych warunkach dla rozwoju rolnictwa,
- wskazuje na mapie główne obszary rolnicze,
- ocenia wielkość produkcji rolnej na podstawie danych statystycznych,
- wymienia obszary występowania surowców mineralnych,
- analizuje dane liczbowe charakteryzujące przemysł wydobywczy,
- jest świadom czołowych pozycji Rosji w produkcji przemysłowej świata,
- podaje nazwy wielkich okręgów przemysłowych,
- dostrzega przemiany zachodzące w gospodarce rosyjskiej.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: podręcznik i zeszyt ćwiczeń, atlas geograficzny, ścienna mapa hipsometryczna Europy oraz Azji, karta pracy – tekst źródłowy (załącznik nr 1), fotografie przedstawiające atrakcje turystyczne Petersburga, „Świat w liczbach 2010” wyd. WSiP

STRUKTURA LEKCJI:

1. Część wstępna organizacyjna.
2. Sprawdzenie i przedyskutowanie zadania domowego. Zwrócenie szczególnej uwagi na zagrożenie terroryzmem dla światowej turystyki. Właśnie Moskwa jako jedno z najważniejszych miast świata wielokrotnie była celem ataku terrorystycznego (2002 r. – teatr na Dubrowce, 2010 r. – stacja metra Łubianka, 2011 r. – lotnisko Domodiedowo).
3. Nawiązanie do tematu – przypomnienie ogólnych cech położenia geograficznego i geopolitycznego Federacji Rosyjskiej i wynikających z tego konsekwencji dla gospodarki wielkiego państwa.
4. Sformułowanie tematu, nakreślenie celu i zadań bieżącej lekcji.
5. Opracowanie tematu:
 - a) Omówienie przyczyn nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Rosji. Odwołanie się do wartości średniej gęstości zaludnienia w części europejskiej i azjatyckiej (załącznik nr 1, lekcja 49), wskazanie obszarów o dużej i niewielkiej gęsto-

- ści zaludnienia (atlas str. 88 i 89). Porównanie mapy gęstości zaludnienia z mapą klimatyczną i dostrzeżenie związku między zaludnieniem i klimatem.
- b) Odczytywanie z mapy nazw wielkich miast. Określenie wpływu czynników geograficznych i gospodarczych na rozmieszczenie miast.
- c) Uczniowie rozpoznają na fotografiach najpopularniejsze obiekty Sankt Petersburga i dowiadują się, że jest to:
- drugie po Moskwie miasto w Rosji,
 - najdalej na północ położone wielkie miasto na kuli ziemskiej,
 - czwarte pod względem liczby ludności miasto w Europie (po Paryżu, Moskwie i Londynie),
 - metropolia licząca ok. 4, 5 mln mieszkańców.
- d) Wyliczenie narodowości zamieszkujących Rosję i lokalizacja obszarów przez nie zamieszkiwanych. Podkreślenie, że zdecydowaną większość stanowią narody słowiańskie.
- e) Wykonanie zad. 1c str. 136 zeszytu ćwiczeń w celu zrozumienia zmian demograficznych na terenie Rosji. Wnioskowanie na tej podstawie o spadku udziału ludności Rosji w ogólnej liczbie ludności świata o 0, 71%, co oznacza ubytek ludności o 6, 6 mln osób.
- f) Podkreślenie występowania na znaczną skalę zjawiska migracji wewnętrznej w obrębie Federacji Rosyjskiej od momentu rozpadu ZSRR do chwili obecnej.
- g) Wyjaśnienie, jakie dwa czynniki (bariery!) wpływają na rozmieszczenie obszarów rolnych w Rosji. Odczytanie z mapy w podręczniku (ryc. 50.2 str. 303), że za granicą wieloletniej zmarzliny i poza izotermą lipca + 17°C gospodarka rolna jest utrudniona i ogranicza się m.in. do hodowli reniferów.
- h) Analiza danych statystycznych w tab. 50.2 str. 304 podręcznika i określenie typu rolnictwa rosyjskiego jako ekstensywnego. Uczniowie zauważają, że znaczący udział w produkcji rolnej świata wynika jedynie z wielkiego areалу upraw i wysokiego pogłowia zwierząt.
- i) Zwrócenie uczniom uwagi na problem prywatyzacji dawnych kołchozów i sowchozów i w konsekwencji niezadawalający stan rosyjskiego rolnictwa.
- j) Podanie nazw i rozmieszczenia głównych surowców mineralnych w Rosji. Wskazanie i odczytanie na mapie tematycznej w podręczniku (ryc. 50.3 str. 305) jak nazywają się najważniejsze zagłębia surowcowe. Uczniowie dostrzegają wielką różnorodność zasobów, następuje wprowadzenie określenia „Syberia jest jak tablica Mendelejewa”.
- k) Wyszukiwanie w publikacji „Świat w liczbach” takich danych statystycznych, które potwierdzają czołowe miejsce Rosji w produkcji przemysłowej świata i porównanie ich z tabelą w podręczniku. Na szczególną uwagę zasługują najwyższe miejsca w wydobywaniu ropy naftowej i gazu ziemnego. Powiązanie danych liczbowych z wiadomościami jakie podają media na temat eksportu tych paliw do krajów europejskich i dyktowania cen na rynkach światowych.
- l) Zasygnalizowanie faktu, że Rosja eksploatuje swoje surowce mineralne w sposób rabunkowy. Wyszukiwanie odpowiednich przykładów.

- m) Ogromne zyski ze sprzedaży paliw rzutują na wielki rozwój metropolii moskiewskiej i petersburskiej. Zapoznanie się z tekstem źródłowym (załącznik nr 1) i wypełnienie karty pracy.
 - n) Ponowne odwołanie się do danych statystycznych dotyczących zasobów naturalnych. Ogromna powierzchnia lasów (tajga!) i zasoby „białego węgla” z rzek syberyjskich to również ważny element potencjału gospodarczego Federacji Rosyjskiej
 - o) Analiza tekstu podręcznika (str. 307) i wskazanie głównych założeń reform. gospodarczych, które są przeprowadzane w Rosji.
6. W podsumowaniu lekcji uczniowie wypowiadają się na temat perspektyw, jakie widzą przed państwem rosyjskim w dziedzinie rozwoju gospodarczego (uwzględniają osobno część europejską i azjatycką).
7. Propozycje zadań domowych.
- Na podstawie mapy w atlasie podaj jakie rzeki przecina kolej transsyberyjska na trasie z Moskwy do Władywostoku.

Przewidziane odpowiedzi:

Wzdłuż kolei transsyberyjskiej leżą m.in. Moskwa (nad rzeką Moskwą), Kazań i Samara (nad rzeką Wołgą), Omsk (nad Irtyszem), Nowosybirsk (nad rzeką Ob), Krasnojarsk (nad Jenisejem), Irkuck (nad Angarą), Czyta i Chabarowsk (nad Amurem)

- Wykonanie zadania 4a–e w zeszyte ćwiczeń str. 137–138.

Carska Pompa

Napędzana petrodolarami stolica Rosji rozkwita jak nigdy w historii

Moskwa przyciąga najróżniejszych przybyszów – od dzieci po poszukiwaczy przygód. Gospodarka rosyjskiej stolicy rozkwita jak w żadnym innym mieście z grona krajów najbardziej rozwiniętych. W dużej mierze dlatego, że Rosja jest właściwie peryferyjnym członkiem tego klubu. Wprawdzie należy dziś do grupy państw G 8, skupiającej najbardziej uprzemysłowione demokracje świata, jednak pozostaje krajem o wysoce scentralizowanym systemie autokratycznym, dzięki któremu władze w Moskwie rządzą niczym niegdyś carowie. Moskwa nadal przyciąga najtęższe umysły i najwięcej inwestycji.

Na każdym kroku widać, że miasto coraz bardziej się bogaci i kipi energią. Wystarczy spojrzeć na bloki pamiętające czasy Związku Radzieckiego, które pokrywają dziś krzykliwe reklamy pnące się piętnaście pięter w górę, prześledzić rosnące w zastraszającym tempie ceny mieszkań czy wstąpić do zatłoczonych restauracji, nocnych klubów, siłowni.

To jedno z niewielu rosyjskich miast, gdzie zauważalny jest cywilizacyjny postęp. Jest też jedynym w Rosji, którego rozwój napędza napływ przyjezdnych. Oficjalnie ma blisko 11 milionów mieszkańców, ale do tego należy dodać około pięciu milionów nie zarejestrowanych osób, przybywających tu z prowincji i byłych republik ZSRR.

Tadżycy, Mołdawianie, Ukraińcy i przedstawiciele innych nacji tworzą jedno z największych na świecie skupisk wewnętrznej imigracji. Moskwa staje się też miastem docelowym dla obcokrajowców – powstał w niej nawet „mały Wietnam”. Przybysze napędzają boom budowlany, który przybiera niespotykane dotąd rozmiary. W latach 2005-2006 mają powstać trzy miliony metrów kwadratowych powierzchni mieszkaniowej. Na przedmieściach Moskwy wybudowano już ponad 500 luksusowych osiedli. Moskwa działa jak ogromna pompa ssąca, która wciąga pieniądze i ludzi z innych części Rosji. W stolicy mieszka dziś aż 25 miliarderów (o dwóch więcej niż w Londynie!).

Luksusowe bentleje sprzedawane w salonach samochodowych w centrum Moskwy to efekt wzrostu liczby osób najbardziej zamożnych. Rośnie sprzedaż aut ze średniej półki. To właśnie przedstawiciele klasy średniej, których wciąż przybywa, są siłą napędzającą imponujący rozwój rosyjskiej stolicy.

„Newsweek” 23.07.2006

Uwaga dodatkowa:

Rosja poszerza tzw. Grupę G 7, do której należą (alfabetycznie): Francja, Japonia, Kanada, Niemcy, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania i Włochy.

W mediach używa się ponadto pojęcia Grupa G 20, do której zalicza się również Polskę z uwagi na przynależność do Unii Europejskiej. G 20 tworzą: Arabia Saudyjska, Argentyna, Australia, Brazylia, Chiny, Francja, Indie, Indonezja, Japonia, Kanada, Korea Południowa, Meksyk, Niemcy, Rosja, Republika Południowej Afryki, Stany Zjednoczone, Turcja, Wielka Brytania, Włochy oraz UNIA EUROPEJSKA.

KARTA PRACY

1. W czym wyraża się wielki rozwój moskiewskiej metropolii?

.....

.....

.....

.....

2. Jaka jest szacunkowa liczba mieszkańców rosyjskiej stolicy?

.....

.....

.....

3. Przedstawiciele jakich narodowości tworzą w Moskwie falę imigracyjną?

.....

.....

.....

Przewidywane odpowiedzi:

1. *Liczba miliardów porównywalna z Londynem, wysoki poziom cen mieszkań, przybywa luksusowych samochodów, rozrasta się również klasa średnia mieszkańców.*
2. *W Moskwie mieszka oficjalnie 11 mln mieszkańców, nieoficjalnie – 5 mln, co stanowi łącznie liczbę 16 mln mieszkańców.*
3. *Imigrantami w Moskwie są głównie przybysze z dawnych republik byłego Związku Radzieckiego: Tadjycy, Mołdawianie i Ukraińcy, z innych nacji Wietnamczycy.*

AUTOR: ELŻBIETA MARKOWIAK

LEKCJA NR 51: Republika Czeska i Słowacja – południowi sąsiedzi Polski.

CEL LEKCJI: wykorzystanie tzw. dominant jako cech upodabniających albo różnicujących dwa państwa zza naszej południowej granicy, wskazanie walorów turystycznych jako ważnego źródła dochodu, zwrócenie uwagi na rozwój turystyki transgranicznej, znajomość odmiennego etapu integracji Czechów i Słowaków z Unią Europejską.

OPERACYJNE CELE LEKCJI

Uczeń:

- zna przebieg wydarzeń prowadzących do powstania dwóch państw za naszą południową granicą,
- potrafi analizować dane liczbowe dotyczące tych krajów i wyciągać wnioski,
- porównuje środowisko przyrodnicze Republiki Czeskiej i Słowacji,
- umie ocenić sytuację demograficzną Republiki Czeskiej i Słowacji na tle innych państw Europy Środkowej,
- wyjaśnia przyczyny rozwoju określonych gałęzi przemysłu,
- dostrzega wpływ nadmiernego rozwoju przemysłu w obszarach przygranicznych na kondycję środowiska sąsiednich państw,
- wymienia atrakcje turystyczne oraz obiekty są wpisane na Listę UNESCO w Republice Czeskiej i na Słowacji,
- dostrzega potrzebę ściślejszej współpracy z Polską w dziedzinie turystyki,
- doszukuje się cech charakterystycznych dla każdego kraju (określa dominanty),
- wie o wprowadzeniu na Słowacji waluty euro.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: podręcznik i zeszyt ćwiczeń, atlas geograficzny, ścienna mapa hipsometryczna Europy, uczniowskie albumy o Pradze, Kicińska B.: Atlas zagrożeń i ochrony środowiska geograficznego Polski – Wyd. Severus 1996, tekst źródłowy (załącznik nr 1), dwa postery przedstawiające obiekty ze Światowej Listy Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturalnego UNESCO (osobno dla Republiki Czeskiej i Słowacji), fotografie przedstawiające zniszczenia lasów na pograniczu polsko-czeskim.

STRUKTURA LEKCJI:

1. Część wstępna organizacyjna.
2. Sprawdzenie i przedyskutowanie zadania domowego.
3. Nawiązanie do tematu poprzez podanie (w porządku chronologicznym) zmian na mapie politycznej w Europie po 1989 r.: zjednoczenie Niemiec, rozpad ZSRR, rozpad Czechosłowacji (Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej).
4. Sformułowanie tematu, przedstawienie celu i zadań lekcji..
5. Opracowanie tematu:
 - a) Ustalenie przyczyn podziału państwa federacyjnego przez władze w Pradze.
 - b) Odczytanie tekstu źródłowego (załącznik nr 1) – opisu flag obydwu państw.
 - c) Porównanie danych statystycznych dotyczących Republiki Czeskiej i Słowacji (tabela 51.1 str. 308 podręcznika).

- d) Określenie na podstawie map w atlasie i podręczniku położenia geograficznego największych miast w Republice Czeskiej i Słowacji. Zaznaczenie ich na mapie konturowej w zeszycie ćwiczeń (zadanie 2 d, str. 139). Nauczyciel powinien zasugerować, aby uczniowie wybierali spośród następujących miast: Bańska Bystrzyca, Ostrawa, Usti nad Łabą, Poprad, Trenčyn, Praga, Pardubice, Brno, Bratislava, Koszyce, Hradec Kralove, Karlove Vary, Pilzno, Liberec, Ołomuniec. Wskazanie, do którego z zaznaczonych miast odległość z miejscowości uczniów danej szkoły może być najmniejsza.
- e) Omówienie wybranych wskaźników demograficznych w obydwu państwach. Zwrócenie uwagi na odmienną strukturę narodowościową (wysoki odsetek Węgrów na Słowacji) oraz typowy w Europie niski przyrost naturalny. Odwołanie się do struktury wieku ludności Europy Wschodniej (załącznik nr 1, lekcja 46).
- f) Odczytanie na mapie nazw głównych regionów i ich opis.
- g) Wykorzystanie mapy tematycznej z podręcznika (ryc. 51.5 str. 311) dla określania charakterystycznych upraw i kierunków w hodowli zwierząt.
- h) Ocena bazy surowcowej obydwu krajów, dostrzeganie niszczącego wpływu przemysłu wydobywczego na składniki środowiska przyrodniczego w Republice Czeskiej. Prezentacja mapy tematycznej: Transgraniczne przenoszenie zanieczyszczeń z „Atlasu zagrożeń” (str. 8). Przedstawienie fotografii obrazujących stan drzewostanu na stokach Karkonoszy.
- i) Analiza tabeli liczbowej (załącznik nr 1, lekcja 47) zawierającej strukturę produkcji energii elektrycznej w Europie Wschodniej i Rosji. Uczniowie dostrzegają bardzo wysoki udział energetyki jądrowej. Nauczyciel uzupełnia na podstawie www.wikipedia.pl, że Czechy i Słowacja mają po dwie elektrownie atomowe: Czechy – Dukovany i Temelin (dostarczają 30% produkcji energii w kraju), Słowacja – Bohunice i Mochovce (39%).
- j) Porównanie Republiki Czeskiej i Słowacji w zakresie rozwoju procesów integracyjnych i ustalenie, że Słowacja to drugi po Niemczech sąsiad unijny należący do strefy euro.
- k) Odwołanie się do uczniowskich wiadomości o południowych sąsiadach Polski. Wypowiedzi uczniów o podstawowych atutach dla rozwoju czeskiej i słowackiej turystyki z podkreśleniem:
- źródeł geotermalnych (Tatralandia, Poprad, Oravice i in.),
 - jaskiń z naciekami krasowymi, lodowymi i aragonitowymi (Słowacki Kras z Listy UNESCO i in.),
 - terenów narciarskich (ośrodki tatrzańskie i karkonoskie),
 - średniowiecznych zamków (Spiski Hrad, Oravsky Hrad i in.).
- l) Prezentacja 1–2 posterów, na których umieszczono obiekty z Listy UNESCO. Nauczyciel podaje liczbę 8 mln turystów odwiedzających rocznie obydwa kraje.
- m) Warto osobną uwagę poświęcić Pradze – jednej z mniejszych stolic europejskich, ale zarazem jednemu z najpopularniejszych miast świata i podkreślić jej największe osobliwości (wykorzystanie albumu).

- 6) W podsumowaniu lekcji wykonanie zadania: Masz w tabeli DOMINANTY obydwu albo jednego z krajów. Jeżeli uznasz je za cechy upodabniające Republikę Czeską do Słowacji wpisz obok literę P, jeżeli za cechy różnicujące wpisz obok literę R. Uzasadnij swoją decyzję.

korony jako waluta		obszar kraju	
republiki		setki zamków	
języki słowiańskie		czas środkowoeuropejski	
kraje śródlądowe		mniejszość węgierska	
gorące źródła		zlewisko M. Północnego	
wielkość stolic		położenie w strefie Schengen	
pasma karpackie		współpraca euroregionalna	
warunki narciarskie		członkostwo w NATO	
kolory flagi		religia chrześcijańska	
dostęp do Dunaju		Polska od północy	
południk 15		członkostwo w UE	
energetyka atomowa		euro jako waluta	

Przewidziane odpowiedzi:

<i>korony jako waluta</i>	<i>R</i>	<i>obszar kraju</i>	<i>R</i>
<i>republiki</i>	<i>P</i>	<i>setki zamków</i>	<i>P</i>
<i>języki słowiańskie</i>	<i>P</i>	<i>czas środkowoeuropejski</i>	<i>P</i>
<i>kraje śródlądowe</i>	<i>P</i>	<i>mniejszość węgierska</i>	<i>R</i>
<i>gorące źródła</i>	<i>P</i>	<i>zlewisko M. Północnego</i>	<i>R</i>
<i>wielkość stolic</i>	<i>R</i>	<i>położenie w strefie Schengen</i>	<i>P</i>
<i>pasma karpackie</i>	<i>R</i>	<i>współpraca euroregionalna</i>	<i>P</i>
<i>warunki narciarskie</i>	<i>P</i>	<i>członkostwo w NATO</i>	<i>P</i>
<i>kolory flagi</i>	<i>P</i>	<i>religia chrześcijańska</i>	<i>P</i>
<i>dostęp do Dunaju</i>	<i>R</i>	<i>Polska od północy</i>	<i>P</i>
<i>południk 15</i>	<i>R</i>	<i>członkostwo w UE</i>	<i>P</i>
<i>energetyka atomowa</i>	<i>P</i>	<i>euro jako waluta</i>	<i>R</i>

7) Propozycje zadań domowych

- Zad. 7 i 8 str. 141 w podręczniku.
- Spróbuj podać kilka ulubionych adresów narciarzy za południową granicą.
- Zaproponuj dla jednego z krajów kilka sposobów usprawniających wspólne korzystanie z walorów turystycznych w strefie pogranicza.

Spodziewane odpowiedzi: np. *dla Słowacji i Polski mogą to być wspólne karnety narciarskie, wspólny spływ Dunajcem, kontynuacja szlaków turystycznych przez granicę, bezpośrednie połączenia kolejowe, współpraca ratowników ze Słowacji i Grupy Podhalańskiej GOPR itp.*

Załącznik nr 1

CZECHY – W czasie pierwszej wojny światowej patrioci czescy i czescy legionieści walczący w Rosji, Francji i Włoszech używali flagi biało-czerwonej. Była ona identyczna z flagą polską, gdyż barwy obu wzięto z herbów. Herbem Czech od końca XII wieku jest biały lew w czerwonym polu. Flaga biało-czerwona stała się w 1918 roku flagą państwową Czechosłowacji. Ze względu na protesty Słowaków, że flaga ta nie ma żadnego elementu słowackiego, w 1920 roku między dwa kolory czeskie włożono niebieski trójkąt. Jego barwa pochodzi z herbu Słowacji, w którym jest niebieskie trójwzgórze.

W 1992 roku, kiedy było już wiadomo, że w miejsce Czechosłowacji powstaną dwa oddzielne państwa, Czesi zastanawiali się nad przyszłą flagą. Własnej nie chcieli przywracać ze względu na to, że byłaby identyczna z flagą Polski, tak więc za zgodą Słowacji postanowili zachować dotychczasową flagę. Z takiego rozwiązania szczególnie zadowoleni byli Morawianie, gdyż niebieską barwę trójkąta uznano za morawską (w herbie Moraw bało-czerwony orzeł jest w polu niebieskim).

SŁOWACJA – Flaga Słowacji ma taki sam układ barw jak flaga Rosji. Zbieżność ta jest jednak przypadkowa, gdyż barwy słowackie pochodzą od herbu, którym jest biały krzyż patriarchalny na niebieskim trójwzgórzu w czerwonym polu. Flagę o tych barwach, ale bez herbu, Słowacy przyjęli w czasie Wiosny Ludów. W czerwcu 1939 roku stała się ona flagą państwową niepodległej Słowacji i w tym charakterze była używana do końca drugiej wojny światowej. W odrodzonej Czechosłowacji użycie tej flagi było zakazane. Przywrócono ją w czasie Praskiej Wiosny w 1968 roku, lecz po inwazji radzieckiej znów została zakazana. Na jej użycie zezwolono dopiero 1 marca 1990 roku. W związku z planowanym rozpadem Czechosłowacji 1 września 1992 roku wprowadzono flagę o tych samych barwach, lecz z herbem Słowacji w części czołowej. Od początku 1993 roku jest to flaga państwowa niepodległej Słowacji.

Źródło: A. Znamierowski, *Flagi sąsiedzkie*, „Poznaj Świat” nr 9, 2004 r.

AUTOR: ELŻBIETA MARKOWIAK

LEKCJA NR 52: Procesy integracji gospodarczej w Europie

CEL LEKCJI: znajomość historii rozwoju i celów działania Unii Europejskiej, poznanie zasad wspólnej polityki gospodarczej, zrozumienie korzyści wynikających z pełnego członkostwa Polski, zajęcie stanowiska w sprawie przystąpienia Polski do UE

OPERACYJNE CELE LEKCJI

Uczeń:

- zna cele działania Unii Europejskiej na poszczególnych etapach rozwoju,
- omawia symbole UE,
- podaje nazwy instytucji Unii Europejskiej,
- wymienia miasta, w których znajdują się instytucje UE oraz „miasta traktatowe”,
- wskazuje na mapie politycznej państwa członkowskie UE,
- posługuje się danymi liczbowymi dla określenia wiodącej roli UE na naszym kontynencie,
- poznaje jak funkcjonuje parlament europejski,
- umie nazwać języki wspólnotowe,
- określa zasięg strefy euro w Europie,
- wskazuje wady i zalety rozszerzania strefy Schengen,
- wie na jakich granicach nadal obowiązuje kontrola paszportowa,
- ustala korzyści i zagrożenia związane z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej,
- doskonali posługiwanie się internetem.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: podręcznik i zeszyt ćwiczeń, atlas geograficzny, ścienna mapa polityczna Europy, karta pracy (załącznik nr 1), rzutnik pisma i foliogramy: tabela „Państwa członkowskie Unii Europejskiej” (załącznik nr 2), materiał źródłowy nt. Parlamentu Europejskiego (załącznik nr 3) oraz tabela „Motywy narodowe monet euro dla państw członkowskich” (załącznik nr 4), kolekcja monet euro z wybranego kraju, dowolny materiał przedstawiający pełny zestaw banknotów i monet euro (pozyskany np. w Narodowym Banku Polskim, w Biurze Informacyjnym Parlamentu Europejskiego w Warszawie albo w Centrum Informacji Europejskiej w większych miastach Polski), encyklopedia.

STRUKTURA LEKCJI:

1. Część wstępna to krótkie nawiązanie nauczyciela do ostatniej lekcji z cyklu omawiającego sąsiadów Polski. Warto odwoływać się do wiadomości uczniów z lekcji 45-51
2. Wspólne szukanie odpowiedzi na pytanie: Czy więcej nas łączy czy dzieli z państwami sąsiednimi.
Przewidziana odpowiedź: *dzielią nas granice ale niektóre z nich w ostatnich latach zaczęły nas łączyć w wyniku rozwoju procesów integracyjnych i powstawania euroregionów.*
3. Podanie uczniom tematu lekcji, celu i zadań lekcji.
4. Opracowanie tematu:
 - a) Wyjaśnienie pojęć: integracja, wspólnota, unia (encyklopedia).

- b) Podanie przykładów współpracy państw poprzez wyliczenie organizacji międzynarodowych i sformułowanie celów ich działania.
- c) Określenie celów, jakie zakładano na różnych etapach rozwoju Wspólnoty Europejskiej, wymienionych na karcie pracy (załącznik nr 1), m.in. utworzenie jednolitego rynku wewnętrznego (bez opłat celnych), wspólna polityka zagraniczna i obronna, współpraca dotycząca wymiaru sprawiedliwości, wspólna waluta, zniesienie kontroli paszportowej na granicach. Sformułowanie celu nadrzędnego: poprawa jakości życia obywateli i uczynienia świata lepszym.
- d) Omówienie symboli Unii Europejskiej.
- Flaga: wieniec 12 gwiazd na lazurowym tle.
 - Hymn: fragment Finału IX Symfonii czyli „Oda do radości” Ludwiga van Beethovena, słowa Fryderyka Schillera (tekst polski w przekładzie K. I. Gałczyńskiego).
 - DZIEŃ EUROPY – 9 Maja.
- e) Wyliczenie instytucji unijnych, które uczestniczą w podejmowaniu decyzji (schemat w podręczniku).
- f) Z pomocą nauczyciela wybrany uczeń wskazuje na mapie Europy miasta związane z historią tworzenia i funkcjonowaniem Unii.

MIASTA KOJARZĄCE SIĘ Z UE

- RZYM (wł.) – powołanie (1957 r.) Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej,
 - SCHENGEN (luks.) – podpisanie traktatu (1985 r.) o stopniowym znoszeniu granic,
 - MAASTRICHT (hol.) – podpisanie traktatu (1992 r.) powołującego Unię Europejską,
 - NICEA (fr.) – podpisanie traktatu (2001 r.) o rozszerzeniu UE na wschód,
 - KOPENHAGA (duń.) – miejsce szczytu UE (2002 r.), na którym wyrażono zgodę na 10 nowych państw członkowskich (m.in. Polskę),
 - LIZBONA (port.) – podpisanie traktatu (2009 r.) usprawniającego działalność UE,
 - BRUKSELA (belg.) – siedziba Rady Unii Europejskiej i Komisji Europejskiej, sekretariat Parlamentu Europejskiego,
 - STRASBURG (fr.) – miejsce sesji plenarnych Parlamentu Europejskiego,
 - LUKSEMBURG (luks.) – siedziba Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, sekretariat Parlamentu Europejskiego,
 - FRANKFURT n. Menem (niem.) – siedziba Europejskiego Banku Centralnego,
 - BUDAPESZT (węg.) i WARSZAWA (pol.) – kolejne prezydencje w 2011 r. czyli siedziby (po 6 miesięcy) przewodniczących Rady Europejskiej.
- g) Dokonanie na wybranej mapie przeglądu członków UE (atlas, podręcznik albo zeszyt ćwiczeń) oraz wypełnienie karty pracy (załącznik nr 1). Zwrócenie uczniom uwagi na pełne nazwy państw w tabeli (załącznik nr 2).

- h) Omówienie udziału państw unijnych w powierzchni i ludności kontynentu europejskiego oraz określenie miejsca Polski wśród państw należących do UE (obliczenie proponuje się jako zadanie domowe).
- i) Zwrócenie uwagi na nazwisko Polaka prof. J. Buzka sprawującego najwyższe stanowisko – przewodniczącego Parlamentu Europejskiego i przekazanie uczniom informacji nt. funkcjonowania parlamentu (załącznik nr 3).
- j) Ukazanie zróżnicowania UE pod względem przystąpienia do strefy euro (załącznik nr 2).

Spośród 27 członków UE walutę euro wprowadzono do obiegu w 17 państwach członkowskich (stan na 1.01.2011 r.) oraz dodatkowo poza Unią w Watykanie, Monako i San Marino.

Warto odnotować, że waluty euro (bez prawa do jej emisji) używa się ponadto oficjalnie w Andorze, Czarnogórze i Kosowie.

- k) Na podstawie materiału przedstawiającego zestawy banknotów i monet euro (plakat, folder, wydruk ze stron internetowych ewentualnie zbiór kolekcjonerski) nauczyciel wspólnie z uczniami charakteryzuje walutę euro.

Waluta euro to 7 banknotów i 8 monet o różnych nominałach.

Wygląd banknotów (500, 200, 100, 50, 20, 10, 5 euro) nawiązuje do okresów kulturalnej historii Europy (1. klasyczny, 2. romański, 3. gotycki, 4. renesansowy, 5. barokowy i rokoko, 6. epoka żelaza i szkła, 7. architektura współczesna). Na banknotach wykorzystano takie elementy jak okna, bramy i mosty symbolizujące jednocześnie otwartość i wspólnotę nowej Europy.

Banknoty euro we wszystkich krajach członkowskich są jednakowe i nie mają żadnych rozróżniających je cech narodowych.

Monety euro różnią się wyglądem (załącznik nr 4). Każda z 8 monet wprowadzanych do obiegu ma identyczny awers (na stronie wierzchniej jest mapa Europy i nominał), natomiast druga strona zwana rewersem posiada własny motyw narodowy. Monety euro bez względu na stronę narodową są prawnym środkiem płatniczym na terenie całej strefy euro. Wszystkie rewersy otoczone są dwunastoma gwiazdkami. Każde państwo członkowskie (emitujące euro) może raz do roku wypuścić monetę okolicznościową o nominale 2 euro. Np. Grecja wyemitowała w 2004 r. monetę dla upamiętnienia XXVIII Igrzysk Olimpijskich w Atenach.

- l) Po zapoznaniu uczniów z zestawem motywów narodowych na euro i eurocentach warto zapytać ich o to, co powinno się znaleźć na ośmiu rewersach emitowanych w przyszłości w Polsce i poprosić o uzasadnienie wyboru.
- m) Ponowne odwołanie się do zestawienia państw członkowskich UE (załącznik nr 2) dla dokonania oceny zasięgu strefy Schengen

- n) Ustalanie wad i zalet podpisania przez Polskę układu z Schengen. Odczytanie jako ciekawostki tekstu o wyjątku związanym z ochroną przyrody

SCHENGEN POZA TATRAMI...

21 grudnia 2007 r. Polska wraz z innymi państwami Europy środkowo-wschodniej będącymi członkami Unii Europejskiej objęta została przepisami prawnymi układu z Schengen, mocą których zniesione zostały kontrole na granicach państwowych. Odtąd swobodnie można przekraczać dotychczasowe granice z Niemcami (np. na plaży w Świnoujściu), Czechami, Słowacją i Litwą.

Wyjątkiem stały się m.in. Tatry, gdzie po słowackiej stronie każdego roku od 1 listopada do 15 czerwca zamknięte są wszystkie szlaki turystyczne i przejścia graniczne prowadzące na teren słowackiego Tatrzańskiego Parku Narodowego (TANAP). Jego dyrekcja pragnie uchronić turystów od niebezpiecznych zimowych wędrówek przez teren parku, ale także zapewnić jego stałym mieszkańcom spokój i ciszę.

- o) Prawidłowe podanie odcinków granic zewnętrznych UE, na których nadal obowiązuje nas kontrola paszportowo-wizowa przy wyjeździe z Polski

Odpowiedź: *Nadal funkcjonują przejścia graniczne na Ukrainę, Białoruś i rosyjskiego Okręgu Kaliningradzkiego.*

5. W podsumowaniu lekcji nauczyciel pomaga dokonać przeglądu osiągnięć Unii Europejskiej z punktu widzenia przeciętnego Polaka. Warto podkreślać, że zyskaliśmy na:

- swobodzie podróżowania bez granic, z jedną walutą (euro),
- tańszej telefonii komórkowej,
- możliwości kształcenia za granicą,
- jakości usług bankowych,
- zakupach przez Internet,
- wprowadzeniu europejskiej karty zdrowia,
- korzystaniu z tanich linii lotniczych,
- obowiązkowym recyklingu,
- ustaleniu numeru alarmowego 112 i in.

6. Propozycje zadań domowych.

Na podstawie podręcznika i dostępnych źródeł na dodatkowych zajęciach pod koniec roku szkolnego warto wykonać zadania:

- a) Oblicz udział krajów UE w powierzchni i ludności Europy (zad. 2c ze str. 143 zeszytu ćwiczeń).
- b) Określ miejsce Polski pod względem powierzchni i liczby ludności wśród państw unijnych (zad. 3a, b ze str. 143 zeszytu ćwiczeń)
- c) Oblicz, jaki odsetek ludności krajów unijnych posługuje się walutą euro (załącznik nr 2).
- d) Rozwiąż krzyżówkę dotyczącą stolic państw unijnych (zad. 6 ze str. 144 zeszytu ćwiczeń).

KARTA PRACY

ETAPY ROZWOJU UNII EUROPEJSKIEJ

- Państwa założycielskie (1951 r., 1957 r.):

.....

.....

.....

- Państwa, które wstąpiły do UE do końca XX w. (1973 r., 1981 r., 1986 r., 1995 r.):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Państwa, które wstąpiły do UE razem z Polską (tzw. bing-bang czyli największe poszerzenie UE, 2004 r.):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Najmłodsi członkowie UE (2007 r.):

.....

.....

- Państwa kandydujące do UE:

.....

.....

.....

- Państwa będące potencjalnym kandydatem do UE:

.....

.....

.....

.....

Odpowiedzi:

- Państwa założycielskie (1951 r., 1957 r.): *Belgia, Francja, Holandia, Luksemburg, RFN, Włochy*
- Państwa, które wstąpiły do UE do końca XX w. (1973 r., 1981 r., 1986 r., 1995 r.): *Dania, Irlandia, Wielka Brytania, Grecja, Hiszpania, Portugalia, Austria, Finlandia, Szwecja*
- Państwa, które wstąpiły do UE razem z Polską (2004 r.): *Cypr, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Malta, Słowacja, Słowenia, Węgry*
- Najmłodszy członkowie UE (2007 r.): *Bułgaria, Rumunia*
- Państwa kandydujące do UE: *Chorwacja, Republika Macedonii, Turcja*
- Państwa będące potencjalnym kandydatem do UE: *Islandia, Serbia, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Kosowo, Albania*

Załącznik nr 2

PAŃSTWA CZŁONKOWSKIE UNII EUROPEJSKIEJ (według stanu na 1.01.2011 r.)

Lp.	Pełna nazwa państwa	Powierzchnia tys. km ²	Ludność tys. (2008 r.)	Rok wstąpienia do UE	Strefa euro	Strefa Schengen
1	Republika Austrii	84	8 338	1995	TAK	TAK
2	Królestwo Belgii	31	10 697	1957	TAK	TAK
3	Republika Bułgarii	111	7 569	2007	–	–
4	Republika Czeska	79	10 408	2004	–	TAK
5	Republika Cypryjska *	9	1 076	2004	TAK	–
6	Królestwo Danii	43	5 500	1973	–	TAK
7	Republika Estońska	45	1 340	2004	TAK	TAK
8	Republika Finlandii	338	5 310	1995	TAK	TAK
9	Republika Francuska	544	62 028	1957	TAK	TAK
10	Republika Grecka	132	11 240	1981	TAK	TAK
11	Królestwo Hiszpanii	506	45 661	1986	TAK	TAK
12	Holandia	42	16 433	1957	TAK	TAK
13	Irlandia	70	4 467	1973	TAK	częściowo
14	Republika Litewska	65	3 358	2004	–	TAK
15	Wielkie Księstwo Luksemburga	3	488	1957	TAK	TAK
16	Republika Łotewska	65	2 266	2004	–	TAK
17	Republika Malty	0,3	412	2004	TAK	TAK
18	Republika Federalna Niemiec	357	82 143	1957	TAK	TAK
19	Rzeczpospolita Polska	313	38 116	2004	–	TAK
20	Republika Portugalska	92	10 650	1986	TAK	TAK
21	Rumunia	238	21 508	2007	–	–
22	Republika Słowacka	49	5 400	2004	TAK	TAK
23	Republika Słowenii	20	2 030	2004	TAK	TAK
24	Królestwo Szwecji	450	9 214	1995	–	TAK
25	Republika Węgierska	93	10 032	2004	–	TAK
26	Zjednoczone Królestwo Wiel- kiej Brytanii i Irlandii Północnej	243	61 446	1973	–	częściowo
27	Republika Włoska	301	59 760	1957	TAK	TAK
Łącznie		4 323,3	496 890	x	x	x

* państwo leżące w Azji

Zestawienie własne E. M. na podstawie „Świat w liczbach 2010” wyd. WSiP

Funkcjonowanie Parlamentu Europejskiego
dane uaktualnione luty 2011 r.
<http://europarl.europa.eu>

- Przewodniczącym Parlamentu Europejskiego jest od 14 lipca 2009 r. Polak prof. Jerzy Buzek, natomiast Przewodniczącym Komisji Europejskiej JOSÉ MANUEL BARROSO (II kadencja).
- Liczba eurodeputowanych z danego kraju jest uzależniona od liczby mieszkańców kraju i waha się od 99 dla Niemczech (82.6 mln mieszkańców) po 5 z Malty (401 tys. mieszkańców), są wybierani na 5 lat, reprezentują 487 mln obywateli.
- W Europarlamencie zasiada 50 polskich posłów na 736 wybranych we wszystkich 27 krajach.
- Posłowie do Parlamentu nie siedzą w delegacjach narodowych, ale w ponadnarodowych grupach politycznych według kryterium podobieństwa poglądów politycznych
- Każdy eurodeputowany należy do określonej grupy politycznej, komisji parlamentarnej itd. Np. europoseł prof. Adam Gierek należy do Grupy Postępowego Sojuszu Socjalistów i Demokratów i jest członkiem Komisji Przemysłu, Badań Naukowych i Energii
- Grupy polityczne:
 1. Grupa Europejskiej Partii Ludowej (Chrześcijańscy Demokraci)
 2. Grupa Postępowego Sojuszu Socjalistów i Demokratów
 3. Grupa Porozumienia Liberaków i Demokratów na rzecz Europy
 4. Grupa Zielonych/Wolne Przymierze Europejskie
 5. Europejscy Konserwatyści i Reformatorzy
 6. Konfederacyjna Grupa Zjednoczonej Lewicy Europejskiej/Nordycka Zielona Lewica
 7. Europa Wolności i Demokracji
 8. Niezrzeszeni
- Nie ma języka/języków kontaktowych, każdy wspólnotowy język ma taką samą wagę.
- Języki założycieli Unii Europejskiej: niemiecki, francuski, włoski, niderlandzki.
- Z każdym kolejnym rozszerzeniem UE do grupy dołączały też nowe języki urzędowe.
- Każdy poseł Parlamentu Europejskiego przemawia w dowolnie wybranym przez siebie języku urzędowym.
- Zatrudnieni są tzw. tłumacze symultaniczni – 350 tłumaczy ustnych i 2 500 rezerwowanych.
- Podczas tłumaczeń dokumentów możliwych jest 506 kombinacji językowych, ponieważ każdy tekst tłumaczony jest na 22 inne języki.

- Aktualnie z 27 (26 z Europy) członkami UE używa się 23 języków urzędowych (nie dochodzą następne języki za sprawą Austrii, Belgii, Cypru i Luksemburga, które nie posiadają własnego języka).

1	or*	irlandzki	9	en	angielski	17	pl	polski
2	bg	bułgarski	10	fr	francuski	18	pt	portugalski
3	es	hiszpański	11	it	włoski	19	ro	rumuński
4	cs	czeski	12	lv	łotewski	20	sk	słowacki
5	da	duński	13	lt	litewski	21	sl	słoweński
6	de	niemiecki	14	hu	węgierski	22	fi	fiński
7	et	estoński	15	mt	maltański	23	sv	szwedzki
8	el	grecki	16	nl	niderlandzki			

* kod danego języka urzędowego związany z oryginalnym brzmieniem nazwy państwa

- Jest możliwość indywidualnego albo grupowego zwiedzenia Parlamentu Europejskiego zarówno w Brukseli, jak i w Luksemburgu. W Strasburgu natomiast wizyty w Parlamencie są organizowane tylko podczas sesji plenarnych (4 dni w każdym miesiącu).
- Zwiedzanie indywidualne/grupowe jest nieodpłatne, wymagane jest przekroczenie 14 roku życia; w dniu wizyty dokonuje się rejestracji za okazaniem dowodu osobistego, paszportu lub prawa jazdy.
- Wizyta w Europarlamencie w Strasburgu obejmuje 60-minutową obserwację obrad plenarnych (przygotowano specjalne galerie dla gości), spotkanie z europosłem, prelekcję urzędnika (w dowolnym języku wspólnotowym) na temat pracy Parlamentu Europejskiego.
- Zwiedzanie grupowe odbywa się dla 20–45 osób.

Autorski materiał źródłowy E. M. opracowany na podstawie wizyty w Parlamencie Europejskim w Strasburgu (obserwacja sesji plenarnej w dniu 21 IV 2008 r.)

Załącznik nr 4

Motywy narodowe monet euro dla państw członkowskich

Państwa członkowskie	Ilość motywów na rewersie	Charakter motywu narodowego
Belgia	1	Panujący król Albert II.
Estonia		Mapa Estonii i słowo Eesti (nazwa kraju).
Holandia		Profil królowej i napis Beatrix Koningin der Nederlanden czyli Beatrix Królowa Holandii.
Irlandia		Harfa celtycka (godło kraju) i słowo Eire (nazwa kraju/wyspy).
Luksemburg		Panujący Wielki Książę Henryk i słowo Lëtzebuerg (nazwa kraju).
Cypr	3	Figurka z epoki miedzi, starożytny okręt grecki, para muflonów.
Finlandia		Owoce i kwiaty maliny moroszki, lecące nad jeziorem łabędzie, godło kraju.
Francja		Drzewo wbudowane w sześciokąt jako symbol dobrobytu i dewiza Francji: LIBERTÉ, ÉGALITÉ, FRATERNITÉ (Wolność, Równość, Braterstwo), siewczyni w czapce frygijskiej, godło kraju.
Hiszpania		Panujący król Jan Karol I, pisarz M. De Cervantes, katedra w Santiago de Compostela.
Malta		Krzyż maltański, godło kraju, świątynia Mnajdra.
Niemcy		Stylizowany orzeł, Brama Brandenburska, gałązka dębu.
Portugalia		Warowny zamek, herb kraju oraz pieczęć rólewska z 1144 r., pieczęcie królewskie z 1142 r. i 1134 r.
Słowacja		Godło kraju, Zamek Bratysławski, tatrzańska góra Krywań.
Austria	8	Laureatka Pokojowej Nagrody Nobla z 1905 r. Bertha von Suttner, W.A. Mozart, Pawilon Secesji, Belweder, Katedra Św. Stefana (Wiedeń), pierwiosnek alpejski, szarotka alpejska, goryczka bezłodygowa.
Grecja		Porwanie Europy przez Zeusa, sowa jako symbol mądrości Ateny, E. Venizelos (polityk), J. Kapodhistras (pierwszy prezydent), R. Welestinlis (rewolucjonista), tankowiec dalekomorski, okręt (korweta) z XIX w., okręt (triera) z bitwy pod Salaminą.

Słowenia		Profil F. Prešerena i pierwsze słowa hymnu, P. Trubar z inskrypcją „Stati inu obstati” (Stać i wytrzymać), góra Triglav z napisem „Oj Triglav mój dom” (Triglawie, mój domu), konie lipicańskie, nie wybudowany fragment parlamentu, obraz Siewca, kamień książęcy, bocian.
Włochy		Pisarz Dante Alighieri, Człowiek Witruciański Leonardo da Vinci, posąg konny cesarza Marka Aureliusza, rzeźba futurystyczna U. Boccioniego, detal z obrazu „Narodziny Wenus” S. Botticellego, KOŁOSEUM, kościół Gran Madre (Turyn), zamek w Castel del Monte z XIIIw.

Źródło: www.ec.europa.eu/euro

5. Sprawdziany osiągnięć uczniów w klasie II gimnazjum

Ewaluacja osiągnięć uczniów jest zaplanowanym i systematycznym działaniem nauczyciela mającym na celu uwidocznienie, w jakim stopniu cele kształcenia zostały osiągnięte. Jedną z jej form jest pisemny pomiar osiągnięć, który pozwala na zwiększenie obiektywności oceniania szkolnego. Innym celem ewaluacji jest uzyskanie przez nauczyciela informacji, czy użyte przez niego metody i formy nauczania są skuteczne. Ewaluacja powinna być poprzedzona jasnym i wyrazistym określeniem jej celów. W „Programie nauczania geografii dla klas I, II, III gimnazjum” Wydawnictw Edukacyjnych WIKING przedstawiono ogólne cele nauczania geografii w gimnazjum, cele etapowe dla poszczególnych klas i cele lekcyjne umieszczono w planie metodycznym. W programie nauczania znajdują się również pełne zestawy wymagań programowych, ujęte jako czynności uczniów odpowiadające treściom nauczania. Posłużyły one do zbudowania zadań mierzących osiągnięcia uczniów. Każdą czynność ucznia opisano określając kategorię celu i poziom wymagań. Do określenia kategorii celów oraz podzielenia na poziomy wymagań posłużył model taksonomii celów nauczania profesora B. Niemierki (1990). Model ten obejmuje dwa poziomy wymagań: I – wiadomości i II – umiejętności oraz cztery kategorie celów nauczania. Kategoria A – zapamiętanie wiadomości, kategoria B – rozumienie wiadomości, kategoria C – stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych, kategoria D – stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych. Poszczególne warstwy wymagań oznaczono literami K, P, R, D odnoszącymi się do obowiązującej obecnie skali stopni szkolnych:

- K – wymagania konieczne – ocena dopuszczająca;
- P – wymagania podstawowe – ocena dostateczna;
- R – wymagania rozszerzające – ocena dobra;
- D – wymagania dopełniające – ocena bardzo dobra.

W niniejszym przewodniku zamieszczono trzy sprawdziany, każdy w wersji A i B. Sprawdzian oznaczony symbolem II/1A i B mierzy osiągnięcia uczniów po opracowaniu treści nauczania: Położenie i środowisko przyrodnicze Polski oraz Regiony geograficzne Polski. Drugi sprawdzian – oznaczony symbolem II/2A i B służy do zmierzenia osiągnięć po opracowaniu treści nauczania: Ludność Polski, Wybrane zagadnienia geografii gospodarczej Polski; Mój region – moja Mała Ojczyzna oraz Sąsiedzi Polski. Zadaniem trzeciego sprawdzianu (II/3A i B) jest pomiar osiągnięć uczniów po opracowaniu całości treści nauczania przewidzianych dla klasy drugiej.

Sprawdziany te są wielostopniowe, tzn. każdemu zadaniu przypisano określoną kategorię celu i poziom wymagań. Oznacza to, że sumy punktów z poszczególnych poziomów wymagań są podstawą do ustalenia stopni szkolnych zgodnie z następującą zasadą – bez zaliczenia poziomu niższego, nie można zaliczyć poziomu wyższego. Wszyst-

kie zadania są punktowane 0 lub 1 pkt, za prawidłową odpowiedź uczeń otrzymuje 1 pkt, za błędną lub jej brak – 0 pkt.

Normę zaliczenia poziomu ustalono na około 80% punktów możliwych do uzyskania. Nauczyciel może nieco obniżyć normę zaliczenia poziomu wymagań.

Jak postąpić, gdy niektórzy uczniowie rozwiążą zadania z wyższych poziomów, a nie odpowiedzą na zadania z niższych poziomów? Taki wynik określa się jako nie-stopniowalny. Nie należy wówczas oceniać sprawdzianu, lecz umożliwić uczniowi ponowne wykonanie podobnego testu wiedzy.

Wyniki sprawdzianu powinny stanowić podstawę do przeprowadzenia analizy, czy zaplanowane przez nauczyciela cele dydaktyczne zostały przez uczniów osiągnięte. Proponujemy, by nauczyciel obliczył liczbę poprawnie wykonanych zadań, co pozwoli na określenie (w%) wskaźnika trudności i wskaźnika łatwości poszczególnych zadań. Będzie można w ten sposób określić, ilu uczniów spełniło wymagania programowe (którzy z nich), jaka jest skuteczność oddziaływania nauczyciela oraz do których treści uczniowie i nauczyciel muszą powrócić, by je uzupełnić w dalszej pracy dydaktycznej. W sprawdzianach osiągnięć uczniów zastosowano głównie dwa typy zadań, wielokrotnego wyboru i krótkiej odpowiedzi. Te dwa typy zadań stosowane są w arkuszach egzaminacyjnych, które rozwiązują uczniowie po kolejnych progach edukacyjnych. Forma zadań nie powinna wpłynąć na rezultaty osiągane przez ucznia. W trakcie lekcji geografii należy stopniowo zapoznawać uczniów z różnymi formami zadań sprawdzających i wskazywać sposoby ich rozwiązywania.

Każdy sprawdzian poprzedza kartoteka i plan tabelaryczny. W kartotece zestawiono czynności, które są sprawdzane przez kolejne zadania sprawdzianu. Każda czynność jest opisana przez kategorię celu i poziom wymagań. W planie testu zestawiono dane liczbowe o zadaniach sprawdzianu. Pozwala to nauczycielowi na szybkie zorientowanie się, jakie czynności są sprawdzane poprzez zadania sprawdzianu.

Na stronie internetowej Wydawnictwa Edukacyjnego WIKING (www.wiking.com.pl) umieszczone są zadania wielokrotnego wyboru, mierzące osiągnięcia uczniów po opracowaniu kolejnych tematów lekcyjnych w klasie drugiej. Każdemu zadaniu przypisana jest kategoria celu i poziom wymagań.

Zamieszczony zestaw zadań może posłużyć nauczycielowi do opracowania własnego nauczycielskiego narzędzia pomiaru osiągnięć uczniów. Zadania wielokrotnego wyboru można także przeredagować i zamienić na zadania innego rodzaju, np. krótkiej odpowiedzi, prawda – fałsz lub zadania na dobieranie.

Z zadań umieszczonych w bazie mogą także korzystać uczniowie i sprawdzać swoje wiadomości i umiejętności po opracowaniu kolejnych tematów lekcyjnych.

INSTRUKCJA PRACY ZE SPRAWDZIANAMI WIELOSTOPNIOWYMI

1. Podczas rozwiązywania sprawdzianu skoncentruj swoją uwagę na każdym zadaniu, przemyśl sposób jego rozwiązania i dopiero wówczas wpisz odpowiedź.
2. Każde zadanie jest oceniane od 0 do 1 pkt. Jeden punkt uzyskasz za poprawną odpowiedź, za odpowiedź błędną lub jej brak, nie otrzymasz punktu.
3. Każde zadanie ma określony poziom wymagań: K, P, R, D. Aby otrzymać pozytywny stopień szkolny, musisz uzyskać określoną liczbę punktów, przewidzianych dla danego poziomu. Norma wynosi około 80% poprawnie rozwiązanych zadań na danym poziomie.
4. Bez zaliczenia zadań z niższego poziomu, nie możesz uzyskać zaliczenia poziomu wyższego (informację o poziomie wymagań poszczególnych zadań przedstawi nauczyciel przed każdym sprawdzianem).
5. Wszystkie informacje potrzebne do rozwiązania poszczególnych zadań umieszczono w samym zadaniu, tzw. trzonie, bądź na rycinie, która łączy się z tekstem. Możesz również korzystać z map w atlasie geograficznym.
6. Zadania mają różną formę. W zadaniach wielokrotnego wyboru musisz wybrać właściwą odpowiedź. W zadaniach prawda – fałsz należy wybrać odpowiedź zgodną z pytaniem. W zadaniach krótkiej odpowiedzi należy sformułować odpowiedź w postaci zdania, wartości liczbowej, znaku graficznego na wykresie, mapie, diagramie.
7. Jeżeli zadanie sprawia Ci trudności, opuść je i przejdź do następnego. Później wróć do niego ponownie.
8. Jeżeli zabraknie Ci miejsca na odpowiedź, daj odnośnik i pisz na dołączonej kartce. Wpisz na niej swoje imię i nazwisko.
9. Pisz koniecznie długopisem lub piórem. Jeżeli się pomylisz, przekreśl błędną odpowiedź i wpisz starannie odpowiedź poprawną.
10. Na rozwiązanie zadań w sprawdzianie masz 45 minut.
11. Nie rezygnuj z rozwiązania żadnego zadania.

Życzę Ci powodzenia

KARTOTEKA SPRAWDZIANU II/1

KARTOTEKA SPRAWDZIANU WIELOSTOPNIOWEGO MIERZĄCEGO OSIĄGNIĘCIA UCZNIA PO OPRACOWANIU TREŚCI NAUCZANIA: POŁOŻENIE I ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE POLSKI; REGIONY GEOGRAFICZNE POLSKI.

NR ZADANIA	SPRAWDZANA CZYNNOŚĆ UCZNIA	KATEGORIA CELU	POZIOM WYMAGAŃ	UWAGI NAUCZYCIELA O TRUDNOŚCI ZADANIA ⁵
1.	Określa położenie Polski w Europie i na świecie.	B	P	
2.	Podaje powierzchnię Polski według podziału administracyjnego.	A	K	
3.	Odczytuje współrzędne geograficzne na mapie Polski.	C	P	
4.	Na podstawie mapy określa nazwy państw graniczących z Polską.	C	K	

5.	Określa erę i okres geologiczny, w którym powstał węgiel kamienny.	A	P	
6.	Dostrzega zależność między rzeźbą terenu a przeszłością geologiczną na Niżu Polskim.	B	D	
7.	Rozpoznaje na rycinie typowe formy młodej rzeźby polodowcowej charakterystyczne dla pojezierzy.	D	R	
8.	Dostrzega zależność między rozmieszczeniem skał w Polsce a przeszłością geologiczną.	B	R	
9.	Określa główne cechy ukształtowania powierzchni w Polsce.	B	K	
10.	Oblicza różnicę wysokości między najwyższym a najniższym punktem w Polsce.	C	K	
11.	Określa wpływ czynników klimatotwórczych na klimat Polski.	C	K	
12.	Klasyfikuje stacje klimatyczne w Polsce na podstawie danych odczytanych z diagramu klimatycznego.	C	D	
13.	Na podstawie opisu klasyfikuje wiatr lokalny – bryzę morską i lądową.	B	R	
14.	Klasyfikuje rzeki w Polsce według dorzeczy.	C	P	
15.	Dostrzega zależność między typami gleb w Polsce a skałami macierzystymi.	B	K	
16.	Zna strukturę gatunków drzew w polskich lasach.	A	P	
17.	Wskazuje regiony fizycznogeograficzne na mapie Polski.	C	K	
18.	Zna główne cechy rzeźby powierzchni w głównych regionach fizycznogeograficznych.	D	R	
19.	Rozpoznaje na podstawie opisu, główne formy rzeźby terenu w regionach fizycznogeograficznych.	B	D	
20.	Dostrzega zależność, między działalnością człowieka a warunkami przyrodniczymi w regionach fizycznogeograficznych Polski.	C	P	
21.	Rozpoznaje na rycinie elementy rzeźby wysokogórskiej Tatr.	C	P	
22.	Dostrzega zależność między rolniczą działalnością człowieka a warunkami przyrodniczymi na Podgórzu Sudeckim.	B	D	

PLAN SPRAWDZIANU II/1

POZIOM WYMAGAŃ	KATEGORIA CELU NAUCZANIA				OGÓŁEM LICZBA ZADAŃ	NORMA ZALICZENIA POZIOMU
	A – PAMIĘTANIE WIADOMOŚCI	B – ROZUMIENIE WIADOMOŚCI	C – STOSOWANIE UMIEJĘTNOŚCI W SYTUACJI TYPOWEJ	D – STOSOWANIE UMIEJĘTNOŚCI W SY- TUACJI PROBLEMOWEJ		
K – konieczny	2	9, 15	4, 10, 11, 17		7	6
P – podstawowy	5, 16	1	3, 14, 20, 21		7	6
R – rozszerzony		8, 13		7, 18		
D – dopełniający		6, 19, 22		12	4	3
Ogółem	3	8	8	3	22	18

Uwaga: Numery w komórkach tabeli odpowiadają numerom zadań w sprawdzianie I/1

SPRAWDZIAN WIELOSTOPNIOWY II/1A

TREŚCI NAUCZANIA: Położenie i środowisko przyrodnicze Polski; Regiony geograficzne Polski.

Rozwiązując zadania sprawdzianu, korzystaj z atlasu geograficznego.

.....
(imię i nazwisko)

.....
(klasa)

.....
(data)

1. Przeczytaj poniższe stwierdzenia i wskaż, które z nich jest (są) prawdziwe.

- I) Polska leży w centrum Europy nad Morzem Bałtyckim.
- II) Wszystkie punkty na obszarze Polski mają szerokość geograficzną północną i długość geograficzną wschodnią.
- III) Przez Polskę przebiega z północnego-zachodu na południowy-wschód linia oddzielająca dwa wielkie regiony silnie zróżnicowaną Europę Zachodnią od rozległej równinnej Europy Wschodniej.

Prawdziwe jest (są) stwierdzenie (a).

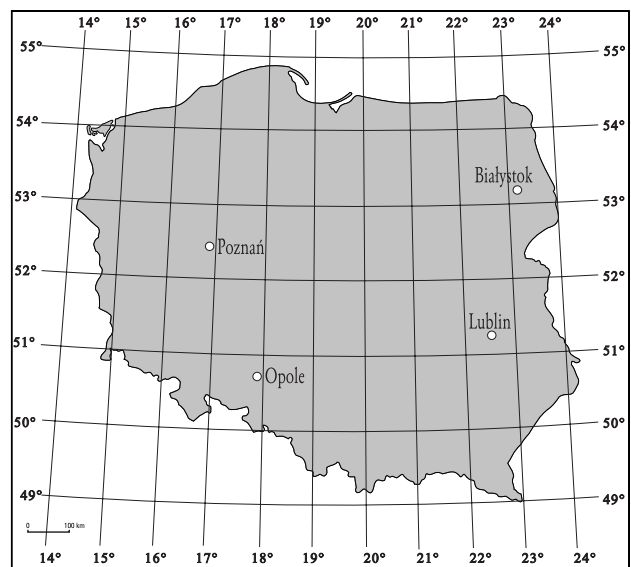
- A. tylko I
- B. I i II
- C. I, II i III
- D. tylko II.

2. Powierzchnia Polski według podziału administracyjnego wynosi:

- A. 311 868 km²
- B. 312 679 km²
- C. 313 895 km²
- D. 322 577 km²

3. Odczytaj na mapie (ryc. 1) i podaj współrzędne geograficzne Lublina (dopuszczalny błąd 10').

.....
.....

ryc. 1

4. Na mapie (ryc. 2) oznaczono numerami siedem państw graniczących z Polską. Numerami 2, 4, 6 oznaczono państwa.

- A. Litwa, Białoruś, Republika Czeska
- B. Białoruś, Słowacja, Niemcy
- C. Federacja Rosyjska, Białoruś, Słowacja
- D. Litwa, Ukraina, Republika Czeska

ryc. 2

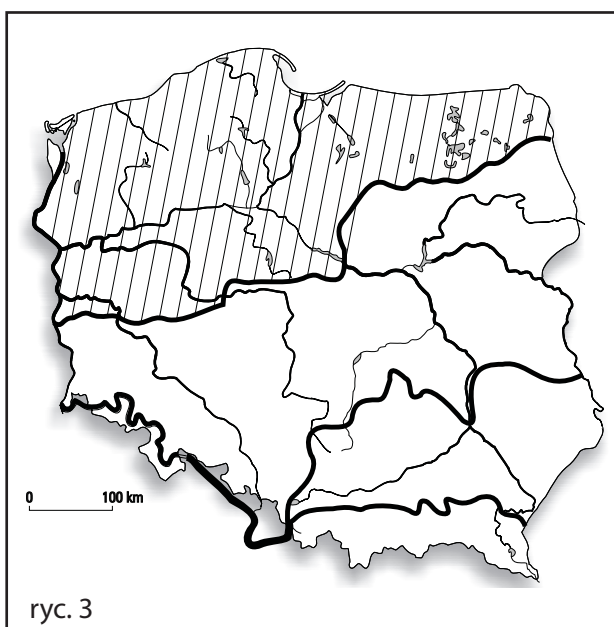
5. Określ erę i okres geologiczny, w którym utworzyły się pokłady węgla kamiennego w Polsce.

- A. era paleozoiczna; kambr
- B. era paleozoiczna, karbon
- C. era mezozoiczna, jura
- D. era mezozoiczna, kreda

6. Na mapie (ryc. 3.) zakreskowano obszar Polski objęty najmłodszym zlodowaceniem. Podaj nazwę tego zlodowacenia i określ typ krajobrazu, jaki wytworzył się na tym obszarze po stopieniu lądolodu.

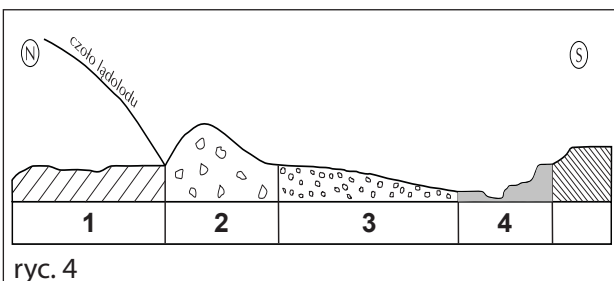
.....

.....

ryc. 3

7. Na rycinie 4. oznaczono cyframi formy rzeźby polodowcowej powstałe podczas postępu lądolodu. Wskaż zestaw, w którym nazwy form terenu opisano zgodnie z ich oznaczeniem na rycinie.

ryc. 4

- A. 1. morena czołowa, 2. sandr, 3. pradolina, 4. morena denna
- B. 1. morena denna, 2. sandr, 3. morena czołowa, 4. pradolina
- C. 1. pradolina, 2. morena czołowa, 3. sandr, 4. morena denna
- D. 1. morena denna, 2. morena czołowa, 3. sandr, 4. pradolina

8. Określ jaki typ skał dominuje na obszarze objętym najmłodszym zlodowaceniem (ryc. 4).

- A. skały osadowe głównie: piasek, żwir, glina
- B. skały osadowe głównie: piaskowiec, wapień, zlepieniec
- C. skały magmowe: granit, gabbro, bazalt
- D. skały przeobrażone głównie: gnejs, marmur, łupki krystaliczne

9. Na podstawie danych w tabeli 1 opisz jaka forma terenu dominuje w Polsce.

.....

.....

Tab.1 Układ pionowy powierzchni w Polsce

Wysokość	w% powierzchni ogólnej kraju
poniżej 0 m n.p.m	0, 2
0–300 m n.p.m.	91, 1
300–500 m n.p.m.	5, 6
powyżej 500 m n.p.m.	3, 1

10. Oblicz różnicę wysokości względnych między najwyższym a najniższym punktem w Polsce. Podaj ich nazwy własne i wysokość bezwzględną.

.....

.....

.....

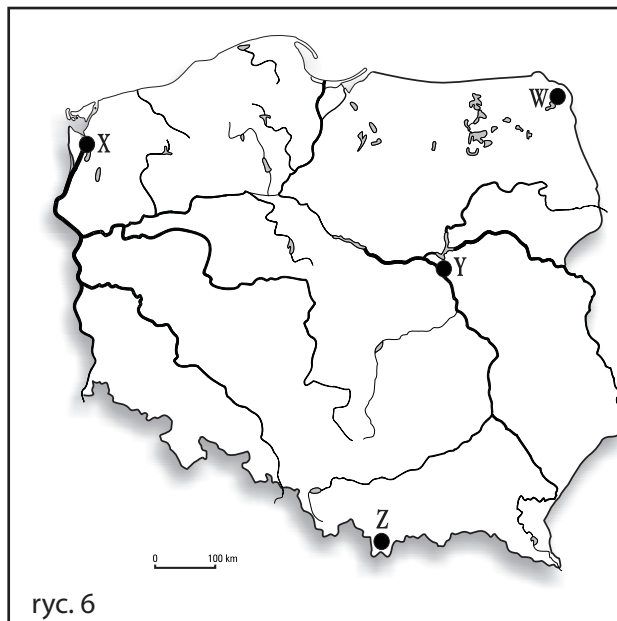
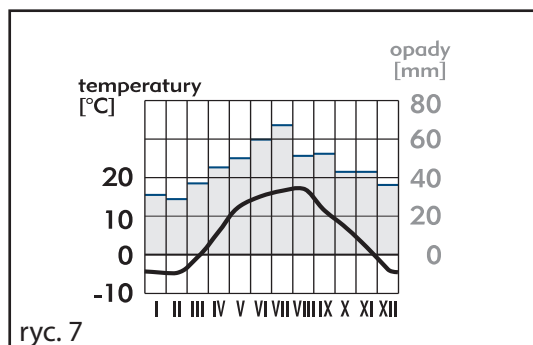
11. Na mapie (ryc. 5) literami X, Y, W, Z oznaczono obszary Polski, w których zaznacza się wyraźny wpływ jednego z czynników klimatotwórczych. Który czynnik najsilniej oddziałuje na klimat w obszarze oznaczonym literą Y?

- A. wpływ Morza Bałtyckiego
- B. wpływ lądu Europy Wschodniej i Azji
- C. wpływy Oceanu Atlantyckiego
- D. wpływ zróżnicowania terenu – wysokość n. p. m.

nowe ćwiczenia klasa II
str. 22

ryc. 5

12. Na mapie Polski (ryc. 6) zaznaczono 4 stacje klimatyczne. W której z nich roczny przebieg średnich miesięcznych temperatur powietrza i sumy miesięcznych opadów są takie, jak na diagramie (ryc. 7)?

- A. w stacji X
- B. w stacji Y
- C. w stacji W
- D. w stacji Z

13. Na podstawie poniższego opisu określ rodzaj wiatru.

- pojawia się zawsze w ciągu doby;
- rozwija się w strefie brzegowej zbiorników morskich;
- przyczyną ruchu powietrza jest nierównomierne nagrzanie powierzchni wodnej i lądowej podczas słonecznej pogody;
- powietrze przepływa znad zbiornika wodnego w kierunku lądu.

Opis dotyczy wiatru lokalnego.....

14. Odczytaj na mapie, w którym zestawie umieszczono tylko lewe dopływy Wisły.

- A. Nysa Kłodzka, Bóbr, Nysa Łużycka;
- B. Mała Panew, Barycz, Warta;
- C. Nida, Pilica, Bzura;
- D. San, Wieprz, Drwęca

15. Które dwa typy gleby wytworzone na osadach polodowcowych zajmują w Polsce największą powierzchnię?

- A. bielica i gleby brunatne
- B. rędziny i mady
- C. czarnoziemny i czarne ziemie
- D. gleby bagienne i gleby górskie

16. Podaj gatunek drzewa dominujący w polskich lasach oraz określ jego procentowy udział w drzewostanie.

Gatunek –

Udział w drzewostanie –

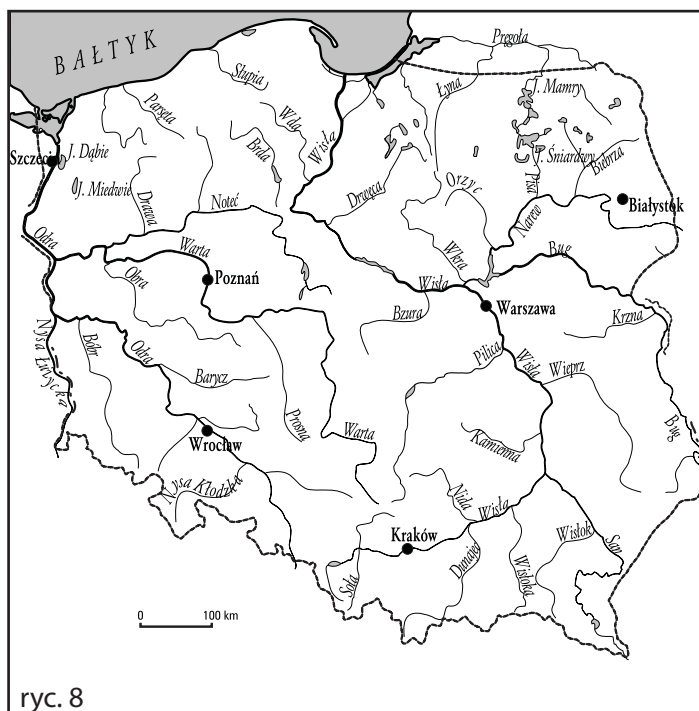
17. Na mapie (ryc.) zakreskowano trzy regiony fizycznogeograficzne Polski. Wskaż zastaw, w którym ich nazwy wpisano zgodnie z oznaczeniem na mapie.

A. 1. Wyż. Lubelska,
2. Poj. Mazurskie,
3. Nizina Śląska

B. 1. Niz. Śląska,
2. Poj. Mazurskie,
3. Wyż. Lubelska

C. 1. Poj. Mazurskie,
2. Wyż. Lubelska,
3. Niz. Śląska

D. 1. Wyż. Lubelska,
2. Niz. Śląska,
3. Poj. Mazurskie

18. W którym z wymienionych regionów Polski wysokości w żadnym punkcie nie przekraczają wysokości 300 m n.p.m?

A. na Pojezierzach Wschodniobałtyckich;
B. na Pojezierzach Południowobałtyckich;
C. na Nizinach Środkowopolskich;
D. na Wyżynach Polskich.

19. Przeczytaj poniższy opis jednej z form terenu. Podaj jej nazwę i wskaż region w Polsce gdzie te formy osiągają wysokość ponad 300 m n.p.m.

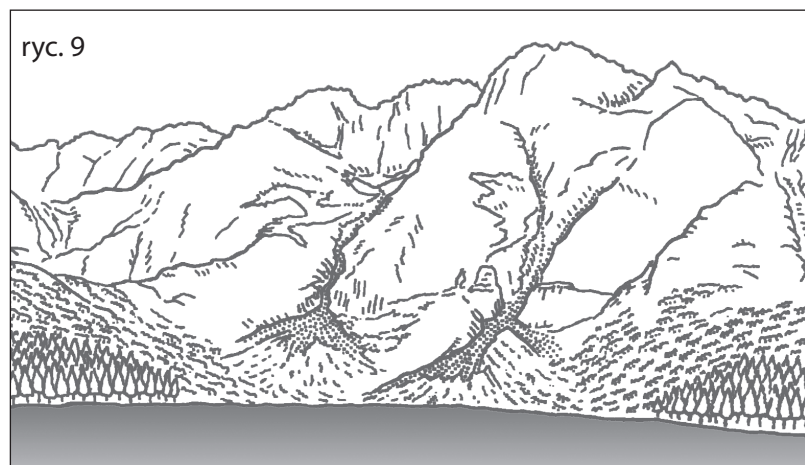
Wydłużone wzniesienie lub ciągi wzgórz powstałe w wyniku osadzenia gładów, żwirów, glin zwałowych, piasków u czoła lądolodu dzięki jego stałemu położeniu przez dłuższy czas.

Forma terenu –

Region –

20. W których z regionów na Wyżynach Polskich powstała największa konurbacja miejsko-przemysłowa w Polsce?
- A. na Wyżynie Śląskiej
 - B. na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej
 - C. na Wyżynie Kieleckiej
 - D. na Wyżynie Lubelskiej.
21. Posługując się ryciną 9., rozpoznaj i wymień trzy elementy rzeźby wysokogórskiej charakterystyczne dla polskich Tatr.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

22. Które dwa czynniki naturalne wpływają korzystnie na rozwój rolnictwa na Przedgórzu Sudeckim?
- A. wysokie sumy opadów w okresie wegetacyjnym i mało urozmaicona rzeźba terenu
 - B. urozmaicona rzeźba terenu, duże nachylenie stoków, co sprzyja dużemu nasłonecznieniu
 - C. duże opady, przekraczające średni opad w Polsce, i wysoka kultura rolna
 - D. długi okres wegetacyjny (ok. 220 dni) i urodzajne gleby

SPRAWDZIAN WIELOSTOPNIOWY II/1B

TREŚCI NAUCZANIA: Położenie i środowisko przyrodnicze Polski; Regiony geograficzne Polski.

Rozwiązując zadania sprawdzianu, korzystaj z atlasu geograficznego.

.....
(imię i nazwisko)

.....
(klasa)

.....
(data)

1. Przeczytaj poniższe stwierdzenia i wskaż, które z nich jest (są) prawdziwe.

- I) Polska leży w centrum Europy nad Morzem Bałtyckim.
- II) Przez Polskę przebiega z północnego-zachodu na południowy-wschód linia oddzielająca dwa wielkie regiony silnie zróżnicowaną Europę Zachodnią od rozległej równinnej Europy Wschodniej.
- III) Wszystkie punkty na obszarze Polski mają szerokość geograficzną północną i długość geograficzną wschodnią.

Prawdziwe jest (są) stwierdzenie (a).

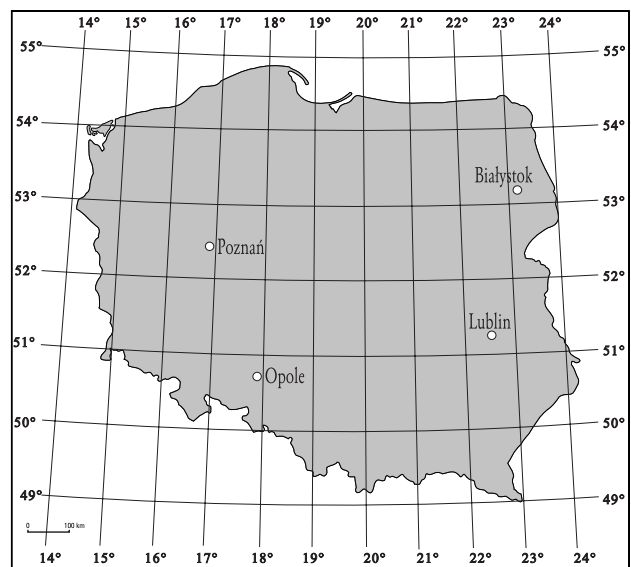
- A. tylko I
- B. I i II
- C. I, II i III
- D. tylko II.

2. Powierzchnia Polski według podziału administracyjnego wynosi:

- A. 322 577 km²
- B. 313 895 km²
- C. 312 679 km²
- D. 311 868 km²

3. Odczytaj na mapie (ryc. 1) i podaj współrzędne geograficzne Białegostoku (dopuszczalny błąd 10').

.....
.....

ryc. 1

4. Na mapie (ryc. 2) oznaczono numerami siedem państw graniczących z Polską. Numerami 1, 3, 5 oznaczono państwa.

- A. Litwa, Białoruś, Republika Czeska
- B. Białoruś, Słowacja, Niemcy
- C. Federacja Rosyjska, Białoruś, Słowacja
- D. Litwa, Ukraina, Republika Czeska

ryc. 2

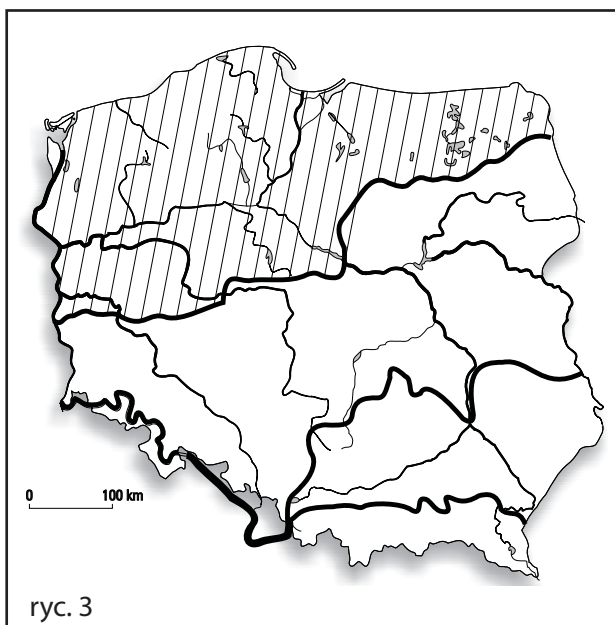
5. Określ erę i okres geologiczny, w którym utworzyły się pokłady węgla kamiennego w Polsce.

- A. era mezozoiczna, kreda
- B. era mezozoiczna, jura
- C. era paleozoiczna, karbon
- D. era paleozoiczna; kambr

6. Na mapie (ryc. 3.) zakreskowano obszar Polski objęty najmłodszym zlodowaceniem. Podaj nazwę tego zlodowacenia i określ typ krajobrazu, jaki wytworzył się na tym obszarze po stopieniu lądolodu.

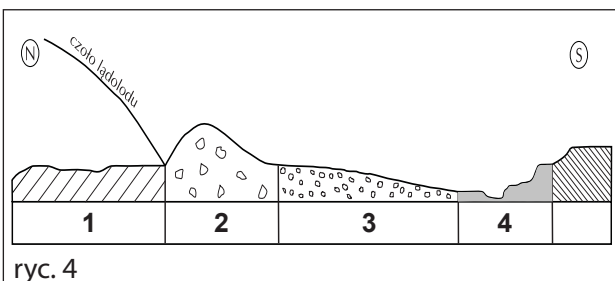
.....

.....

ryc. 3

7. Na rycinie 4. oznaczono cyframi formy rzeźby polodowcowej powstałe podczas postępu lądolodu. Wskaż zestaw, w którym nazwy form terenu opisano zgodnie z ich oznaczeniem na rycinie.

ryc. 4

- A. 1. morena denna, 2. sandr, 3. morena czołowa, 4. pradolina
- B. 1. morena denna, 2. morena czołowa, 3. sandr, 4. pradolina
- C. 1. morena czołowa, 2. sandr, 3. pradolina, 4. morena denna
- D. 1. pradolina, 2. morena czołowa, 3. sandr, 4. morena denna

8. Określ jaki typ skał dominuje na obszarze objętym najmłodszym zlodowaceniem (ryc. 4).

- A. skały osadowe głównie: piaskowiec, wapień, zlepieniec
- B. skały przeobrażone głównie: gnejs, marmur, łupki krystaliczne
- C. skały osadowe głównie: piasek, żwir, glina
- D. skały magmowe: granit, gabbro, bazalt

9. Na podstawie danych w tabeli 1 opisz jaka forma terenu dominuje w Polsce.

.....

.....

Tab.1 Układ pionowy powierzchni w Polsce

Wysokość	w% powierzchni ogólnej kraju
poniżej 0 m n.p.m	0, 2
0–300 m n.p.m.	91, 1
300–500 m n.p.m.	5, 6
powyżej 500 m n.p.m.	3, 1

10. Oblicz różnicę wysokości względnych między najwyższym a najniższym punktem w Polsce. Podaj ich nazwy własne i wysokość bezwzględną.

.....

.....

.....

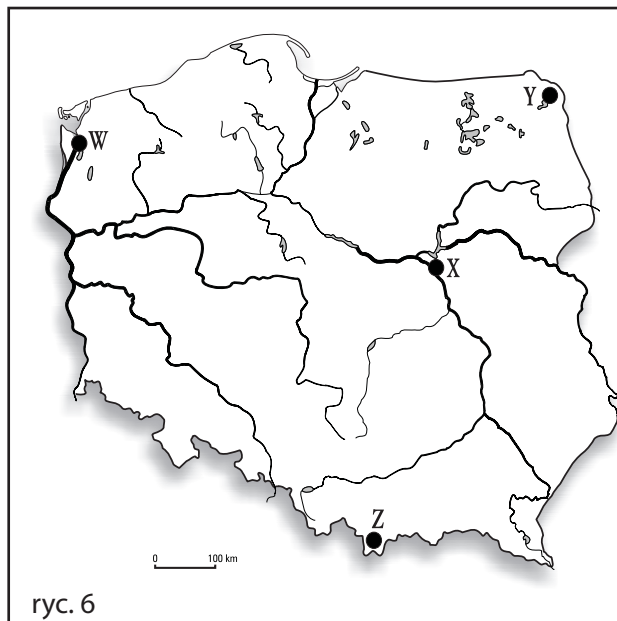
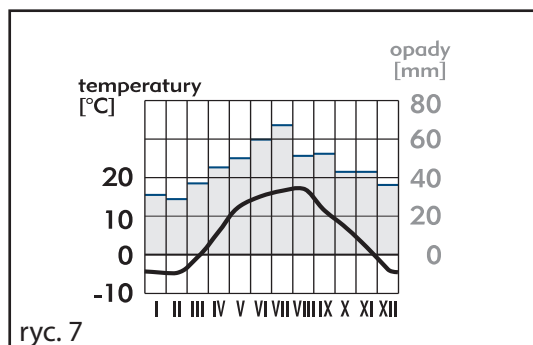
11. Na mapie (ryc. 5) literami X, Y, W, Z oznaczono obszary Polski, w których zaznacza się wyraźny wpływ jednego z czynników klimatotwórczych. Który czynnik najsilniej oddziałuje na klimat w obszarze oznaczonym literą Z?

- A. wpływ Morza Bałtyckiego
- B. wpływ lądu Europy Wschodniej i Azji
- C. wpływy Oceanu Atlantyckiego
- D. wpływ zróżnicowania terenu – wysokość n. p. m.

nowe ćwiczenia klasa II
str. 22

ryc. 5

12. Na mapie Polski (ryc. 6) zaznaczono 4 stacje klimatyczne. W której z nich roczny przebieg średnich miesięcznych temperatur powietrza i sumy miesięcznych opadów są takie, jak na diagramie (ryc. 7)?

- A. w stacji X
- B. w stacji Y
- C. w stacji W
- D. w stacji Z

13. Na podstawie poniższego opisu określ rodzaj wiatru.

- *pojawia się zawsze w ciągu doby;*
- *rozwijają się w strefie brzegowej zbiorników morskich;*
- *przyczyną ruchu powietrza jest nierównomierne nagrzanie powierzchni wodnej i lądowej podczas słonecznej pogody;*
- *powietrze przepływa znad lądu w kierunku zbiornika wodnego.*

Opis dotyczy wiatru lokalnego.....

14. Odczytaj na mapie, w którym zestawie umieszczono tylko prawe dopływy Wisły.

- A. Nysa Kłodzka, Bóbr, Nysa Łużycka;
- B. Mała Panew, Barycz, Warta;
- C. Nida, Pilica, Bzura;
- D. San, Wieprz, Drwęca

15. Które dwa typy gleby utworzone na osadach polodowcowych zajmują w Polsce największą powierzchnię?

- A. rędziny i mady
- B. bielica i gleby brunatne
- C. czarnoziemny i czarne ziemie
- D. gleby bagienne i gleby górskie

16. Podaj gatunek drzewa dominujący w polskich lasach oraz określ jego procentowy udział w drzewostanie.

Gatunek –

Udział w drzewostanie –

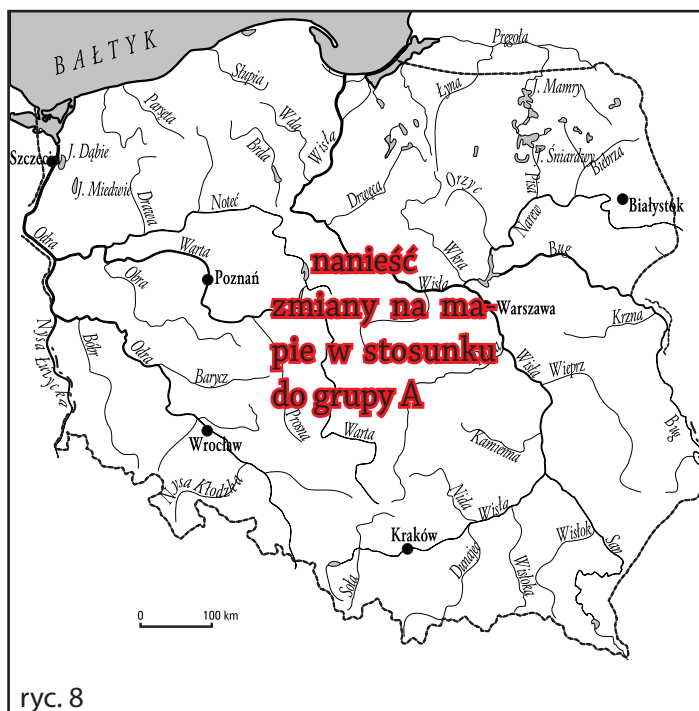
17. Na mapie (ryc.) zakreskowano trzy regiony fizycznogeograficzne Polski. Wskaż zestaw, w którym ich nazwy wpisano zgodnie z oznaczeniem na mapie.

A. 1. Wyż. Lubelska,
2. Poj. Mazurskie,
3. Nizina Śląska

B. 1. Niz. Śląska,
2. Poj. Mazurskie,
3. Wyż. Lubelska

C. 1. Poj. Mazurskie,
2. Wyż. Lubelska,
3. Niz. Śląska

D. 1. Wyż. Lubelska,
2. Niz. Śląska,
3. Poj. Mazurskie

18. W którym z wymienionych regionów Polski wysokości w żadnym punkcie nie przekraczają wysokości 300 m n.p.m?

A. na Pojezierzach Południowobałtyckich;

B. na Pojezierzach Wschodniobałtyckich;

C. na Wyżynach Polskich.

D. na Nizinach Środkowopolskich;

19. Przeczytaj poniższy opis jednej z form terenu. Podaj jej nazwę i wskaż region w Polsce gdzie te formy osiągają wysokość ponad 300 m n.p.m.

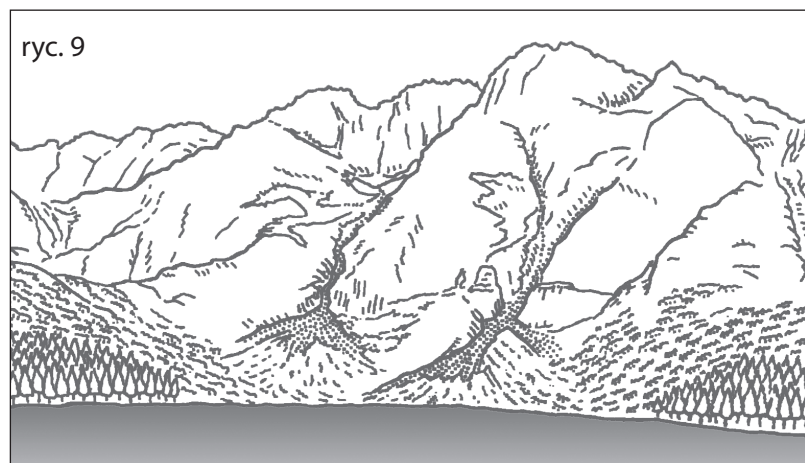
Wydłużone wzniesienie lub ciągi wzgórz powstałe w wyniku osadzenia gładów, żwirów, glin zwałowych, piasków u czoła lądolodu dzięki jego stałemu położeniu przez dłuższy czas.

Forma terenu –

Region –

20. W których z regionów na Wyżynach Polskich powstała największa konurbacja miejsko-przemysłowa w Polsce?
- A. na Wyżynie Lubelskiej.
 - B. na Wyżynie Kieleckiej
 - C. na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej
 - D. na Wyżynie Śląskiej
21. Posługując się ilustracją (ryc. 9), rozpoznaj i wymień trzy elementy rzeźby wysokogórskiej charakterystyczne dla polskich Tatr.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

22. Które dwa czynniki naturalne wpływają korzystnie na rozwój rolnictwa na Przedgórzu Sudeckim?
- A. urozmaicona rzeźba terenu, duże nachylenie stoków, co sprzyja dużemu nasłonecznieniu
 - B. wysokie sumy opadów w okresie wegetacyjnym i mało urozmaicona rzeźba terenu
 - C. długi okres wegetacyjny (ok. 220 dni) i urodzajne gleby
 - D. duże opady, przekraczające średni opad w Polsce, i wysoka kultura rolna

KARTOTEKA SPRAWDZIANU II/2

KARTOTEKA SPRAWDZIANU WIELOSTOPNIOWEGO MIERZĄCEGO OSIĄGNIĘCIA UCZNIA PO OPRA- COWANIU TREŚCI NAUCZANIA: LUDNOŚĆ POLSKI; WYBRANE ZAGADNIENIA GEOGRAFII GOSPO- DARCZEJ POLSKI, MÓJ REGION, SĄSIEDZI POLSKI.

NR ZADA- NIA	SPRAWDZANA CZYNNOŚĆ UCZNIA	KATEGORIA CELU	POZIOM WYMAGAŃ	UWAGI NAUCZYCIELA O TRUDNOŚCI ZADANIA5
1.	Określa położenie geograficzne województw w Polsce.	A	C	
2.	Porządkuje jednostki podziału administracyjnego w Polsce.	B	P	
3.	Oblicza średnią gęstość zaludnienia w województwie.	C	K	
4.	Na podstawie mapy administracyjnej podaje nazwy województw i ich stolicy.	C	P	
5.	Oblicza przyrost rzeczywisty ludności na podstawie danych.	C	R	
6.	Wyjaśnia i poprawnie stosuje pojęcia z zakresu demografii: <i>przyrost naturalny, urodzenia i zgony</i> .	B	P	
7.	Dostrzega zmiany w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce.	C	D	
8.	Umiejscawia na mapie położenie wielkich miast w Polsce.	C	K	
9.	Określa położenie obszaru na podstawie cech środowiska naturalnego.	C	D	
10.	Oblicza na podstawie danych powierzchnię gruntów ornych w Polsce.	C	P	
11.	Odczytuje na diagramie strukturę wykorzystania źródeł energii w Polsce.	C	K	
12.	Rozpoznaje na mapie tematycznej rozmieszczenie okręgów przemysłowych w Polsce.	C	P	
13.	Rozróżnia rodzaje usług.	B	R	
14.	Dostrzega zróżnicowanie sieci dróg kołowych w zależności od ukształtowania powierzchni.	D	D	
15.	Dostrzega zróżnicowanie rodzajów transportu w Polsce.	A	K	
16.	Podaje nazwy miejscowości, w których znajdują się obiekty umieszczone na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego.	C	R	
17.	Dostrzega zróżnicowanie statusu prawnych form ochrony przyrody w Polsce.	B	P	
18.	Określa dialekt języka polskiego występujący na wskazanym obszarze.	R	D	
19.	Rozumie tekst zawierający podstawowe informacje o wielkości i liczbie ludności Polski w Europie.	K	A	
20.	Porównuje dane statystyczne dotyczące powierzchni i liczby ludności Polski i jej sąsiadów.	C	P	
21.	Dostrzega zróżnicowanie etniczne ludności w państwach graniczących z Polską.	A	R	

22.	Na podstawie danych określa przyczynę zmniejszania się liczby ludności w Federacji Rosyjskiej.	B	D	
23.	Zna datę przystąpienia Polski do Unii Europejskiej.	A	K	

PLAN SPRAWDZIANU II/2

POZIOM WYMAGAŃ	KATEGORIA CELU NAUCZANIA				OGÓŁEM LICZBA ZADAŃ	NORMA ZALICZENIA POZIOMU
	A – PAMIĘTANIE WIADOMOŚCI	B – ROZUMIENIE WIADOMOŚCI	C – STOSOWANIE UMIEJĘTNOŚCI W SYTUACJI TYPOWEJ	D – STOSOWANIE UMIEJĘTNOŚCI W SY- TUACJI PROBLEMOWEJ		
K – konieczny	15, 19, 23		1, 3, 9, 11		7	6
P – podstawowy		2, 6, 17	4, 10, 12, 20		7	6
R – rozszerzony		13	5, 16	18	4	3
D – dopełniający		22	7, 9	14	4	3
Ogółem						

Uwaga: Numery w komórkach tabeli odpowiadają numerom zadań w sprawdzianie II/2

SPRAWDZIAN WIELOSTOPNIOWY II/2A

TREŚCI NAUCZANIA: Ludność Polski; Wybrane zagadnienia geografii gospodarczej polski; Sąsiedzi Polski – zróżnicowanie geograficzne, przemiany.

Rozwiązując zadania sprawdzianu, korzystaj z atlasu geograficznego.

.....
(imię i nazwisko)

.....
(klasa)

.....
(data)

1. Określ położenie geograficzne województwa dolnośląskiego w Polsce (ryc. 1).

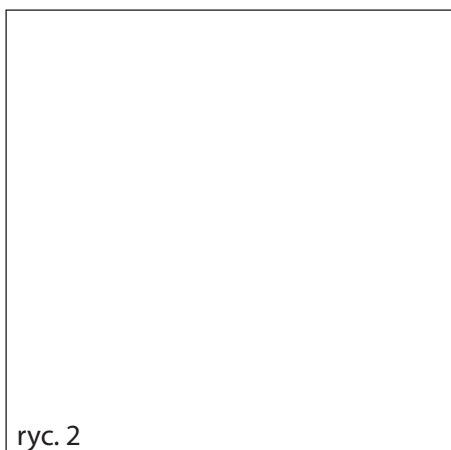
- A. Województwo to leży w Polsce południowo-zachodniej.
- B. Województwo to leży w Polsce południowo-wschodniej.
- C. Województwo to leży w Polsce środkowo-zachodniej.
- D. Województwo to leży w Polsce północno-zachodniej.

2. Uporządkuj jednostki podziału administracyjnego Polski. Podaj ich nazwy od jednostki najwyższej do najniższej.

ryc. 1

3. Oblicz średnią gęstość zaludnienia w województwie mazowieckim. Liczba ludności – 5 204 500, powierzchnia województwa – 35 558 km² (dane 2008 r.). Przedstaw obliczenia.

4. Na mapie (ryc. 2) zaznaczono numerami trzy województwa. Uzupełnij dane w tabeli: wpisz nazwę województwa i podaj nazwę miasta będącego stolicą województwa.

Tab.1

	nazwa województwa	stolica województwa
1		
2		
3		

5. Na podstawie danych w tabeli 2 oblicz przyrost rzeczywity ludności w Polsce w 2008 r.

Tab. 2

	ogółem w tys.
urodzenia żywe	414
zgony	379
emigracja	30
imigracja	15

Przyrost rzeczywisty ludności w Polsce w 2008 r.

.....

6. Określ, które zjawisko w ruchu naturalnym ludności powoduje dodatni przyrost naturalny w danym kraju.
- A. gdy liczba urodzeń jest wyższa, niż liczba zgonów
- B. gdy liczba zgonów jest wyższa niż liczba urodzeń
- C. gdy przyrost rzeczywisty ludności jest większy niż saldo migracji zagranicznych
- D. gdy saldo migracji zagranicznych jest większe niż liczba urodzeń żywych
7. Dokonaj analizy danych w tabeli 3. Wskaż, który z poniższych wniosków najlepiej określa tendencję zmian udziału pracujących w sektorach gospodarki w Polsce w okresie 1995–2008.

Tab. 3 Udział pracujących w głównych sektorach gospodarki w Polsce w latach 1995 i 2008 (w %).

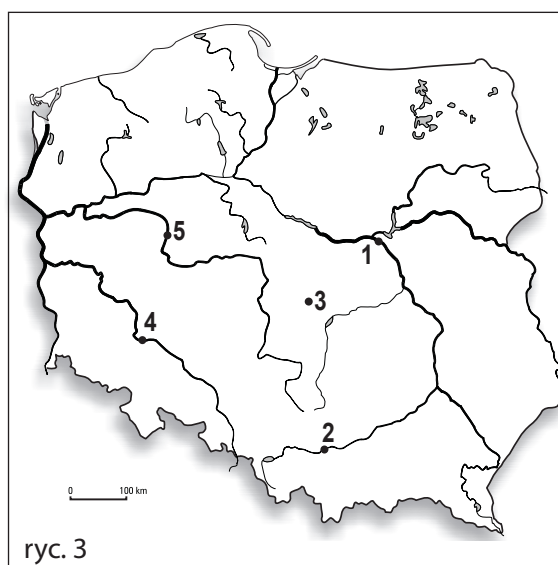
Rok	Rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo	Przemysł i budownictwo	Usługi
1995	26,0	31,2	42,8
2008	14,5	29,1	56,4

- A. następuje stały wzrost udziału pracujących w rolnictwie, leśnictwie i rybołóstwie
- B. następuje duży spadek udziału pracujących w przemyśle i budownictwie
- C. następuje bardzo duży wzrost udziału pracujących w usługach
- D. udziały pracujących w głównych sektorach gospodarki nie zmieniły się w okresie o 1995 do 2008 roku

8. Na mapie (ryc. 3) zaznaczono numerami pięć miast w Polsce o liczbie ludności powyżej 0,5 mln. Podaj nazwy tych miast zgodnie z numeracją na mapie.

Tab.4

	Miasto
1	
2	
3	
4	
5	

9. Wskaż, do którego z zaznaczonych na mapie (ryc. 4) obszarów odnosi się poniższy opis warunków naturalnych:

- występują tam gleby brunatne i bielcowe na osadach polodowcowych – piaskach, żwirach i glinach;
- okres wegetacyjny trwa około 180 dni;
- suma opadu w okresie wegetacyjnym wynosi około 460 mm.

- A. do obszaru X
- B. do obszaru Y
- C. do obszaru W
- D. do obszaru Z

10. Oblicz powierzchnię gruntów ornych w Polsce jeżeli ich udział wynosi 38, 7% powierzchni ogólnej kraju. Przedstaw obliczenia.

.....
.....
.....
.....

diagram str. 93 zeszyt
ćwiczeń II nowy
Marta

11. Na podstawie diagramu (ryc. 5) określ dwa najważniejsze źródła energii w Polsce.

- A. węgiel kamienny i węgiel brunatny
- B. energia wód i źródła odnawialne
- C. węgiel brunatny i energia wód
- D. źródła odnawialne i węgiel kamienny

ryc. 5

12. Podaj nazwy dwóch największych okręgów przemysłowych oznaczonych na mapie (ryc. 6) numerami 1 i 2.

- 1.
- 2.

mapa str. 95 zeszyt ćwiczeń II nowy Marta 1
Śląsko-Krakowski i 2
Warszawski

13. Która z wymienionych grup usług obejmuje niematerialne usługi dla konsumentów?

- A. transport i gospodarka magazynowa
- B. działalność organizacji pozarządowych
- C. usługi komunalne
- D. zapewnienie ochrony zdrowia

ryc. 6

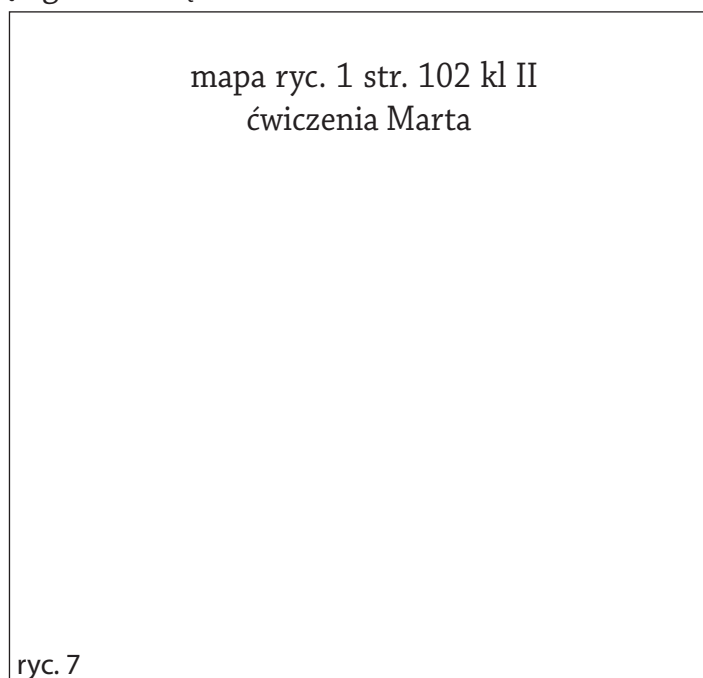
14. Na którym z wymienionych odcinków dróg kołowych w Polsce różnica wysokości względnych jest mniejsza niż 100 m?

- A. Poznań-Warszawa
- B. Warszawa-Kielce
- C. Kielce-Rzeszów
- D. Rzeszów-Zakopane

15. Który z wymienionych rodzajów transportu ma obecnie największe znaczenie w przewozach pasażerskich i przewozach ładunków w Polsce?

- A. transport kolejowy
- B. transport samochodowy
- C. transport lotniczy
- D. żegluga śródlądowa

16. Na mapie (ryc. 7) zaznaczono miejscowości, w których znajdują się obiekty wpisane za Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego. Oznacz na mapie trzy miejscowości i uzupełnij tabelę 5 – wpisz nazwę miejscowości i nazwę obiektu objętego ochroną.

Tab. 5

	Miejscowość nr 1	Miejscowość nr 2	Miejscowość nr 3
nazwa			
obiekt			

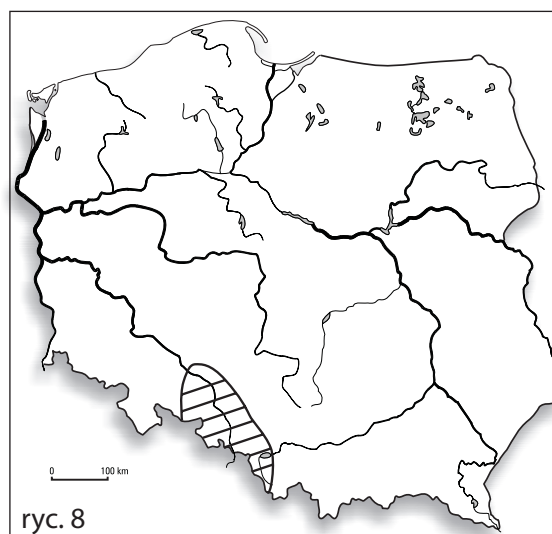
17. W której z prawnych form ochrony przyrody w Polsce **nie** dopuszcza się żadnych działań prowadzących do zmian bioróżnorodności na chronionym obszarze?

- A. w zespołach przyrodniczo-krajobrazowych
- B. w parkach krajobrazowych

- C. w obszarach chronionego krajobrazu
D. w parkach narodowych

18. Jakim dialektem języka polskiego posługuje się duża grupa ludności zamieszkała na obszarze zaznaczonym na mapie (ryc. 8.)?

- A. dialektem małopolskim
B. dialektem śląskim
C. dialektem mazowieckim
D. dialektem wielkopolskim

19. Przeczytaj poniższe stwierdzenia i wskaż, które z nich są prawdziwe.

- I. Powierzchnia Polski według podziału administracyjnego wynosi 312 697 km².
II. Polska zajmuje 9 miejsce w Europie pod względem wielkości powierzchni.
III. Polska zajmuje 8 miejsce w Europie pod względem liczby ludności.

Prawdziwe jest (są) stwierdzenie (a):

- A. tylko I
B. I i II
C. I, II i III
D. II i III

20. Porównaj dane w tabeli 6. Wypisz nazwy państw sąsiadujących z Polską o większej powierzchni i większej liczbie ludności niż nasz kraj.

Tab. 6 Powierzchnia i liczba ludności w państwach graniczących z Polską (2009 r.)

	Federacja Rosyjska	Litwa	Białoruś	Ukraina	Słowacja	Republika Czeska	Niemcy
Powierzchnia (w tys. km ²)	17075,4	65,3	207,6	603,6	49,0	78,9	357,1
Liczba ludności (w mln)	141,8	3,4	9,7	46,2	5,4	10,4	82,1

.....
.....

21. W którym z wymienionych państw najliczniejszą grupę ludności stanowią ludy bałtyckie?

- A. na Litwie
- B. na Białorusi
- C. na Słowacji
- D. na Ukrainie

22. Porównaj dane w tabeli 7 i określ główną przyczynę zmniejszenia się liczby ludności w Federacji Rosyjskiej.

Tab. 7 Ruch naturalny ludności w Federacji Rosyjskiej w latach 1995–2008.

	1995	2000	2008
Liczba ludności ogółem (w tys.)	148 497	146 670	141 841
Urodzenia żywe na 1000 urodzeń	9,3	8,6	12,1
Zgony na 1000 ludności	15,0	15,2	14,6

.....

.....

23. Polska przystąpiła do Unii Europejskiej:

- A. 1 maja 2004 roku,
- B. 1 maja 2005 roku,
- C. 1 maja 2006 roku,
- D. 1 maja 2007 roku.

SPRAWDZIAN WIELOSTOPNIOWY II/2B

TREŚCI NAUCZANIA: Ludność Polski; Wybrane zagadnienia geografii gospodarczej polski; Sąsiedzi Polski – zróżnicowanie geograficzne, przemiany.

Rozwiązując zadania sprawdzianu, korzystaj z atlasu geograficznego.

.....
(imię i nazwisko)

.....
(klasa)

.....
(data)

1. Określ położenie geograficzne województwa podkarpackiego w Polsce (ryc. 1).

A. Województwo to leży w Polsce południowo-zachodniej.

B. Województwo to leży w Polsce południowo-wschodniej.

C. Województwo to leży w Polsce środkowo-zachodniej.

D. Województwo to leży w Polsce północno-zachodniej.

2. Uporządkuj jednostki podziału administracyjnego Polski. Podaj ich nazwy od jednostki najniższej do najwyższej.

ryc. 1

3. Oblicz średnią gęstość zaludnienia w województwie śląskim. Liczba ludności – 4 645 700, powierzchnia województwa – 12 334 km² (dane 2008 r.). Przedstaw obliczenia.

4. Na mapie (ryc. 2) zaznaczono numerami trzy województwa. Uzupełnij dane w tabeli: wpisz nazwę województwa i podaj nazwę miasta będącego stolicą województwa.

Tab.1

	nazwa województwa	stolica województwa
1		
2		
3		

dolnośląskie
pomorskie
lubelskie

ryc. 2

5. Na podstawie danych w tabeli 2 oblicz przyrost naturalny ludności w Polsce w 2008 r.

Tab. 2 Ruch naturalny ludności w Polsce w 2008 r.

	ogółem w tys.
urodzenia żywe	414
zgony	379

Przyrost naturalny ludności
w Polsce w 2008 r.

.....

.....

6. Określ, które zjawisko w ruchu naturalnym ludności powoduje dodatni przyrost naturalny w danym kraju.

- A. gdy saldo migracji zagranicznych jest większe niż liczba urodzeń żywych
- B. gdy przyrost rzeczywisty ludności jest większy niż saldo migracji zagranicznych
- C. gdy liczba zgonów jest wyższa niż liczba urodzeń
- D. gdy liczba urodzeń jest wyższa, niż liczba zgonów

7. Dokonaj analizy danych w tabeli 3. Wskaż, który z poniższych wniosków najlepiej określa tendencję zmian udziału pracujących w sektorach gospodarki w Polsce w okresie 1995–2008.

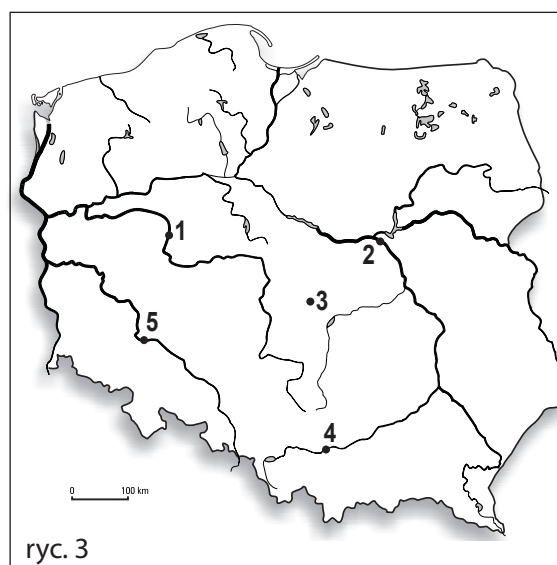
Tab. 3 Udział pracujących w głównych sektorach gospodarki w Polsce w latach 1995 i 2008 (w %).

Rok	Rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo	Przemysł i budownictwo	Usługi
1995	26,0	31,2	42,8
2008	14,5	29,1	56,4

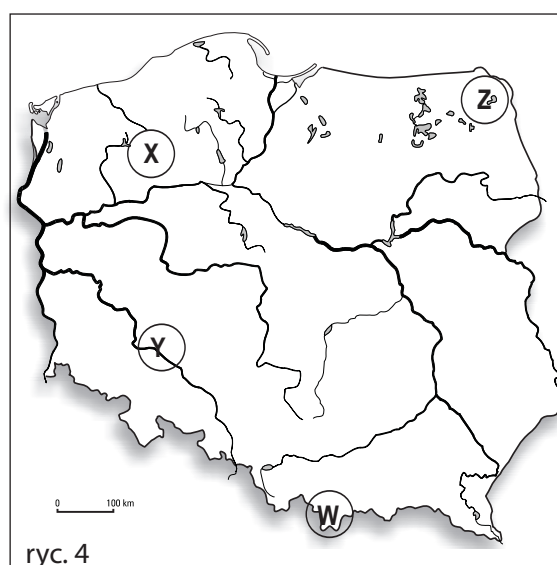
- A. udziały pracujących w głównych sektorach gospodarki nie zmieniły się w okresie o 1995 do 2008 roku
- B. następuje bardzo duży wzrost udziału pracujących w usługach
- C. następuje duży spadek udziału pracujących w przemyśle i budownictwie
- D. następuje stały wzrost udziału pracujących w rolnictwie, leśnictwie i rybołóstwie
8. Na mapie (ryc. 3) zaznaczono numerami pięć miast w Polsce o liczbie ludności powyżej 0,5 mln. Podaj nazwy tych miast zgodnie z numeracją na mapie.

Tab.4

	Miasto
1	
2	
3	
4	
5	

9. Wskaż, do którego z zaznaczonych na mapie (ryc. 4) obszarów odnosi się poniższy opis warunków naturalnych:
- występują tam gleby brunatne i bielcowe na osadach polodowcowych – piaskach, żwirach i glinach;
 - okres wegetacyjny trwa około 180 dni;
 - suma opadu w okresie wegetacyjnym wynosi około 460 mm.
- A. do obszaru X
- B. do obszaru Y
- C. do obszaru W
- D. do obszaru Z

10. Oblicz powierzchnię użytków rolnych w Polsce jeżeli ich udział wynosi 51,8% powierzchni ogólnej kraju. Przedstaw obliczenia.

.....
.....
.....
.....

diagram str. 93 zeszyt
ćwiczeń II nowy
Marta

11. Na podstawie diagramu (ryc. 5) określ dwa najważniejsze źródła energii w Polsce.

- A. źródła odnawialne i węgiel kamienny
- B. węgiel brunatny i energia wód
- C. energia wód i źródła odnawialne
- D. węgiel kamienny i węgiel brunatny

ryc. 5

12. Podaj nazwy dwóch okręgów przemysłowych oznaczonych na mapie (ryc. 6) numerami 1 i 2.

- 1.
- 2.

mapa str. 95 zeszyt ćwiczeń II nowy Marta 1
Poznański i 2 Łódzki

13. Która z wymienionych grup usług obejmuje niematerialne usługi dla konsumentów?

- A. zapewnienie ochrony zdrowia
- B. usługi komunalne
- C. działalność organizacji pozarządowych
- D. transport i gospodarka magazynowa

ryc. 6

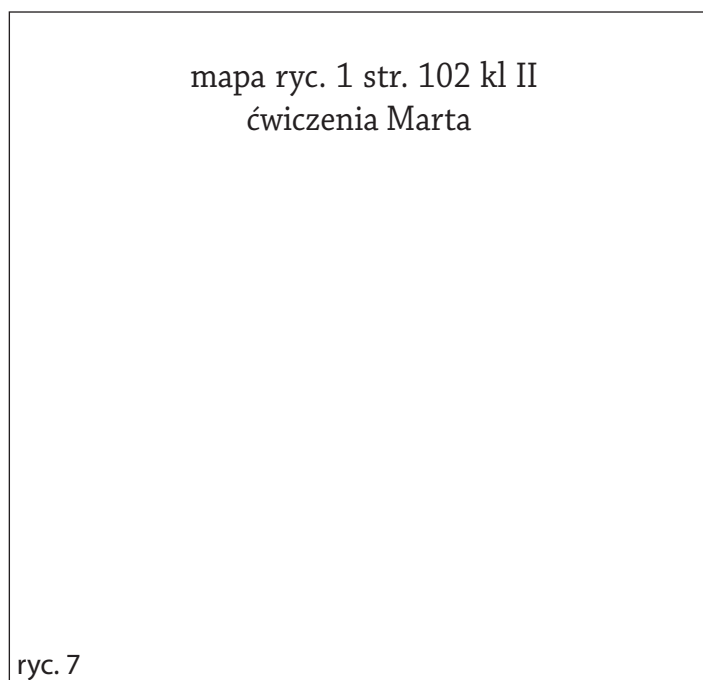
14. Na którym z wymienionych odcinków dróg kołowych w Polsce różnica wysokości względnych przekracza 100 m?

- A. Kraków-Zakopane
- B. Poznań-Warszawa
- C. Łódź-Wrocław
- D. Poznań-Toruń

15. Który z wymienionych rodzajów transportu ma obecnie największe znaczenie w przewozach pasażerskich i przewozach ładunków w Polsce?

- A. żegluga śródlądowa
- B. transport lotniczy
- C. transport samochodowy
- D. transport kolejowy

16. Na mapie (ryc. 7) zaznaczono miejscowości, w których znajdują się obiekty wpisane za Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego. Oznacz na mapie trzy miejscowości i uzupełnij tabelę 5 – wpisz nazwę miejscowości i nazwę obiektu objętego ochroną.

Tab. 5

	Miejscowość nr 1	Miejscowość nr 2	Miejscowość nr 3
nazwa			
obiekt			

17. W której z prawnych form ochrony przyrody w Polsce **nie** dopuszcza się żadnych działań prowadzących do zmian bioróżnorodności na chronionym obszarze?

- A. w parkach narodowych
- B. w obszarach chronionego krajobrazu
- C. w parkach krajobrazowych
- D. w zespołach przyrodniczo-krajobrazowych

18. Jakim dialektem języka polskiego posługuje się duża grupa ludności zamieszkała na obszarze zaznaczonym na mapie (ryc. 8.)?

- A. dialektem małopolskim
- B. dialektem śląskim
- C. dialektem mazowieckim
- D. dialektem wielkopolskim

19. Przeczytaj poniższe stwierdzenia i wskaż, które z nich są prawdziwe.

I. Powierzchnia Polski według podziału administracyjnego wynosi 312 697 km².

II. Polska zajmuje 8 miejsce w Europie pod względem liczby ludności.

III. Polska zajmuje 9 miejsce w Europie pod względem wielkości powierzchni.

Prawdziwe jest (są) stwierdzenie (a):

- A. tylko I
- B. I i II
- C. I, II i III
- D. II i III

20. Porównaj dane w tabeli 6. Wypisz nazwy państw sąsiadujących z Polską o mniejszej powierzchni i mniejszej liczbie ludności niż nasz kraj.

Tab. 6 Powierzchnia i liczba ludności w państwach graniczących z Polską (2009 r.)

	Federacja Rosyjska	Litwa	Białoruś	Ukraina	Słowacja	Republika Czeska	Niemcy
Powierzchnia (w tys. km ²)	17075,4	65,3	207,6	603,6	49,0	78,9	357,1
Liczba ludności (w mln)	141,8	3,4	9,7	46,2	5,4	10,4	82,1

.....

.....

21. W którym z wymienionych państw najliczniejszą grupę ludności stanowią ludy bałtyckie?

- A. na Ukrainie
- B. na Słowacji
- C. na Białorusi
- D. na Litwie

22. Porównaj dane w tabeli 7 i określ główną przyczynę zmniejszenia się liczby ludności w Federacji Rosyjskiej.

Tab. 7

	1995	2000	2008
Liczba ludności ogółem (w tys.)	148 497	146 670	141 841
Urodzenia żywe na 1000 urodzeń	9,3	8,6	12,1
Zgony na 1000 ludności	15,0	15,2	14,6

.....

.....

23. Polska przystąpiła do Unii Europejskiej:

- A. 1 maja 2007 roku,
- B. 1 maja 2006 roku,
- C. 1 maja 2005 roku,
- D. 1 maja 2004 roku.

KARTOTEKA SPRAWDZIANU II/3

KARTOTEKA SPRAWDZIANU WIELOSTOPNIOWEGO MIERZĄCEGO OSIĄGNIĘCIA UCZNIA PO OPRAWIANIU TREŚCI NAUCZANIA: POŁOŻENIE I ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE POLSKI; REGIONY GEOGRAFICZNE POLSKI; LUDNOŚĆ POLSKI; WYBRANE ZAGADNIENIA GEOGRAFII GOSPODARCZEJ POLSKI; MÓJ REGION, SĄSIEDZI POLSKI.

NR ZADANIA	SPRAWDZANA CZYNNOŚĆ UCZNIA	KATEGORIA CELU	POZIOM WYMAGAŃ	UWAGI NAUCZYCIELA O TRUDNOŚCI ZADANIA ⁵
1.	Określa na mapie współrzędne geograficzne wybranych punktów w Polsce.	C	P	
2.	Dostrzega zależność między położeniem geograficznym Polski w Europie a strefami czasu.	C	D	
3.	Na podstawie opisu określa wiek wydarzenia z przeszłości geologicznej Polski.	B	K	
4.	Dostrzega zależności między współczesną rzeźbą terenu a okresem zlodowaceń w Polsce.	A	P	
5.	Rozumie znaczenie czynników klimatotwórczych wpływających na klimat Polski.	B	R	
6.	Dostrzega zależność między wysokością nad poziomem morza a rocznym przebiegiem wybranych cech klimatu.	C	R	
7.	Na podstawie danych oblicza skalę liczbową mapy.	D	D	
8.	Umieszcza na mapie regiony fizycznogeograficzne Polski.	C	K	
9.	Zna wysokości bezwzględne głównych pasm górskich w Polsce.	A	K	
10.	Lokalizuje wybrane obiekty w regionach fizycznogeograficznych Polski.	C	K	
11.	Dostrzega zróżnicowanie form rzeźby terenu w regionach fizycznogeograficznych Polski.	C	R	
12.	Odczytuje wartości na diagramie.	C	K	
13.	Wyjaśnia zależności w ruchu naturalnym ludności.	B	D	
14.	Rozumie procesy urbanizacji i zna mierniki stosowane do ich pomiaru.	B	R	
15.	Lokalizuje na mapie główne ośrodki przemysłowe w Polsce.	A	K	
16.	Określa położenie obszaru na podstawie wybranych cech środowiska naturalnego.	C	D	
17.	Rozróżnia rodzaje usług.	C	R	

18.	Zna przyrodnicze i kulturowe obiekty z obszaru Polski wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego.	A	P	
19.	Dostrzega zróżnicowanie statusu prawnych form ochrony przyrody w Polsce.	B	P	
20.	Porównuje dane dotyczące wielkości powierzchni i liczby ludności Polski i jej sąsiadów.	C	K	
21.	Rozumie tekst zawierający podstawowe informacje o wielkości terytorium i liczbie ludności Polski.	B	P	
22.	Odczytuje na mapie nazwy państw sąsiadów Polski.	C	K	
23.	Zna nazwy stolic państw sąsiadujących z Polską.	A	P	

PLAN SPRAWDZIANU II/3

POZIOM WYMAGAŃ	KATEGORIA CELU NAUCZANIA				OGÓŁEM LICZBA ZADAŃ	NORMA ZALICZENIA POZIOMU
	A – PAMIĘTANIE WIADOMOŚCI	B – ROZUMIENIE WIADOMOŚCI	C – STOSOWANIE UMIEJĘTNOŚCI W SYTUACJI TYPOWEJ	D – STOSOWANIE UMIEJĘTNOŚCI W SY- TUACJI PROBLEMOWEJ		
K – konieczny	19, 15	3	8, 10, 12, 20, 22		8	7
P – podstawowy	4, 18, 23	9, 21	1		6	5
R – rozszerzony		5, 14	6, 11, 17		5	4
D – dopełniający		13	2, 16	7	4	3
Ogółem	5	6	11	1	23	19

Uwaga: Numery w komórkach tabeli odpowiadają numerom zadań w sprawdzianie II/3

SPRAWDZIAN WIELOSTOPNIOWY II/3A

TREŚCI NAUCZANIA: Położenie i środowisko przyrodnicze Polski; Regiony geograficzne Polski; Ludność Polski; Wybrane zagadnienia geografii gospodarczej polski; Mój region; Sąsiedzi Polski.

Rozwiązując zadania sprawdzianu, korzystaj z atlasu geograficznego.

.....
(imię i nazwisko)

.....
(klasa)

.....
(data)

1. Na mapie (ryc. 1) zaznaczono cztery krańcowe punkty Polski. Który z tych punktów ma współrzędne geograficzne $49^{\circ}00'$ szer. geogr. północnej (N) i $22^{\circ}51'$ dł. geogr. wschodniej (E)?

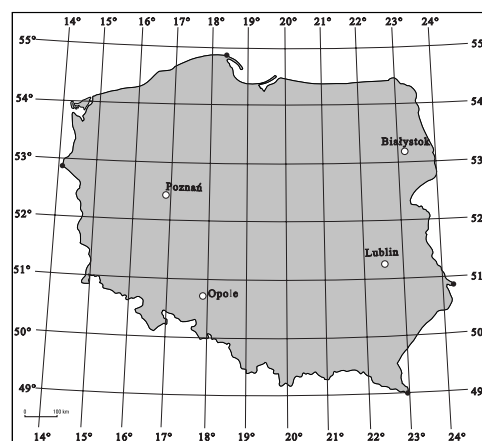
- A. północny kraniec Polski
- B. południowy kraniec Polski
- C. wschodni kraniec Polski
- D. zachodni kraniec Polski

2. Terytorium Polski w przeważającej części leży w strefie czasu środkowoeuropejskiego. Gdy w Polsce jest godzina 12^{00} czasu urzędowego, która godzina czasu strefowego jest w strefie czasu uniwersalnego?

- A. godzina 10^{00}
- B. godzina 11^{00}
- C. godzina 13^{00}
- D. godzina 14^{00}

3. Przeczytaj poniższy opis zjawisk i procesów zachodzących w jednym z okresów geologicznych. Którego okresu geologicznego opis dotyczy?

W tym okresie geologicznym panował wilgotny i gorący klimat. Nadmorskie tereny porastały lasy złożone z różnorodnej roślinności, między innymi z drzewiastych paproci, widłaków i skrzypów. Obumarłe drzewa zalewało morze, pokrywając je grubą warstwą skał osadowych. Odcięte od dopływu powietrza pokłady roślinności uwęgliły się co doprowadziło do powstania pokładów węgla kamiennego.

ryc. 1

- A. okresu kambriu w erze paleozoicznej
 B. okresu karbonu w erze paleozoicznej
 C. okresu kredy w erze mezozoicznej
 D. okresu triasu w erze mezozoicznej
4. Wymień trzy formy rzeźby terenu charakterystyczne dla młodego krajobrazu polodowcowego (krajobrazu młodoglacjalnego).
-
-
5. Jaki typ pogody jest kształtowany latem w Polsce przez napływające masy powietrza polarnomorskiego?
- A. lato jest suche i gorące
 B. lato jest chłodne i wilgotne
 C. lato jest gorące i wilgotne z wysokimi opadami
 D. lato jest chłodne i wilgotne z wysokimi opadami
6. W tabeli 1 zamieszczono dane z czterech stacji klimatycznych w Polsce. Wskaż stację położoną najwyżej nad poziomem morza (zaznacz literę).

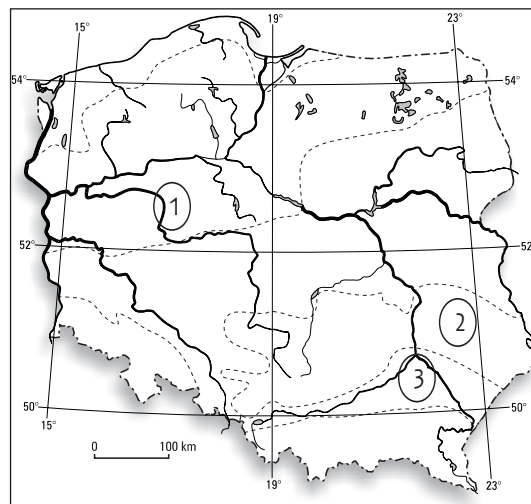
Tab. 1

Stacja	Średnia temperatura powietrza w styczniu (°C)	Średnia temperatura powietrza w lipcu (°C)	Średnia temperatura roczna (°C)	Suma opadu rocznego (mm/rok)
A	-2, 5	17, 6	7, 3	535
B	-2, 5	18, 2	8, 2	722
C	-2, 0	18, 2	7, 7	510
D	-4, 9	14, 7	5, 0	1122

7. Mierzeja Helska ma w terenie długość 34,5 km. Na mapie jej długość wynosi 23 mm. Oblicz skalę liczbową mapy. Przedstaw obliczenia.
-
-
-

8. Na mapie (ryc. 2) oznaczono numerami trzy regiony w Polsce. W którym zestawie wpisano ich nazwy zgodnie z oznaczeniem na mapie?

- A. 1. Poj. Wielkopolskie, 2. Wyż. Lubelska, 3. Kotlina Sandomierska
- B. 1. Wyż. Lubelska, 2. Kotlina Sandomierska, 3. Poj. Wielkopolskie
- C. 1. Kotlina Sandomierska, 2. Poj. Wielkopolskie, 3. Wyż. Lubelska
- D. 1. Poj. Wielkopolskie, 2. Kotlina Sandomierska, 3. Wyż. Lubelska

ryc. 2

9. W którym z wymienionych pasm górskich znajdują się szczyty przekraczające 2000 m n.p.m.?

- A. w Beskidzie Wysokim
- B. w Karkonoszach
- C. w Tatrach
- D. w Bieszczadach

10. Odczytaj na mapie w atlasie, w którym z regionów fizycznogeograficznych leży Warszawa.

- A. na Pojezierzach Południowobałtyckich
- B. na Nizinach Środkowopolskich
- C. na Polesiu
- D. na Pojezierzach Wschodniobałtyckich

11. W którym z regionów fizycznogeograficznych Polski można zobaczyć klif, mierzeję i deltę?

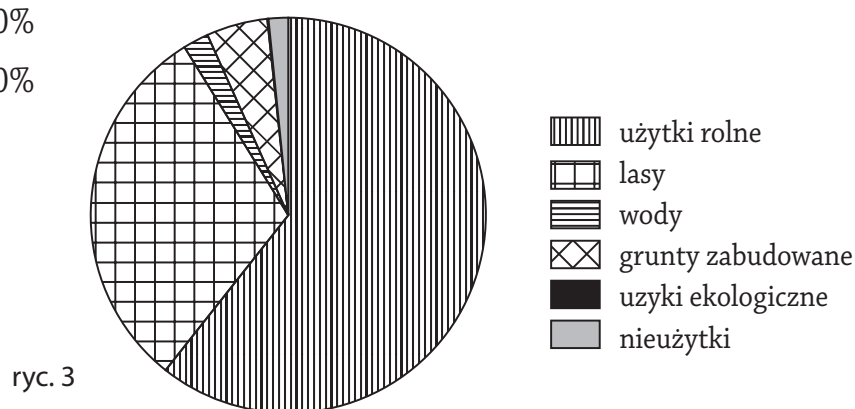
- A. na Pobrzeżach Południowobałtyckich
- B. na Pojezierzach Południowobałtyckich
- C. na Nizinach Środkowopolskich
- D. na Pojezierzach Wschodniobałtyckich

12. Odczytaj z diagramu (ryc. 3) ile procent powierzchni Polski zajmują łącznie użytki rolne i lasy.

- A. około 65%
- B. około 70%

C. około 80%

D. około 90%

13. Wskaż, które zjawisko w ruchu naturalnym ludności spowoduje ujemny przyrost naturalny w danym kraju.
- A. gdy liczba urodzeń jest wyższa niż liczba zgonów
B. gdy liczba zgonów jest wyższa niż liczba urodzeń
C. gdy przyrost rzeczywisty ludności jest większy niż saldo migracji zagranicznych
D. gdy saldo migracji zagranicznych jest większe niż liczba urodzeń żywych
14. Który z wymienionych wskaźników jest najczęściej stosowaną miarą procesów urbanizacji?
- A. wzrost udziału ludności miejskiej w ogólnej liczbie ludności
B. wzrost liczby osiedli wiejskich
C. wzrost dochodu narodowego na jednego mieszkańca
D. zmiany wskaźnika pracujących na 1000 osób
15. Miasta Kraków i Katowice są częścią największego okręgu przemysłowego w Polsce. Podaj jego nazwę.

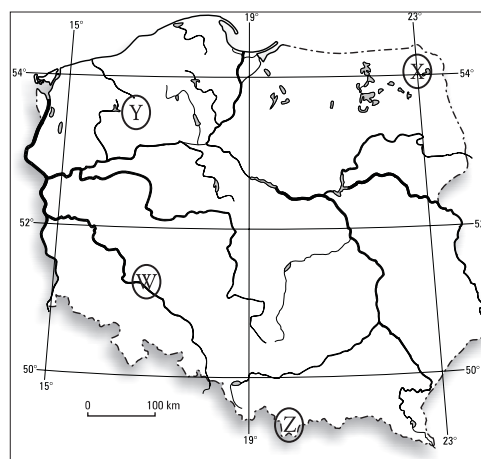
-
16. Wskaż, do którego z zaznaczonych na mapie (ryc. 4) obszarów odnosi się poniższy opis warunków naturalnych.

Występują tam czarne ziemie i gleby bagienne.

Okres wegetacyjny trwa około 225 dni.

Suma opadu w okresie wegetacyjnym wynosi około 410 mm.

- A. do obszaru X
B. do obszaru Y
C. do obszaru W
D. do obszaru Z

ryc. 4

17. Podaj dwa przykłady usług dla konsumentów.

.....
.....

18. Który z wymienionych obiektów w Polsce wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego jest walorem przyrodniczym?

- A. Kraków – zabudowa starego miasta
- B. Malbork – zamek wielkich mistrzów krzyżackich
- C. Białowieża – Białowieski Park Narodowy
- D. Toruń – zabudowa Starego i Nowego Miasta

19. W której z prawnych form ochrony przyrody w Polsce nie dopuszcza się żadnych działań prowadzących do zmian różnorodności na chronionym obszarze?

- A. w parkach narodowych
- B. w obszarach chronionego krajobrazu
- C. w parkach krajobrazowych
- D. w zespołach przyrodniczo-krajobrazowych

20. Porównaj dane w tabeli 1. Wypisz nazwy państw o większej powierzchni i większej liczbie ludności niż w Polsce.

Tab. 1. Powierzchnia i liczba ludności w państwach graniczących z Polską (2009 r.)

Państwo	Niemcy	Białoruś	Litwa	Ukraina	Słowacja	Rep. Czeska	Federacja Rosyjska	Polska
Powierzchnia (tys. km ²)	357, 1	207, 6	65, 3	603, 6	49, 0	78, 9	17075, 4	312, 7
Liczba ludności (mln)	82, 0	9, 7	3, 3	46, 0	5, 4	10, 5	141, 9	38, 2

.....
.....

21. Przeczytaj poniższe stwierdzenia. Które z nich jest (są) prawdziwe?

- I. Powierzchnia Polski według podziału administracyjnego wynosi 312 679 km².
- II. Polska zajmuje 9 miejsce w Europie pod względem powierzchni.
- III. Polska zajmuje 8 miejsce w Europie pod względem liczby ludności.

Prawdziwe jest (są) stwierdzenie (a):

- A. tylko I
- B. I i II
- C. I, II i III
- D. II i III

22. Odczytaj na mapie (ryc. 5) i wypisz nazwy państw graniczących z Polską od południa.

.....

.....

.....

ryc. 5

23. Dopisz do podanych państw nazwy ich stolic.

Litwa – stolica

Ukraina – stolica

Niemcy – stolica

(aby uzyskać 1 punkt za odpowiedź musisz podać nazwy 3 stolic)

SPRAWDZIAN WIELOSTOPNIOWY II/3B

TREŚCI NAUCZANIA: Położenie i środowisko przyrodnicze Polski; Regiony geograficzne Polski; Ludność Polski; Wybrane zagadnienia geografii gospodarczej polski; Mój region.

Rozwiązując zadania sprawdzianu, korzystaj z atlasu geograficznego.

.....
(imię i nazwisko)

.....
(klasa)

.....
(data)

1. Na mapie (ryc. 1) zaznaczono cztery krańcowe punkty Polski. Który z tych punktów ma współrzędne geograficzne $54^{\circ}50'$ szer. geogr. północnej (N) i $18^{\circ}20'$ dł. geogr. wschodniej (E)?

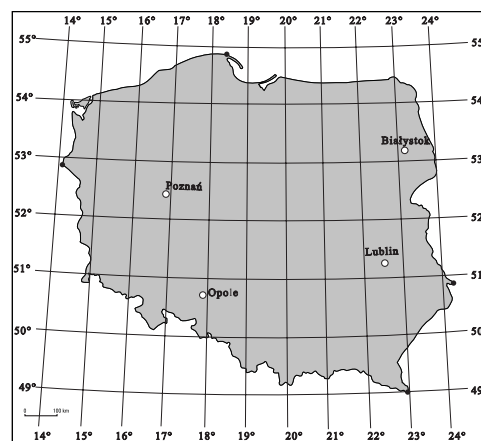
- A. północny kraniec Polski
- B. południowy kraniec Polski
- C. wschodni kraniec Polski
- D. zachodni kraniec Polski

2. Terytorium Polski w przeważającej części leży w strefie czasu środkowoeuropejskiego. Gdy w Polsce jest godzina 12^{00} czasu urzędowego, która godzina czasu strefowego jest w strefie czasu uniwersalnego?

- A. godzina 14^{00}
- B. godzina 13^{00}
- C. godzina 11^{00}
- D. godzina 10^{00}

3. Przeczytaj poniższy opis zjawisk i procesów zachodzących w jednym z okresów geologicznych. Którego okresu geologicznego opis dotyczy?

W tym okresie geologicznym panował wilgotny i gorący klimat. Nadmorskie tereny porastały lasy złożone z różnorodnej roślinności, między innymi z drzewiastych paproci, widłaków i skrzypów. Obumarłe drzewa zalewało morze, pokrywając je grubą warstwą skał osadowych. Odcięte od dopływu powietrza pokłady roślinności uwęgliły się co doprowadziło do powstania pokładów węgla kamiennego.

ryc. 1

- A. okresu triasu w erze mezozoicznej
 B. okresu kredy w erze mezozoicznej
 C. okresu karbonu w erze paleozoicznej
 D. okresu kambru w erze paleozoicznej
4. Wymień trzy formy rzeźby terenu charakterystyczne dla młodego krajobrazu polodowcowego (krajobrazu młodoglacjalnego).
-
-
5. Jaki typ pogody jest kształtowany latem w Polsce przez napływające masy powietrza polarnokontynentalnego?
- A. lato jest chłodne i wilgotne z wysokimi opadami
 B. lato jest gorące i wilgotne z wysokimi opadami
 C. lato jest chłodne i wilgotne
 D. lato jest suche i gorące
6. W tabeli 1 zamieszczono dane z czterech stacji klimatycznych w Polsce. Wskaż stację położoną najwyżej nad poziomem morza (zaznacz literę).

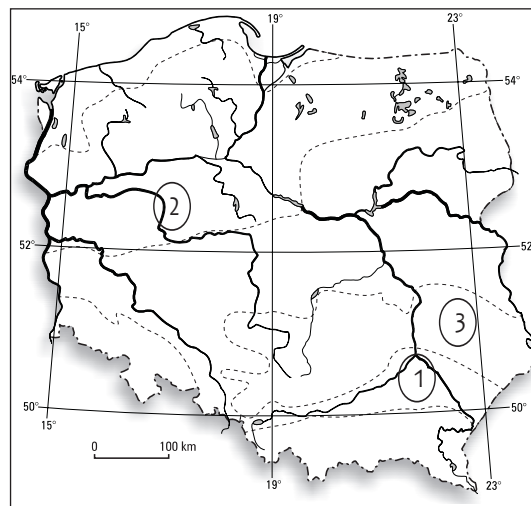
Tab. 1

Stacja	Średnia temperatura powietrza w styczniu (°C)	Średnia temperatura powietrza w lipcu (°C)	Średnia temperatura roczna (°C)	Suma opadu rocznego (mm/rok)
A	-2, 5	18, 2	8, 2	722
B	-2, 5	17, 6	7, 3	535
C	-4, 9	14, 7	5, 0	1122
D	-2, 0	18, 2	7, 7	510

7. Mierzeja Helska ma w terenie długość 34,5 km. Na mapie jej długość wynosi 46 mm. Oblicz skalę liczbową mapy. Przedstaw obliczenia.
-
-
-

8. Na mapie (ryc. 2) oznaczono numerami trzy regiony w Polsce. W którym zestawie wpisano ich nazwy zgodnie z oznaczeniem na mapie?

- A. 1. Poj. Wielkopolskie, 2. Kotlina Sandomierska, 3. Wyż. Lubelska
- B. 1. Kotlina Sandomierska, 2. Poj. Wielkopolskie, 3. Wyż. Lubelska
- C. 1. Wyż. Lubelska, 2. Kotlina Sandomierska, 3. Poj. Wielkopolskie
- D. 1. Poj. Wielkopolskie, 2. Wyż. Lubelska, 3. Kotlina Sandomierska

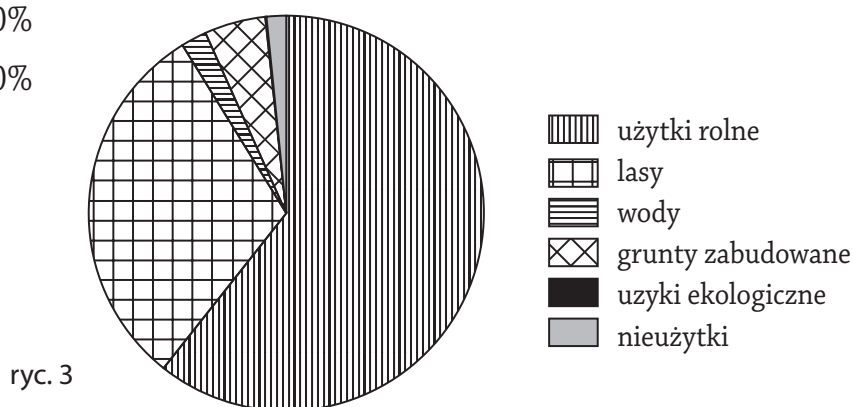

ryc. 2

9. W którym z wymienionych pasm górskich znajdują się szczyty przekraczające 2000 m n.p.m.?
- A. w Bieszczadach
 - B. w Tatrach
 - C. w Karkonoszach
 - D. w Beskidzie Wysokim
10. Odczytaj na mapie w atlasie, w którym z regionów fizycznogeograficznych leży Warszawa.
- A. na Pojezierzach Wschodniobałtyckich
 - B. na Polesiu
 - C. na Nizinach Środkowopolskich
 - D. na Pojezierzach Południowobałtyckich
11. W którym z regionów fizycznogeograficznych Polski można zobaczyć klif, mierzeję i deltę?
- A. na Pojezierzach Wschodniobałtyckich
 - B. na Nizinach Środkowopolskich
 - C. na Pojezierzach Południowobałtyckich
 - D. na Pobrzeżach Południowobałtyckich
12. Odczytaj z diagramu (ryc. 3) ile procent powierzchni Polski zajmują łącznie użytki rolne i lasy.
- A. około 65%
 - B. około 70%

C. około 80%

D. około 90%

13. Wskaż, które zjawisko w ruchu naturalnym ludności spowoduje ujemny przyrost naturalny w danym kraju.
- A. gdy liczba urodzeń jest wyższa niż liczba zgonów
B. gdy liczba zgonów jest wyższa niż liczba urodzeń
C. gdy przyrost rzeczywisty ludności jest większy niż saldo migracji zagranicznych
D. gdy saldo migracji zagranicznych jest większe niż liczba urodzeń żywych
14. Który z wymienionych wskaźników jest najczęściej stosowaną miarą procesów urbanizacji?
- A. wzrost udziału ludności miejskiej w ogólnej liczbie ludności
B. wzrost liczby osiedli wiejskich
C. wzrost dochodu narodowego na jednego mieszkańca
D. zmiany wskaźnika pracujących na 1000 osób
15. Miasta Kraków i Katowice są częścią największego okręgu przemysłowego w Polsce. Podaj jego nazwę.

.....

16. Wskaż, do którego z zaznaczonych na mapie (ryc. 4) obszarów odnosi się poniższy opis warunków naturalnych.

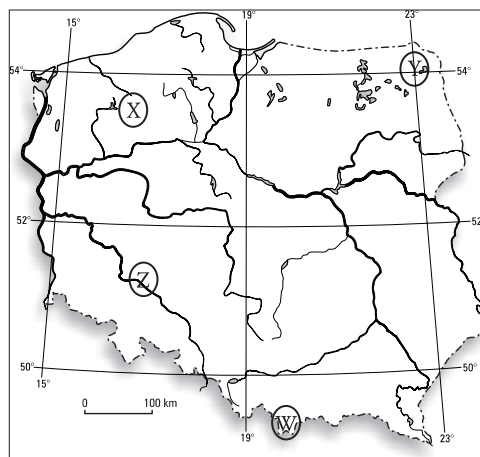
Występują tam czarne ziemie i gleby bagienne.

Okres wegetacyjny trwa około 225 dni.

Suma opadu w okresie wegetacyjnym wynosi około 410 mm.

- A. do obszaru X
B. do obszaru Y
C. do obszaru W
D. do obszaru Z

ryc. 4

17. Podaj dwa przykłady usług dla producentów i biznesu.

.....

.....

18. Który z wymienionych obiektów w Polsce wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego jest walorem przyrodniczym?

- A. Toruń – zabudowa Starego i Nowego Miasta
- B. Białowieża – Białowieski Park Narodowy
- C. Malbork – zamek wielkich mistrzów krzyżackich
- D. Kraków – zabudowa starego miasta

19. W której z prawnych form ochrony przyrody w Polsce nie dopuszcza się żadnych działań prowadzących do zmian różnorodności na chronionym obszarze?

- A. w zespołach przyrodniczo-krajobrazowych
- B. w parkach krajobrazowych
- C. w obszarach chronionego krajobrazu
- D. w parkach narodowych

20. Porównaj dane w tabeli 1. Wypisz nazwy państw o większej powierzchni i większej liczbie ludności niż w Polsce.

Tab. 1. Powierzchnia i liczba ludności w państwach graniczących z Polską (2009 r.)

Państwo	Niemcy	Białoruś	Litwa	Ukraina	Słowacja	Rep. Czeska	Federacja Rosyjska	Polska
Powierzchnia (tys. km ²)	357, 1	207, 6	65, 3	603, 6	49, 0	78, 9	17075, 4	312, 7
Liczba ludności (mln)	82, 1	9, 7	3, 4	46, 2	5, 4	10, 4	141, 8	38, 2

.....

.....

21. Przeczytaj poniższe stwierdzenia. Które z nich jest (są) prawdziwe?

- I. Powierzchnia Polski według podziału administracyjnego wynosi 312 679 km².
- II. Polska zajmuje 9 miejsce w Europie pod względem powierzchni.
- III. Polska zajmuje 8 miejsce w Europie pod względem liczby ludności.

Prawdziwe jest (są) stwierdzenie (a):

- A. II i III
- B. I, II i III
- C. I i II
- D. tylko I

22. Odczytaj na mapie (ryc. 5) i wypisz nazwy państw graniczących z Polską od wschodu.

ryc. 5

.....

.....

.....

23. Dopisz do podanych państw nazwy ich stolic.

Niemcy – stolica

Republika Czeska – stolica

Białoruś – stolica

(aby uzyskać 1 punkt za odpowiedź musisz podać nazwy 3 stolic)

